

Informatie voor de raad

Onderwerp	-	Impact van recreatie en toerisme op welzijn en leefbaarheid.
Portefeuillehouder	-	A.J. Ramerman (wethouder)
Domein	-	Ruimte
Contactpersoon	-	Arja Doornbos
Contactgegevens	-	a.doornbos@dalfsen.nl
Openbaarheid	-	Openbaar

Behandeld in collegevergadering van
Behandeling in raadsvergadering van

12 december 2023
22 januari 2024

Kernboodschap:

Het college van B&W stelt u voor kennis te nemen van:

Bijgaande rapporten over de impact van toerisme en recreatie en draagkracht.

Toelichting:

Tijdens de Raadsvergadering van 9 november j.l. heeft het College aan de Raad een toezegging gedaan, bij de behandeling van de Motie; meten is weten van de Christen Unie, over indicatoren die de impact van recreatie en toerisme op het vlak van welzijn en leefbaarheid in beeld zouden moeten brengen.

Deze motie is verworpen, wel is de toezegging gedaan om enkele relevante onderzoeken ter informatie met de Raad te delen.

Bijlagen: bijgaand ontvangt u twee rapporten van en via Vechtdal Marketing (Marketing Oost).

1. Het rapport: "Waardevol toerisme is werken aan balans" van NBTC, Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen.
In dit rapport wordt ingegaan op het bepalen van balans in het vrijetijd domein. De toepassing van methoden en indicatoren om de impact van toerisme en recreatie in relatie met de draagkracht te bepalen. Waarbij in een toets door experts op pagina 51 ook de beperking voor het gebruik van indicatoren en beschikbare data wordt beschreven.
2. Het rapport: "Vechtdal Bewuste Bestemming" beschrijft een onderzoek naar druk en draagkracht in het Vechtdal en doet aanbevelingen over bijvoorbeeld bestemmingsmanagement; denk aan zonerings, spreiding in relatie tot de draagkracht van een locatie.

In de samenwerking die we als Vechtdal-gemeenten hebben met Vechtdal Marketing voor de vrijetijdseconomie Vechtdal en via Ruimte voor de Vecht ook met de waterschappen en terrein behorende organisaties heeft bestemmingsmanagement in relatie tot draagkracht permanent aandacht.

Burgemeester en wethouders van de gemeente Dalfsen,

de burgemeester
drs. E. van Lente

de gemeentesecretaris
H.J. van der Woude

Data & Development Lab

Waardevol toerisme is werken aan balans

NBTC
Nederlands Bureau
voor Toerisme &
Congressen

Centraal Bureau
voor de Statistiek

Centre of Expertise
leisure, tourism & hospitality

Inhoud

Inleiding	3
Toeristisch-recreatieve druk	6
Impact op natuur en milieu	13
Sociaal-maatschappelijke impact	19
Economische impact	28
Ecologische draagkracht	34
Sociale draagkracht	37
Psychologische draagkracht	40
Fysieke draagkracht	43
Economische draagkracht	46
Politieke draagkracht	49
Toets door experts	51
Totstandkoming publicatie	53

Inleiding

Aanleiding

Sinds de publicatie van *Perspectief Bestemming Nederland 2030* (NBTC, 2019) en *Waardevol toerisme: onze leefomgeving verdient het* (Raad voor de leefomgeving en infrastructuur [Rli], 2019) is 'balans' een veelbesproken onderwerp in het toeristische domein.

Veel partijen, zoals overheden en bestemming management organisaties, hebben behoefte aan inzicht voor hun bestemming, maar een belangrijke eerste stap is definiëren en operationaliseren van balans: wat wordt bedoeld met balans en hoe kun je het meten? Dit was de aanleiding voor het project 'Waardevol toerisme is werken aan balans'. Het project is uitgevoerd door het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC), HZ University of Applied Sciences, Breda University of Applied Sciences (BUAs) en NHL Stenden hogeschool - samenwerkend in Centre of Expertise Leisure Tourism & Hospitality (CELTH), en Saxion Hogeschool. Het project is mede mogelijk gemaakt vanuit het Data & Development Lab van NBTC, CELTH en CBS. Deze publicatie is het resultaat van dit project.

Hoewel balans in het vrijetijd domein in Nederland recentelijk veel aandacht krijgt, wordt al vele jaren (wetenschappelijk) onderzoek gedaan naar gerelateerde onderwerpen, zoals draagkracht, draagvlak en sociale impact, druk, ontwikkelruimte, etc. Inzichten die opgedaan zijn in deze onderzoeken zijn van groot belang voor de kennisontwikkeling en het meetbaar maken van 'balans'.

Het doel van dit project is handvatten aan te reiken aan beleidsmakers, bestemmingsmanagers en onderzoekers voor het inzichtelijk maken van balans op hun bestemming. Dit doen we door een overzicht te bieden van beschikbare data en mogelijke indicatoren voor het meten van de verschillende deelonderwerpen die relevant zijn voor balans. Bestemmingen kunnen uiteindelijk zelf bepalen welke indicatoren het beste aansluiten bij de aard van hun bestemming en onderzoeksvraag. Van belang is om te blijven beseffen dat balans niet exact meetbaar is. Beschouw

onderzoek naar dit onderwerp daarom vooral als start voor een gesprek, om te helpen bij bewustwording en om zichtbaar te maken welke keuzes gemaakt moeten worden in (toeristisch) beleid en het managen van bestemmingen.

De relevantie van balans

Toerisme en recreatie vormen *één van de* snelst groeiende sectoren ter wereld. Voor veel bestemmingen dragen toerisme en recreatie bij aan een aantrekkelijke woon- en leefomgeving en levert de sector een aanzienlijke bijdrage aan de regionale economie en werkgelegenheid. Inmiddels wordt algemeen erkend dat toerisme en recreatie ook een reeks negatieve effecten teweeg kunnen brengen. De omvang van positieve en negatieve effecten op bevolking, economie, natuur en leefomgeving verschilt per bestemming. Dit hangt af van de aard en omvang van toerisme en recreatie op de bestemming: denk aan de verdeling in ruimte en tijd, de verblijfsduur, de bezoekmotieven en het bezoekgedrag. Samen vormt dit de toeristisch-recreatieve druk op een bestemming en tezamen leidt dit tot alle mogelijke positieve en negatieve impact. Idealiter slaat de balans uit naar positief, is op bestemmingsniveau de positieve impact van toerisme en recreatie groter dan de negatieve impact en zijn beide soorten impact gelijkelijk verdeeld over betrokkenen. In de praktijk komen de voordelen vaak bij anderen terecht dan de nadelen.

Voor afgewogen toeristisch-recreatief beleid is een zorgvuldige analyse nodig van **alle** impact van toerisme en recreatie op zowel economie, samenleving als leefomgeving, zo stelt ook de Rli in het rapport *Waardevol toerisme* (2019).

De uitwerking van alle impact tezamen is voor iedere bestemming anders. De aard van de bevolking, de natuurlijke omgeving, de toeristisch-recreatieve infrastructuur en de economische structuur - samen bepaalt dit het fysieke en sociale vermogen van de bestemming om de toeristisch-recreatieve druk en de effecten daarvan aan te kunnen: ook wel de draagkracht van de bestemming genoemd. Aanvankelijk waren onderzoeken naar draagkracht sterk toegespitst op het bepalen van een maximum aantal bezoekers dat een bestemming kan ontvangen zonder dat er sprake is van een significante verstoring op sociaal, economisch en/of ruimtelijk gebied. In recentere jaren wordt draagkracht niet meer zozeer gezien als een exact getal, maar vooral als graadmeter bij het duurzaam managen van bestemmingen. Dit blijkt ook uit de definitie van duurzaam toerisme van de World Tourism Organization, zij het net iets anders verwoord: "Tourism that takes full account of its **current and future** economic, social and environmental impact, addressing the needs of visitors, the industry, the environment, and host communities".

Impact versus draagkracht

Als basis voor de uitwerking van de verschillende onderdelen van balans is de onderstaande weegschaal gebruikt. Met aan de ene kant van de weegschaal de "impact" en aan de andere kant de "draagkracht". Deze twee zijden wil je als bestemming zoveel mogelijk "in balans" houden. De schaal met impact wordt primair bepaald door toeristisch-recreatieve druk. Hoe druk is het op een plek op een specifiek moment? En hoe ontwikkelt deze toeristisch-recreatieve druk zich? Toeristisch-recreatieve druk leidt tot impact in positieve en negatieve zin. Deze vormen van impact zijn te onderscheiden in economische impact, sociaal maatschappelijke impact en impact op natuur en milieu. Voor elk van deze impactvormen zou het zo moeten zijn dat de positieve impact groter is dan de negatieve impact en dat impact gelijkelijk verdeeld is over verschillende groepen betrokkenen.

De andere kant van de weegschaal betreft draagkracht, ook wel carrying capacity genoemd. Er zijn verschillende deelonderwerpen bij draagkracht. Wat kan de natuurlijke omgeving aan? (ecologische draagkracht). Wat kan de

bevolking aan? (sociale draagkracht, vaak ook draagvlak genoemd). Wat kan de bezoeker zelf aan? (psychologische draagkracht). Wanneer is de grens van voorzieningen en faciliteiten (resources) bereikt? (fysieke draagkracht). En hoe voorkom je dat je economisch te afhankelijk wordt van toerisme en recreatie? (economische draagkracht).

Toepassing van deze publicatie

Er is niet één methode die zowel impact als draagkracht onderzoekt. Het ging in elke methode om één kant van de weegschaal, terwijl balans pas zichtbaar wordt als je naar beide kanten kijkt. Daarom worden in deze publicatie per deelonderwerp de best bruikbare elementen van een reeks van methoden en artikelen op een rijtje gezet, kijkend naar de toepasbaarheid in Nederland. In elk hoofdstuk staat één deelonderwerp centraal. Hierin worden mogelijke indicatoren benoemd en is aangegeven welke data nodig zijn of zelfs al beschikbaar zijn. Door alle hoofdstukken te combineren ontstaat een methode voor het beoordelen van toeristische balans.

Al met al gaat het in zo'n analyse nadrukkelijk niet om het opzoeken van maximale aantallen of bepalen van exacte grenswaarden, maar om een optimum. Hierbij zijn meerdere invalshoeken van belang:

- de positieve impact van toerisme en recreatie zouden groter moeten zijn dan de negatieve impact;
- de impact zouden gelijkelijk verdeeld moeten zijn over betrokkenen;
- de toeristisch-recreatieve druk en de daaruit voortvloeiende impact zouden moeten passen binnen de draagkracht van de bestemming, zowel per deelonderwerp als integraal.

Al deze invalshoeken zijn van belang voor het bepalen van de mate van balans voor bestemmingen. Het is echter zo dat de beschikbare data en methoden (nog) niet altijd geschikt zijn om al deze invalshoeken goed in beeld te brengen. Met name de verdeling van impact over betrokkenen blijft met de huidige data onderbelicht en vraagt om aandacht in toekomstige onderzoeken en analyses.

Beschouw onderzoek naar dit onderwerp daarom vooral als start voor een gesprek, om te helpen bij bewustwording

Afbeelding 1:
de impact- en draagkracht
weegschaal.

en om zichtbaar te maken welke keuzes gemaakt moeten worden in (toeristisch-recreatief) beleid en management van bestemmingen.

Onderzoek naar balans zou derhalve onderdeel moeten uitmaken van de beleidscyclus met betrekking tot toerisme en recreatie. Handreikingen voor hoe analyse en onderzoek passen in de gehele beleidscyclus zijn te vinden in de [Leidraad Bestemmingsmanagement](#)

van NBTC en meer specifiek voor natuurgebieden in de [Leidraad Nationale Parken](#) van het Nationale Parken Bureau. Regie en initiatief zouden vanuit die gedachte thuishoren bij de overheid / overheden die actief zijn in een bestemming - denk aan provincie(s) en/of gemeente(n). Hoewel het gaat om toeristisch-recreatief beleid, vraagt dit onderwerp nadrukkelijk om een intersectorale benadering, hetgeen al blijkt uit de verschillende soorten impact en draagkracht die in dit document worden behandeld.

Toeristisch-recreatieve druk

Wat is toeristisch-recreatieve druk?

Toeristisch-recreatieve druk is het startpunt voor een analyse van balans.

Toeristisch-recreatieve druk geeft inzicht in de omvang van toerisme en recreatie op een bepaalde bestemming.

De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur maakt in haar rapport *Waardevol toerisme: onze leefomgeving verdient het* onderscheid tussen drie aspecten van druk:

- de verhouding tussen de aantallen bezoekers (recreanten en toeristen) en de aantallen inwoners op een bepaalde locatie, oftewel de intensiteit van toerisme en recreatie;
- de verhouding tussen aantallen bezoekers (recreanten en toeristen) en de oppervlakte van een bestemming, oftewel de dichtheid van toerisme en recreatie;
- de manier waarop de toeristen de ruimte en de voorzieningen gebruiken en hoe zich dit verhoudt tot de lokale gebruiken en gewoonten, oftewel het gedrag van bezoekers.

De intensiteit is een veelgebruikte methode om de drukte in een gebied in kaart te brengen. Bij deze ratio wordt het aantal bezoekers afgezet tegen het aantal inwoners in een gebied. Hoe hoger de ratio, hoe hoger de intensiteit en dus hoe hoger het aantal bezoekers ten opzichte van het aantal bewoners in een gebied. De intensiteit wordt vaak in combinatie met dichtheid (aantal bezoekers/overnachtingen per km²) gebruikt als indicatoren voor druk in een gebied.

Wanneer de toeristisch-recreatieve druk op een bestemming hoog is (dus hoge ratio's), hoeft dit niet automatisch te betekenen dat er sprake is van overlast of schade. Dit hangt nauw samen met de draagkracht van de leefomgeving van een bestemming. Indien deze niet toereikend is voor de toeristisch-recreatieve druk, kan er overlast of schade ontstaan. Bijvoorbeeld schade aan een natuurgebied als gevolg van meer bezoekers ten opzichte van wat het natuurgebied aan kan.

In veel internationale studies wordt vooral ingezoomd op toeristische druk en wordt het aantal gasten of overnachtingen in accommodaties als indicator afgezet tegen het aantal inwoners of de oppervlakte van de regio. Op deze manier wordt geen inzicht geboden in de recreatieve druk, het vrijetijdsgedrag van eigen inwoners en de druk die dat kan leggen op natuur- en recreatiegebieden, binnensteden etc. Terwijl deze berekening wel gemaakt kan worden indien cijfers over recreatief bezoek (dagbezoek/recreatie door eigen inwoners) bekend zijn.

Opmerkelijk is dat zowel intensiteit als dichtheid al een combinatie maken van de toeristisch-recreatieve druk in relatie tot de bestemming (aantal inwoners, oppervlakte) en daarmee impliciet al iets zeggen over de verhouding tot draagkracht. Zonder inzicht in de overige aspecten van draagkracht hebben deze ratio's echter nog weinig zeggingskracht.

Het is belangrijk om de toeristisch-recreatieve druk op verschillende momenten en plekken te monitoren, aangezien de intensiteit kan veranderen in tijd (bijvoorbeeld piekperioden) en ruimte (drukbezochte plekken versus rustige plekken). Daarnaast is niet alleen de huidige situatie van belang, maar ook de verwachte ontwikkeling van de intensiteit.

In veel internationale onderzoeken wordt ook het aspect seizoensmatigheid toegevoegd. De seizoensmatigheid geeft aan in hoeverre toerisme en recreatie geconcentreerd zijn in een bepaalde periode. In typische vakantiebestemmingen is de seizoensmatigheid vaak heel hoog, aangezien de meeste overnachtingen plaatsvinden

in bijvoorbeeld de zomermaanden. Dit geeft dan ook een mate van druk op een plek in een specifieke periode.

Een andere veelgebruikte methode is de Tourism Penetration Index (TPI) van McElroy & Albuquerque, deze methode combineert verschillende indicatoren met elkaar tot één index (zie berekening in indicatorlijst). Deze index neemt ook toeristische en recreatieve druk mee, maar meet vooral de impact van toerisme op sociaal, economisch en milieu gebied. Hoe dichter bij de 1 hoe groter de penetratie op sociaal, economisch en milieugebied is. Op zich zegt het getal zelf niet zo veel. Het wordt interessant als het met andere bestemmingen kan worden vergeleken, of voor één bestemming voor (intervallen van) meerdere jaren achter elkaar.

Waarom relevant voor balans?

Intensiteit is een belangrijke basisindicator voor toeristisch-recreatieve druk, samen met dichtheid en seizoensmatigheid. Deze ratio's bieden op een objectieve manier inzicht in de toeristisch-recreatieve druk in een gebied. Echter, in het balansvraagstuk is de gepercipieerde drukte minstens zo belangrijk. Deze ervaren drukte wordt uitgebreid beschreven bij de hoofdstukken sociaal-maatschappelijke impact en sociale draagkracht. Indien de toeristisch-recreatieve druk hoog is, hoeft het dus niet direct te betekenen dat er sprake is van 'disbalans', dit hangt af van de (sociale) draagkracht van een bestemming. Uiteraard geeft het wel tekenen dat het toerisme en/of recreatie op bepaalde momenten uit balans kan raken.

Toepassing in de praktijk

Allereerst is het belangrijk om enkele cijfers te verzamelen over de omvang van toerisme en recreatie. Hoeveel recreanten en bezoekers hebben het gebied bezocht en in een bepaalde periode? Deze basisdata heb je ook nodig om de eerder genoemde ratio's voor toeristische en recreatieve druk te berekenen. In de praktijk zie je vaak dat cijfers over dagbezoekers (recreatie), niet altijd (volledig) beschikbaar zijn.

Voor het berekenen van de ratio's intensiteit, dichtheid, de Tourism Penetration Index (TPI) en seizoensmatigheid zijn, naast cijfers over de omvang, ook cijfers nodig over

het aantal inwoners en de omvang van het gebied. Bij de TPI zijn zelfs nog meer indicatoren nodig. Hier worden ook onder andere het aantal bedden, verblijfsduur en bestedingen meegenomen.

Voor de toeristische druk (intensiteit en dichtheid) zijn de berekeningen voor provincies en COROP gebieden al gemaakt (zie overzicht indicatoren), op basis van de Statistiek Logies Accommodaties (SLA) van CBS. Echter moet hierbij wel rekening mee gehouden worden dat deze data niet alle overnachtingen omvatten. Overnachtingen op een vaste standplaats of in een tweede woning, in particulier verhuurde accommodaties en op boten zijn hierin niet meegenomen.

Het liefst wil je de intensiteit zo lokaal of regionaal mogelijk meten. Overwogen kan worden om gebruik te maken van lokale data over overnachtingen, bijvoorbeeld ontleend aan de administratie toeristenbelasting.

Omdat overnachtingen slechts een deel zijn van de totale bezoekersdruk, is het van belang om ook oog te hebben voor dagbezoek. Dit omvat zowel bezoekers uit de directe omgeving als van verder weg. Deze data zijn niet op lokaal niveau beschikbaar, maar op basis van bestaande data uit het voormalige ContinuVrijeTijdsOnderzoek zijn wel schattingen te maken, zoals in het model [ForVisit](#). Momenteel wordt een nieuw onderzoek naar het vrijetijdsgedrag van Nederlanders uitgevoerd, dat ook weer gebruikt kan worden in deze berekening (cijfers beschikbaar begin 2024). Overwogen kan worden om data te verzamelen over aantallen dagbezoek in een specifiek (natuur)gebied, bijvoorbeeld door metingen via één van de mogelijke meetmethoden (zoals bijvoorbeeld de bezoekersonderzoeken van Staatsbosbeheer die zijn uitgevoerd in bijna alle provincies).

Bij de recreatieve druk kan je met behulp van aantallen bezoekers ook de recreatieve dichtheid berekenen. Dit gaat op dezelfde manier als bij toeristische druk, waarbij je het aantal bezoekers afzet tegen de omvang van het gebied. De seizoensmatigheid zou ook berekend kunnen worden, indien deze data voor dagbezoek op bijvoorbeeld maandniveau beschikbaar is.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Veelgebruikte indicatoren:

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Gasten/ overnachtingen	Aantal gasten en overnachtingen van binnenlandse en buitenlandse verblijfbezoekers in een bepaalde periode.	<p>- gasten en overnachtingen (provincie, toeristengebieden, vier gemeenten) Bron: Statistiek Logies Accommodaties (SLA), CBS;</p> <p>- gasten en overnachtingen COROP Bron: Statistiek Logies Accommodaties (SLA), bewerking NBTC; Gasten en overnachtingen (COROP niveau).</p>	<p>- eventueel aanvullen met overnachtingen van vaste standplaatsgasten, overnachtingen in andere accommodatievormen middels eigen onderzoek of inventarisatie;</p> <p>- regionalisering van de data. Zelf data verzamelen voor data op bijv. gemeenteniveau, gebiedsniveau.</p>
Dagbezoekers	Aantal dagbezoekers (recreanten) in een bepaalde periode.	<p>- aantal dagbezoekers in natuurgebieden (in diverse provincies is onderzoek gedaan naar bezoekers in natuurgebieden) Bron: NBTC-NIPO Research in opdracht van Staatsbosbeheer en provincies (voorbeeld Provincie Overijssel); _____</p> <p>- aantal bezoekers aan steden Bron: (Toeristisch bezoek aan steden, NBTC).</p>	
Toeristische intensiteit	<p>- Toeristische intensiteit: De verhouding tussen aantal overnachtingen (binnen- en buitenland) en aantal inwoners in een gebied;</p> <p>Formule: Toeristische intensiteit = ((# overnachtingen) / # inwoners * 365) * 100</p>	<p>- intensiteit naar provincies Bron: CBS, Statistiek Logies Accommodaties (SLA) bewerking NBTC (Staat van bestemming NL);</p> <p>- intensiteit naar COROP Bron: CBS, Statistiek Logies Accommodaties (SLA) bewerking NBTC (Data Center Toerisme);</p> <p>- intensiteit particuliere verhuur Bron: EUROSTAT;</p> <p>- Aantal inwoners provincies, COROP, gemeente, postcode Bron: CBS.</p>	<p>- eventueel aanvullen met overnachtingen van vaste standplaatsgasten, overnachtingen in andere accommodatievormen en dagbezoek middels eigen onderzoek of inventarisatie, berekening voor intensiteit moet dan opnieuw gemaakt worden;</p> <p>- regionalisering van de data. Zelf data verzamelen voor data op bijv. gemeenteniveau, gebiedsniveau.</p>

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Veelgebruikte indicatoren (vervolg):

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Toeristische dichtheid/recreatie dichtheid	<p>- Toeristische dichtheid: De verhouding tussen het aantal overnachtingen (binnen- en buitenland) en de oppervlakte van een gebied;</p> <p>Formule: Toeristische dichtheid = (aantal overnachtingen op jaarbasis / 365) / km²</p> <p>- Recreatie dichtheid: De verhouding tussen het aantal dagbezoekers en de oppervlakte van een gebied;</p> <p>Formule: Recreatie dichtheid = aantal dagbezoekers / km².</p>	<p>- dichtheid naar provincies Bron: CBS, Statistiek Logies Accommodaties (SLA) bewerking NBTC (Staat van bestemming NL);</p> <p>- dichtheid naar COROP Bron: CBS, Statistiek Logies Accommodaties (SLA) bewerking NBTC (Data Center Toerisme);</p> <p>- oppervlakte land (km²) Bron: CBS;</p>	<p>- eventueel aanvullen met overnachtingen van vaste standplaatsgasten, overnachtingen in andere accommodatievormen en dagbezoek middels eigen onderzoek of inventarisatie, berekening voor intensiteit moet dan opnieuw gemaakt worden;</p> <p>- regionalisering van de data. Zelf data verzamelen voor data op bijv. gemeenteniveau, gebiedsniveau;</p> <p>- oppervlakte meten van specifiek gebied (bijv. nationaal park).</p>

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

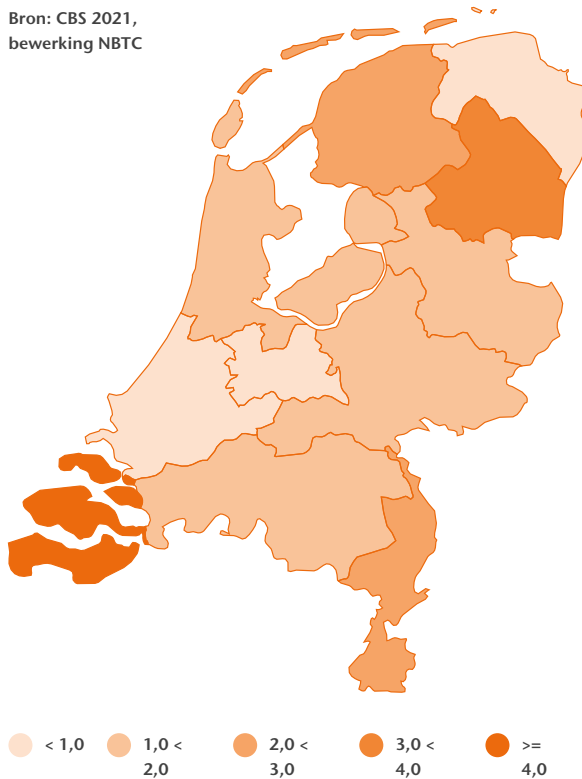
Veelgebruikte indicatoren (vervolg):

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Seizoensmatigheid	Gini-coëfficiënt voor seizoensafhankelijkheid.	<p>- seizoensmatigheid toerisme Bron: CBS, Statistiek Logies Accommodaties (SLA) bewerking NBTC (Staat van bestemming NL));</p> <p>- ginicoëfficiëntberekening Gini berekening kan voor zowel toerisme als recreatie op dezelfde manier worden gebruikt (zie online publicatie voor rekensheet).</p>	<p>- eventueel aanvullen met overnachtingen van vaste standplaatsgasten en dag bezoek middels eigen onderzoek of inventarisatie, berekening voor intensiteit moet dan opnieuw gemaakt worden;</p> <p>- regionalisering van de data. Zelf data verzamelen voor data op bijv. gemeenteniveau, gebiedsniveau.</p>
Drukke	Drukke op toeristisch-recreatieve locaties.		Te verzamelen, bijvoorbeeld door monitoring van drukke. Zie "goede voorbeelden".
Tourism Penetration Index (TPI)	Index voor het berekenen van impact. rekening houdend met verschillende indicatoren	<p>Welke data is hiervoor nodig?:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aantal verblijfstoeristen (x 1.000) - gemiddelde verblijfsduur (in nachten) - aantal overnachtingen per jaar (in miljoenen) - aantal dagbezoekers (x 1.000) - aantal toeristische bedden - bestedingen per jaar (in miljoen €) - oppervlakte in km² - bevolking (x 1.000) <p>(zie berekening via online publicatie)</p>	

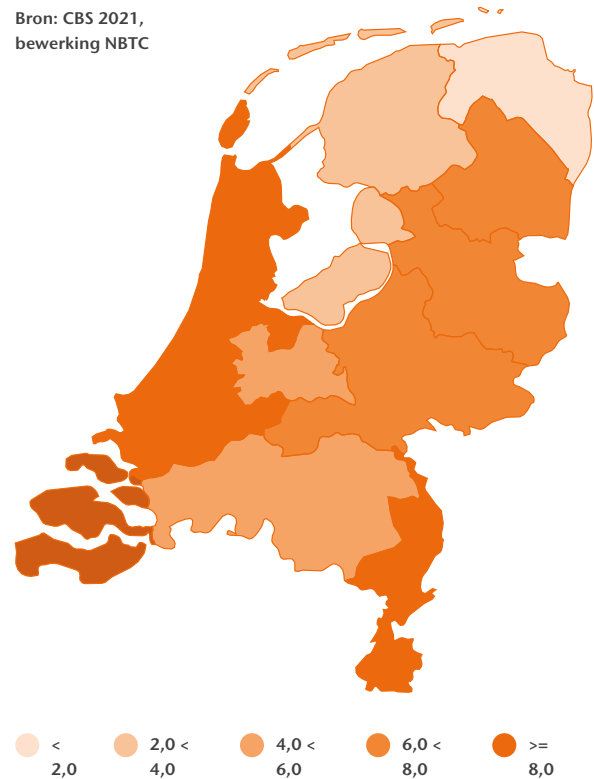
Intensiteit - Regionale verschillen Overnachting per dag per 100 inw.

Bron: CBS 2021,
bewerking NBTC

Dichtheid - Regionale verschillen Aantal overnachting per dag per km²

Bron: CBS 2021,
bewerking NBTC

Goede voorbeelden

- In de "Staat van bestemming Nederland" is voor alle provincies in Nederland de toeristisch-recreatieve druk berekend en weergegeven in de kaart van Nederland. Hoe donkerder de kleur van de provincie hoe hoger de intensiteit (linker plaatje) en hoe hoger de dichtheid (rechter plaatje). Het hoeft niet altijd te betekenen dat een hoge intensiteit automatisch ook een hoge dichtheid betekent. Voor de provincie Zeeland is dit in 2021 wel het geval geweest. Hier zie je dat zowel de intensiteit en dichtheid hoog ligt. Bij Zuid-Holland is dit anders. Hier zie je dat de intensiteit relatief laag is ten opzichte van andere provincies, de dichtheid daarentegen is wel hoog. Bij de duiding van de cijfers is het belangrijk om de lokale context te bekijken. De hogere dichtheid van Noord-Holland zou kunnen komen door het hoge aandeel overnachtingen in Amsterdam, terwijl bij intensiteit meespeelt dat

Amsterdam en omgeving ook veel bewoners kent. De toeristisch-recreatieve druk middelt dan iets uit. Aangezien er regionaal en zelfs op wijkniveau grote verschillen kunnen zijn, is het van belang om de data nog verder te regionaliseren om een goed beeld van de toeristische intensiteit te hebben. Dit helpt ook in de duiding van de resultaten.

Bron: Staat van bestemming Nederland, NBTC

- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen verzamelt samen met partner Resono feitelijke data over drukte op meer dan 200 recreatieve locaties, zoals binnensteden, attracties en natuurgebieden. Deze data wordt voor bezoekers ontsloten via een drukterader. Partijen werkzaam in de sector kunnen de data raadplegen via de Bezoekers Informatie Monitor en zo inzicht verkrijgen in actuele drukte en bezoekpatronen.

- Bezoekersonderzoek Natuur- en Recreatiegebieden. In samenwerking met Staatsbosbeheer en de provincies heeft NBTC-NIPO research bezoekersonderzoeken uitgevoerd in natuur en recreatiegebieden. In bijna alle provincies is dit onderzoek uitgevoerd. Op de websites van de desbetreffende provincie kunnen de rapportages geraadpleegd worden. Zie hier een voorbeeld van een bezoekersonderzoek in provincie Overijssel. (via online publicatie).

Relevante bronnen en achtergrondinformatie

- In het Dashboard Staat van bestemming Nederland worden zeer veel indicatoren bijeen gebracht, met onderscheid naar de thema's bezoekers, bewoners en bedrijven.
- In het advies 'Waardevol toerisme: onze leefomgeving verdient het' benadrukt de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur het belang van bestemmingen in balans. De Raad geeft diverse handreikingen ten aanzien van beleidsinstrumenten die kunnen worden ingezet.
- Het Data & Development Lab van NBTC, CBS en CELTH heeft een objectieve vergelijking gemaakt van diverse instrumenten die drukte meten en kunnen worden ingezet bij bezoekersmanagement. Hiermee kunnen bestemmingen kiezen welke druktemonitor voor hen geschikt is.
- Het Data & Development Lab van NBTC, CBS en CELTH heeft een uitgebreide vergelijking gemaakt van meetmethoden voor dagbezoek, waarmee bestemmingen kunnen kiezen welke methode het meest geschikt is voor hun vraagstuk.
- Wageningen Universiteit maakte in 2015 eveneens een vergelijking van meetmethoden, maar dan specifiek voor het bezoek aan natuurgebieden, Monitoringsmethoden voor aantal bezoeken aan natuurgebieden met elkaar vergeleken.

Impact op natuur en milieu

Wat bedoelen we met impact op natuur en milieu?

Toerisme en recreatie kunnen zowel positieve als negatieve effecten hebben op natuur en milieu. Toerisme en recreatie brengen per definitie veel verplaatsingen met zich mee: van bezoekers van en naar de bestemming - met het vliegtuig, auto of andere vervoermiddelen-, van bezoekers op de bestemming tijdens het ontdekken van de omgeving, voor de bevoorrading en van personeel.

Dit leidt tot meer uitstoot van CO₂ en fijnstof (nadelige invloed op luchtkwaliteit en gezondheid) en kan bijvoorbeeld zorgen voor meer verkeersopstoppingen.

Bezoekers maken tijdens hun verblijf gebruik van water en energie, direct of via de aanbieders van toeristisch-recreatieve diensten. Met het oog op de energietransitie en de klimaatambities is het van belang om het gebruik van elektriciteit en gas zoveel mogelijk te beperken en/of uit duurzame energiebronnen te halen. De beschikbaarheid van zoet water, drink-/leidingwater is in sommige regio's en seizoenen al een aandachtspunt en zal in de toekomst alleen maar belangrijker worden. Daarnaast neemt ook het afval toe als gevolg van toerisme en recreatie, het restant van toeristisch-recreatieve producten en diensten (bijvoorbeeld voedsel, wasgoed, bedrijfsafval etc.).

Tevens kunnen toerisme en recreatie een enorme druk leggen op het grondgebruik in een gebied. Dit kan leiden tot bijvoorbeeld bodemerosie, meer vervuiling en zwerfafval, geluidshinder en lichtvervuiling. Dit alles kan leiden tot verstoring van natuurlijke habitats, meer druk op (bedreigde) diersoorten en daarmee een aantasting van de natuur. Ook de bezoeker(stroom) zelf kan een oorzaak hiervan zijn. Daarnaast heeft dit ook een invloed op de leefbaarheid van inwoners in en rondom een gebied.

Het zijn niet alleen negatieve effecten van toerisme en recreatie op natuur en milieu. Er is voldoende wetenschappelijk bewijs dat een bezoek aan de natuur een positieve invloed heeft op de mentale en fysieke gezondheid ([RIVM rapport Groen en Gezondheid](#)).

De natuur levert een belangrijke bijdrage aan een beweegvriendelijker omgeving. In het Nationaal Preventieakkoord is afgesproken dat in 2040 75% van onze inwoners voldoet aan de beweegnorm van per week 150 minuten matig intensief bewegen (op dit moment is dit minder dan de helft). De natuur kan verleiden tot meer bewegen. Het bezoek aan de natuur kan daarnaast leiden tot extra bewustwording en waardering voor de natuur bij bezoekers, waardoor de bereidheid om natuur te beschermen groeit. Toerisme en recreatie kunnen extra middelen genereren voor het behoud en ontwikkeling van de natuurlijke omgeving. Op een aantal bestemmingen dragen inkomsten vanuit toerisme en recreatie rechtstreeks bij aan betere bescherming van de natuur. Toerisme en recreatie kunnen dus zowel een negatieve bijdrage als ook een positieve bijdrage leveren aan natuur en milieu.

Waarom relevant voor balans?

Het tegengaan van klimaatverandering en het behoud van natuurlijke ecosystemen en biodiversiteit zijn de grote opgaven van deze tijd. Dit betekent dat negatieve impact van toerisme en recreatie op natuur en milieu moet worden geminimaliseerd. De impact moeten sowieso passen binnen de (ecologische) draagkracht van een bestemming.

Dit is niet alleen belangrijk voor natuur en milieu, en daarmee voor het leven op aarde, het is ook van belang voor toerisme en recreatie als sector. Immers, de natuurlijke omgeving behoort tot de belangrijkste redenen om een bestemming te bezoeken. Het aantasten van die omgeving kan afbreuk doen aan de aantrekkelijkheid

van de bestemming en zo ook negatieve gevolgen voor toerisme en recreatie hebben. Het is dus vanuit meerdere opzichten van belang om de impact van toerisme en recreatie op natuur en milieu te monitoren.

Toepassing in de praktijk

In algemene zin kan worden gesteld dat de negatieve impact van toerisme en recreatie op natuur en milieu sowieso geminimaliseerd moet worden. Denk aan het verminderen van de carbon footprint, het verlagen van water- en energieverbruik, het verminderen van afvalstromen en het voorkomen van verstoringen van de natuur.

Indicatoren die inzicht geven in de impact van toerisme en recreatie op de natuur en milieu zijn echter nog schaars. Dit komt mede omdat het ontbreekt aan regionale data en data die de gevolgen van toerisme en recreatie kunnen bewijzen. Vaak zijn het generieke cijfers, die lastig te relateren zijn aan toerisme en recreatie. Toch zien we de

laatste jaren, door groeiende aandacht voor dit onderwerp, steeds meer data beschikbaar komen die enig inzicht geven. We zijn echter (nog) lang niet bij het gewenste resultaat en er moeten nog veel stappen gezet worden om tot goede inzichten te komen.

Veel indicatoren gerelateerd aan impact op de natuur en milieu zijn dus moeilijk te relateren naar toerisme en recreatie. Toch kunnen ook generieke data soms benut worden. Een voorbeeld betreft de gemiddelde hoeveelheid afval per inwoner, een indicator die jaarlijks op regionaal niveau wordt gepubliceerd door het CBS. Zeeland scoort altijd slecht in deze tabellen, maar het sterke vermoeden is dat dit getal wordt beïnvloed door het grote aantal bezoekers in relatie tot een laag inwoneraantal. Zo kan door het vergelijken van generieke data tussen regio's soms toch een indruk worden verkregen van de rol van toerisme en recreatie. Er moet hierbij wel nadrukkelijk ook naar andere factoren gekeken worden (bijvoorbeeld verkeer, industrie etc.).

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Veelgebruikte indicatoren:

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Emissies			
Carbon Footprint bezoekers	Inzicht in de CO ₂ uitstoot van bezoekers.	<ul style="list-style-type: none"> - de SASTDEST-tool geeft bestemmingen inzicht in carbon footprint en eco-efficiency (gasten/ton CO2). (mogelijkheid door BUAs te laten berekenen); - voor een globaal beeld kan de landelijke berekening voor carbon footprint worden gebruikt en gedeeld worden door aantal bezoekers van een regio, om een indruk te krijgen van de orde van grootte. Bron: Staat van bestemming Nederland, NBTC, berekening door Centre for Sustainability Tourism and Transport (CSTT), Academy for Tourism, Breda University of Applied Sciences (Buas).	
Grondstofverbruik			
WATERVERBRUIK	Jaarlijks verbruik van water (m ³) per inwoner.	<ul style="list-style-type: none"> - waterverbruik drinkwater Horeca, Cultuur Sport & Recreatie Data nog delen door aantal inwoners Bron: CBS; - algemeen waterverbruik* Data nog delen door aantal inwoners Bron: CBS. 	Regionale data op waterverbruik gerelateerd aan toerisme en recreatie en gemiddeld waterverbruik per regio.
ENERGIEVERBRUIK	Jaarlijks verbruik van energie (MWh) per inwoner.	<ul style="list-style-type: none"> - aardgas verbruik Horeca, Cultuur Sport & Recreatie Data nog delen door aantal inwoners Bron: CBS; - energieverbruik Horeca, Cultuur Sport & Recreatie Data nog delen door aantal inwoners Bron: CBS ; - algemeen aardgasverbruik* algemeen energieverbruik* Data nog delen door aantal inwoners Bron: CBS. 	Regionale data op aardgas en energieverbruik gerelateerd aan toerisme en recreatie en gemiddeld energieverbruik per regio.

* oorzaak/gevolg relatie niet bekend. Wel groot vermoeden dat er samenhang is met toerisme en recreatie.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Veelgebruikte indicatoren (vervolg):

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Afval			
Afval	Jaarlijks verbruik van afval per inwoner.	- afval per gemeente per inwoner* Bron: CBS; - afval van huishoudens per inwoner* Bron: Compendium voor de leefomgeving CLO.	Verbruik van afval toegerekend aan toerisme en recreatie (t).
Health			
Luchtkwaliteit	- blootstelling Stikstofdioxide (NO ₂); - blootstelling fijnstof (PM ₁₀).	- Stikstofdioxide (NO₂) horeca, cultuur sport & recreatie Bron: CBS; - Fijnstof (PM₁₀) horeca, cultuur sport & recreatie Bron: CBS .	
Natuurlijke			
Beschermde natuur*	Aandeel beschermde natuur: Formule: beschermde natuur / totaal bodemgebruik.	- beschermde natuur per provincie Bron: European Environment Agency; - totale oppervlakte land en water per provincie Bron: CBS.	
Bodemgebruik*	Aantal hectare natuur.	- aantal hectare natuur Bron: CBS.	

* oorzaak/gevolg relatie niet bekend. Wel groot vermoeden dat er samenhang is met toerisme en recreatie.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Veelgebruikte indicatoren (vervolg):

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Verstoring broedvogels	Verstoring broedvogels/dieren door recreatie.		- zie voorbeeld van NP Zuid-Kennemerland; - cijfers over wild levende vogels in Nederland Bron: Sovon, kenniscentrum voor verspreiding en trends van in het wild levende vogels in Nederland.
Bedreigde diersoorten*	Rode lijst indicator: bedreigde plant-diersoorten	- percentage van de soorten niet bedreigd (Rode Lijst indicator) Bron: CBS, LNV	Inzicht in aantallen planten en diersoorten die veel voorkomen in het desbetreffende natuurgebied. (bijv. de zandhagedissen op de Sallandse Heuvelrug).
Kwaliteit biodiversiteit*	Aandeel van de belangrijke gebieden voor biodiversiteit die onderdeel zijn van beschermde natuurgebieden in Nederland.	- biodiversiteit in zoet water Bron: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division. Sustainable Development Goals (SDG) Indicators Database. Indicator 15.1.2; - biodiversiteit op land Bron: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division. Sustainable Development Goals (SDG) Indicators Database. Indicator 15.1.2.	
Duurzaam aanbod			
Bedrijven met een duurzaamheid certificaat (bijv. green key accommodaties)	Aantal Green key bedrijven.	- aantal Green Key bedrijven Bron: Green Key	
Uitgaven aan openbaar groen en openluchtrecreatie	Gemeentelijke uitgaven aan openbaar groen en openluchtrecreatie.	- gemeentelijke uitgaven aan openbaar groen en openluchtrecreatie Bron: Gemeenterekeningen CBS	

* oorzaak/gevolg relatie niet bekend. Wel groot vermoeden dat er samenhang is met toerisme en recreatie.

Goede voorbeelden:

- Vogelbescherming Nederland geeft in het rapport "Verstoring van vogels door recreatie" een geactualiseerd overzicht van de kennis over effecten die recreatie heeft op vogels, en van de maatregelen die ingezet kunnen worden om deze effecten te beperken. Op basis van de literatuur en deskundigenoordeel zijn inzichten in effecten toegepast op de Nederlandse biotopen en soorten. Verstoringafstanden zijn daarbij geactualiseerd.
- In Noord-Holland is sprake van een sterk groeiende en veranderende recreatiedruk. De huidige natuur- en recreatiegebieden hebben geen oneindige capaciteit om deze groei op te vangen en de draagkracht van de natuur laat niet in alle gebieden toenemende recreatie toe. Daarom is een regio-overstijgend onderzoek uitgevoerd naar het 'functioneren' van de gebieden (aanbod) in relatie tot de ontwikkeling van de vraag. Hoe verhouden de gebieden zich tot elkaar, kan het recreatieve gebruik geoptimaliseerd worden en wat zijn de gebiedsoverstijgende opgaven voor de toekomst? Er is een bovenregionale analyse gemaakt en een analyse op gebiedsniveau.

Relevante bronnen en achtergrondinformatie:

- Alterra heeft een uitgebreide studie uitgevoerd naar recreatie en natuur in Natura 2000 gebieden. In dit rapport wordt beschreven wat de mogelijke effecten zijn van recreatie op Natura 2000-doelsoorten en habitattypen. Daarbij is speciale aandacht besteed aan het monitoren van recreatiegedrag en de effecten op de natuur.

Sociaal-maatschappelijke impact

Wat bedoelen we met sociaal-maatschappelijke impact?

De sociaal-maatschappelijke impact van toerisme en recreatie gaat over de manier waarop toerisme en recreatie de kwaliteit van leven van inwoners beïnvloeden.

Hierbij worden drie categorieën sociaal-maatschappelijke impact onderscheiden, die zowel positief als negatief kunnen zijn:

- invloed op het persoonlijk welbevinden van bewoners;
- invloed op sociale processen;
- invloed op de leefomgeving.

Toerisme en recreatie kunnen in belangrijke mate directe invloed hebben op het persoonlijk welbevinden van inwoners. Een baan in de toeristisch-recreatieve sector zorgt er bijvoorbeeld voor dat een inwoner persoonlijk economisch voordeel ervaart, zoals beschreven bij de economische impact. Daarnaast kunnen toerisme en recreatie ook zorgen voor *empowerment*, oftewel kracht die een inwoner uit toerisme en recreatie haalt. Denk bijvoorbeeld aan het gevoel van trots dat een inwoner kan ervaren, omdat de regio waar hij of zij woont blijkbaar het bezoeken waard is. Dit noemen we *psychologische empowerment*. Ook kunnen toerisme en recreatie bijdragen of juist afbreuk doen aan het gevoel van verbondenheid met de gemeenschap. Dit noemen we *sociale empowerment*. Daarnaast kan de mate waarin een inwoner het gevoel heeft een stem te hebben in de besluitvorming over toerisme en recreatie het persoonlijk welbevinden positief of negatief beïnvloeden. Dit noemen we *politieke empowerment*. Overigens kunnen individuen zeer gemengde gevoelens hebben ten aanzien van toerisme en recreatie. Denk bijvoorbeeld aan iemand die werkzaam is in toerisme, maar in zijn vrije tijd overlast ervaart.

Alhoewel het niet altijd meteen wordt opgemerkt, kunnen toerisme en recreatie ook invloed hebben op sociale processen. Die invloed kan zowel positief als negatief zijn. Denk bijvoorbeeld aan de bijdrage die toerisme en recreatie kunnen leveren aan de identiteit van een regio. Waar het om een gevoel van trots gaat bij het individu, gaat het bij identiteit om het 'wij-gevoel' van

een gemeenschap. Het gebruik van regionale verhalen, betekenis en symbolen binnen toerisme en recreatie kan die identiteit verder versterken. Daarbij moet wel gewaakt worden voor *commodificatie*, waarbij de lokale cultuur een product voor toeristen wordt waarin de eigen inwoners zich niet meer herkennen. Om ervoor te zorgen dat toerisme en recreatie een positieve bijdrage leveren aan de identiteit en het gemeenschapsgevoel, is het essentieel dat inwoners worden betrokken bij de ontwikkeling van een bestemming.

Ook relevant voor sociale processen zijn de culturele uitwisseling en ontmoetingen tussen mensen die door toerisme en recreatie worden gefaciliteerd. Daarnaast bieden toerisme en recreatie behalve reguliere werkgelegenheid, ook baankansen voor specifieke doelgroepen zoals laaggeschoolden, mensen met een migratieachtergrond of een achterstand op de arbeidsmarkt. De sector kan daarmee een positieve bijdrage leveren aan inclusie, diversiteit en sociale cohesie.

Toerisme en recreatie kunnen de kwaliteit van leven van inwoners ook beïnvloeden via de leefomgeving. Zeker in kleinere kernen kunnen toerisme en recreatie bijvoorbeeld een positieve bijdrage leveren aan het voorzieningenniveau. Inwoners profiteren dan van een groter aanbod van bijvoorbeeld horeca, evenementen en fietspaden, maar bijvoorbeeld ook van een supermarkt, een bakker of slager die mede dankzij de uitgaven van bezoekers kan bestaan. Anderzijds kan door toerisme en recreatie juist ook een eenzijdig voorzieningenaanbod ontstaan dat vooral is gericht op bezoekers en waardoor voorzieningen gericht op inwoners worden verdrongen.

Het gastvrijheidsdomein kan ook een belangrijke bijdrage leveren aan publieke voorzieningen en infrastructuur. Meer bezoekers leiden regelmatig tot meer investeringen

in openbare faciliteiten zoals openbaar vervoer, gezondheidszorg, politie en het wegennet. Uiteraard is er ook weer een keerzijde: bezoekers kunnen ook voor druk zorgen op deze voorzieningen. Dit geldt bijvoorbeeld ook voor de woningmarkt, waar we zien dat inwoners moeilijker aan een huis kunnen komen doordat – in een toch al oververhitte woningmarkt – een groeiend deel van de woningvoorraad wordt gebruikt voor toeristische doeleinden.

De aanwezigheid van toeristen en recreanten kan daarnaast bijdragen aan een gevoel van veiligheid. Bijvoorbeeld doordat er 's avonds meer mensen op straat zijn. Of doordat er meer aandacht is voor voldoende fiets- en wandelpaden waarop ook inwoners zich op een veilige manier kunnen verplaatsen. Tegelijkertijd kunnen toerisme en recreatie ook voor een gevoel van onveiligheid zorgen. Bijvoorbeeld vanwege een toename van vandalisme en diefstallen.

Ondermijning is een bijzonder aandachtsgebied. Criminelen maken voor hun illegale activiteiten gebruik van legale bedrijven en dienstverleners. Zo raken onder- en bovenwereld met elkaar vermengd. Dat zorgt voor onveilige situaties. Dat ontwricht de samenleving en ondermijnt de rechtsstaat. Ook binnen het toeristisch domein komt ondermijning voor, zoals het witwassen van crimineel verdiend geld via horecabedrijven of de aankoop van recreatief vastgoed of bijvoorbeeld door drugsproductie en prostitutie op vakantieparken.

Een ander voorbeeld van een relatie tussen toerisme en recreatie en de leefomgeving, is die met natuurlijk en cultureel erfgoed. Het gastvrijheidsdomein kan inkomsten genereren waarmee het erfgoed in stand gehouden en toegankelijk gemaakt kan worden. Bij een te grote toeristisch-recreatieve druk kunnen toerisme en recreatie dit erfgoed echter ook aantasten. Bij sommige grootschalige toeristisch-recreatieve ontwikkelingen worden delen van het landschap zelfs volledig veranderd. Wanneer die landschappen bepalend zijn voor de identiteit van een gebied en haar bewoners, heeft zo'n toeristisch-recreatieve ontwikkeling een grote negatieve impact.

Tot slot geldt dat overheden door toerisme en recreatie vaak meer oog hebben voor de kwaliteit van publieke ruimtes. Bovendien leidt de aanwezigheid van bezoekers tot een levendige en gezellige sfeer. Als er te veel bezoekers zijn, kan dit de kwaliteit van de leefomgeving juist weer negatief beïnvloeden.

Waarom relevant voor balans?

Hiervoor schreven we dat toerisme en recreatie zowel een positieve als negatieve invloed kunnen hebben op het persoonlijk welbevinden van inwoners, sociale processen en de leefomgeving. In het kader van balans wordt vaak gesproken over lusten (positieve impact) versus lasten (negatieve impact). Bij de sociaal-maatschappelijke invloedssfeer van toerisme en recreatie staat de inwoner centraal. Een goede balans op het gebied van sociaal-maatschappelijke impact gaat dus voor een belangrijk deel over het evenwicht tussen de lusten en de lasten van toerisme en recreatie zoals bewoners die ervaren. En over de zoektocht naar de mogelijkheden om positieve sociaal-maatschappelijke impact te bevorderen en negatieve impact tot een acceptabel minimum te beperken. Te veel negatieve impact kan er namelijk toe leiden dat de sociaal-maatschappelijke draagkracht van een bestemming wordt overschreden. Uit onderzoek van CELTH blijkt dat inwoners in de praktijk de positieve en negatieve effecten tegen elkaar afwegen: "er zijn veel bewijzen dat wanneer de lokale bevolking veel economisch voordeel ervaart ze een positieve houding hebben, ondanks de eventueel negatieve (sociale) effecten" (Maatschappelijke waarde van toerisme en recreatie, CELTH, 2021).

Toepassing in de praktijk

In de praktijk zien we een verschil tussen de gepercipieerde impact oftewel de impact die inwoners ervaren (subjectief) en de impact die we daadwerkelijk kunnen meten (objectief). Het is daarom belangrijk om beide kanten inzichtelijk te maken. Het perspectief van inwoners moet daarbij centraal staan: alleen door goed te luisteren naar ervaringen van inwoners kan worden toegewerkt naar de juiste balans tussen lusten en lasten. Inzicht in de feiten kan bijdragen aan het identificeren van plekken waar de grootste positieve of negatieve impact wordt ervaren, zodat effectieve maatregelen kunnen worden genomen.

Ook kan goede communicatie over de feiten bijdragen aan het bewustzijn van inwoners over de positieve impact van toerisme en recreatie, en negatieve impact nuanceren.

Een voorbeeld van de manier waarop objectieve (feitelijke) impact en subjectieve (ervaren) impact van elkaar kunnen verschillen, komt uit Zeeland. Uit onderzoek in deze provincie blijkt namelijk dat Zeeuwse gemeenten bovengemiddeld investeren in openbaar groen en (openlucht) recreatie. Zij geven hieraan gemiddeld € 104 per inwoner uit terwijl het landelijk gemiddelde op € 83 ligt. Inwoners hebben echter niet het gevoel dat toerisme en recreatie bijdragen aan het behoud van de natuurlijke omgeving en de ontwikkeling van groen; slechts 32% van de respondenten was het in 2019 eens met deze stelling.

Een ander voorbeeld is de druktebeleving. Alhoewel onderzoek hiernaar nog gaande is, is de verwachting dat inwoners het na corona sneller druk vinden, terwijl het aantal bezoekers misschien wel lager is. Een verklaring hiervoor is dat mensen vanwege corona minder gewend zijn aan drukke plekken en soms ook enige angst hebben voor grote aantallen mensen. Ook heerst vaak het beeld dat alleen toeristen ervoor zorgen dat het ergens druk is, terwijl het – zeker in en om verstedelijkte gebieden – juist ook eigen inwoners zijn die in de eigen omgeving recreëren.

Veel gebruikte indicatoren

Volgens onderzoek van CELTH zijn sociaal-maatschappelijke effecten over het algemeen moeilijk te kwantificeren en te meten. De meerderheid van de studies naar sociale effecten vertalen het effect dan ook door naar een inwonersperspectief. Het gaat hierbij dan niet om de feitelijke effecten, maar de perceptie.

De omvang van sociaal-maatschappelijke impact en de wijze waarop deze wordt ervaren is zeer afhankelijk van de lokale context van een plek. Er zijn vaak grote verschillen in sentiment tussen bijvoorbeeld kernen in een gemeente of wijken in een stad. Soms kan het zelfs één straat of één blok met huizen zijn waar specifieke impact wordt ervaren en waardoor ook het sentiment behoorlijk anders is. Dit heeft uiteraard direct te maken met de mate waarin inwoners in aanraking komen met toerisme en recreatie. Betrouwbare cijfers op lokaal niveau zijn nodig om impact te kunnen meten en de (subjectieve) beeldvorming tegenover objectieve feiten te zetten. Er zijn de nodige indicatoren waarmee de sociaal-maatschappelijke impact van toerisme en recreatie mogelijk wordt gemeten, maar er zijn nog niet voor alle indicatoren ook daadwerkelijk data beschikbaar. Zo is nog maar op enkele plekken in Nederland uitgebreid onderzoek gedaan naar de ervaringen van inwoners.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Indicatoren voor het meten van de impact van toerisme en recreatie op persoonlijk welbevinden:

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Persoonlijk economisch voordeel	In hoeverre profiteert een inwoner rechtstreeks van toerisme en recreatie, door een baan of door inkomsten particuliere verhuur.		Te meten via inwonersonderzoek (bijv. via RETS model).
Psychologische empowerment (trots zijn)	De mate waarin de inwoner een gevoel van trots ervaart door toerisme en recreatie.	- percentage inwoners dat het eens is met de stelling: onze provincie is de mooiste van NL (I&O Research).	Te meten via inwonersonderzoek (bijv. via RETS model).
Sociale empowerment (verbondenheid)	De mate waarin de inwoner zich verbonden voelt met de gemeenschap door toerisme en recreatie.		Te meten via inwonersonderzoek (bijv. via RETS model).
Politieke empowerment	De mate waarin de inwoner het gevoel heeft inspraak te hebben in politieke keuzes over toerisme en recreatie (zich gehoord voelt).		Te meten via inwonersonderzoek (bijv. via RETS model).
Brede welvaart*	Hoe staat het ervoor met het leven en welzijn van mensen?	Brede welvaartsmonitor (persoonlijk welzijn) Bron: CBS.	

* oorzaak/gevolg relatie niet bekend. Wel groot vermoeden dat er samenhang is met toerisme en recreatie.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Indicatoren voor het meten van de impact van toerisme en recreatie op sociale processen:

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Ontmoetingen tussen mensen	De mate waarin de aanwezigheid van toeristen leidt tot ontmoetingen tussen toeristen en inwoners, en hoe de effecten daarvan worden ervaren.		Te meten via inwonersonderzoek.
Diversiteit en inclusie	Bijdrage aan inclusiviteit door banen voor mensen met een lager opleidingsniveau of migratieachtergrond.	<ul style="list-style-type: none"> - aandeel banen per opleidingsniveau Bron: Arbeidsmarktmonitor Gastvrijheidssector - Aandeel banen naar migratieachtergrond Bron: Arbeidsmarktmonitor Gastvrijheidssector 	
Sociale cohesie*	De binding die mensen met elkaar hebben.	<ul style="list-style-type: none"> - sociale samenhang in Leefbaarometer Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties; - Burgerpeiling in deelnemende gemeenten* Bron: VNG. 	Te meten via inwonersonderzoek.
Impact op de lokale cultuur	De mate waarin toerisme en recreatie de lokale cultuur bevordert, helpt deze te behouden, of er juist afbreuk aan doet.		Te meten via inwonersonderzoek.

* oorzaak/gevolg relatie niet bekend. Wel groot vermoeden dat er samenhang is met toerisme en recreatie.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Indicatoren voor het meten van de impact van toerisme en recreatie op de leefomgeving:

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Kwantiteit en kwaliteit van het voorzieningenniveau			
Detailhandel	Aantal vestigingen detailhandel afgezet tegen aantal inwoners en toeristisch-recreatieve druk.	- aantal vestigingen detailhandel in een regio (aan te schaffen via LISA).	
Horeca	Aantal vestigingen horeca (excl. logies) afgezet tegen aantal inwoners en toeristisch-recreatieve druk.	- aantal vestigingen horeca in een regio Bron: Arbeidsmarktmonitor Gastvrijheidssector	
Recreatieve voorzieningen	Aantal recreatieve voorzieningen afgezet tegen aantal inwoners en toeristisch-recreatieve druk.	- aantal musea; - aantal pretparken/ dierentuinen; - Aantal bioscopen/ theaters; Bron: Arbeidsmarktmonitor Gastvrijheidssector	
Evenementen	Aantal evenementen.	- aantal evenementen > 5.000 bezoekers naar categorie en plaats (betaald via Respons Evenementenmonitor).	
Fiets- en wandelpaden	Aantal fiets- en wandelpaden.	- aantal kilometer fietspad per provincie Bron: Fietsersbond; - aantal kilometer LAW- en streekpad per provincie Bron: Wandelnet.	
Publieke voorzieningen	Druk op de zorgvoorzieningen*; Druk op de politie en brandweer*		- aantal SEH behandelingen in het toeristisch seizoen versus buiten het toeristisch seizoen; - aantal uitrukken politie en brandweer in het toeristisch seizoen versus buiten het toeristisch seizoen.

* oorzaak/gevolg relatie niet bekend. Wel groot vermoeden dat er samenhang is met toerisme en recreatie.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Indicatoren voor het meten van de impact van toerisme en recreatie op de leefomgeving (vervolg):

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Kwaliteit van de leefomgeving			
Cultureel erfgoed	Investerings in cultureel erfgoed.	- gemeentelijke investeringen in cultureel erfgoed en musea Bron: CBS ; - Rijksmonumenten register Bron: Rijkdienst voor Cultureel Erfgoed .	
Natuur, water en landschap	Investerings in natuur.	- gemeentelijke investeringen in openbaar groen en (openlucht) recreatie Bron: CBS .	
Veiligheid			
Criminaliteit *		- aantal misdrijven per gemeente en type Bron: CBS .	- aantal incidenten op toeristische locaties => bijv. door GIS-analyse; - aantal misdrijven waarbij toeristen betrokken waren; - aantal misdrijven tegen toeristen.
Vandalisme*		- ervaren van overlast van één of meer vormen van fysieke verloedering, per gemeente Bron: Veiligheidsmonitor CBS ; - ervaring met vernielingen op straat, per gemeente Bron: Veiligheidsmonitor CBS ; - aantal vernielingen per gemeente Bron: Geregistreerde criminaliteit CBS .	

* oorzaak/gevolg relatie niet bekend. Wel groot vermoeden dat er samenhang is met toerisme en recreatie.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Indicatoren voor het meten van de impact van toerisme en recreatie op de leefomgeving (vervolg):

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Ondermijning	Signalen voor mogelijke ondermijning	- Zie het dashboard "Zicht op ondermijning vakantieparken"	
Verkeer en parkeren*	Verkeersdruk	- aantal verkeersbewegingen op n-wegen en snelwegen Bron: Nationaal Dataportaal Wegverkeer; - filedruk en filezwaarte Bron: Rijkswaterstaat .	
	Verkeersoverlast	- ervaren overlast van één of meer vormen van verkeersoverlast Bron: Veiligheidsmonitor CBS.	
	Parkeerdruk		Te verzamelen bij gemeenten, voor sommige gemeenten reeds onderzocht.
	Parkeeroverlast	- ervaren overlast van parkeerproblemen Bron: Veiligheidsmonitor CBS.	
Sociale overlast*		- ervaren overlast van één of meer vormen van sociale overlast, per gemeente Bron: Veiligheidsmonitor CBS .	
Overlast van horeca-gelegenheden		- ervaren overlast van horeca-gelegenheden, per gemeente Bron: Veiligheidsmonitor CBS.	

* oorzaak/gevolg relatie niet bekend. Wel groot vermoeden dat er samenhang is met toerisme en recreatie.

Goede voorbeelden

- CELTH heeft in 2021 een onderzoek gepubliceerd naar de maatschappelijke waarde van toerisme en recreatie. Hierin staat onder meer een overzicht met indicatoren, waarbij voor elke indicator is aangegeven of men die associeert met een positieve- of negatieve impact van toerisme en recreatie.
- HZ Kenniscentrum Kusttoerisme heeft in 2019 onderzoek gedaan naar de impact van toerisme en recreatie op voorzieningen in Zeeland en de steun voor toerisme onder inwoners. In 2020 zijn door HZ Kenniscentrum Kusttoerisme gegevens uit deze en andere onderzoeken bij elkaar gebracht in een verkenning van de invloed van toerisme op de Zeeuwse samenleving.
- NBTC is in 2022 gestart met het programma Bewonerspro ijt. Diverse samenwerkende partijen proberen gezamenlijk meer zicht te krijgen op de bijdrage die toerisme en recreatie kunnen leveren aan het welzijn en welbevinden van inwoners.
- De werkgroep Zicht op Ondernijning - Vakantieparken wil komen tot inzichten die kunnen bijdragen aan de aanpak en voorkoming van ondernijnende criminaliteit op vakantieparken. Op het dashboard Zicht op Ondernijning - Vakantieparken worden analyses gepresenteerd die inzicht geven in het risico dat vakantieparken mogelijk gebruikt worden voor ondernijnende criminaliteit.

Relevante bronnen en achtergrondinformatie

- Aan veel inwonersonderzoeken in Nederland ligt een wetenschappelijke gevalideerd model ten grondslag, de Resident Empowerment through Tourism Scale (RETS). Dit model geeft inzicht in de verschillende factoren die de mening van inwoners over toerisme bepalen en maakt het mogelijk om de relaties tussen deze factoren te onderzoeken.
- In zijn promotieonderzoek 'When the tourists flew in' deed Albert Postma uitgebreid onderzoek naar de patronen van toeristische ontwikkeling, de 'kritische confrontaties' in de relatie tussen toerisme en de plaatselijke gemeenschap en de manier waarop de bewoners omgaan met deze confrontaties.
- In één van de vele Europese studies naar de impact op toerisme is ook ingezoomd op sociaal-maatschappelijke impact. Hierin werd ook een aantal indicatoren benoemd voor de impact op zorg en veiligheid.

Economische impact

Wat zijn economische impact?

Van oudsher zijn economische indicatoren dé vorm waarin de impact van toerisme en recreatie wordt uitgedrukt. Toeristisch beleid was veelal gericht op groei van toerisme en recreatie en daarmee samenhangend de toename van bestedingen, omzet, bijdrage aan het Bruto Nationaal Product en werkgelegenheid.

In veel gevallen wordt ook gefocust op de positieve economische impact; toerisme en recreatie wordt gezien als sector die economische groei, werkgelegenheid en welvaart brengt op bestemmingen. Economische impact is echter niet alleen positief, maar kan ook negatief van aard zijn.

Economische impact komen voort uit het bestedingsgedrag van bezoekers en vanuit de aanbieders die deze bezoekers 'bedienen'. Bezoekers geven geld uit bij hun bezoek aan de bestemming. Deze geldstroom leidt tot inkomsten binnen en buiten de toeristisch-recreatieve sector. Uitgaven aan overnachtingen kunnen bijvoorbeeld terecht komen bij commerciële logiesaanbieders (binnen de toeristisch-recreatieve sector) of bij particulieren die een woning verhuren via een verhuurplatform (buiten de toeristisch-recreatieve sector). Als bezoekers boodschappen doen, komt dit geld terecht in de detailhandel (buiten de sector); als bezoekers uit eten gaan, dan landen de inkomsten in de horeca (binnen de sector).

Alle uitgaven van bezoekers kunnen worden gezien als directe economische impact: zij leiden tot inkomsten voor aanbieders binnen of buiten de toeristisch-recreatieve sector. Het genereert direct omzet en werkgelegenheid. Deze aanbieders hebben allemaal hun eigen toeleveranciers: restaurants kopen de ingrediënten voor hun menu, het servies, het meubilair etc. Accommodaties zijn gebouwd en ingericht, zij laten het linnengoed wassen door wasserettes, laten het afval ophalen door afvalverwerkingsbedrijven. Hier gaat het om indirecte economische impact, die gegenereerd wordt door de geldstroom van aanbieders die zelf rechtstreeks

geld ontvangen van bezoekers naar hun toeleveranciers. Idealiter komen deze geldstromen bij zoveel mogelijk lokale ondernemers en bewoners terecht. Als er sprake is van grote (al dan niet internationale) bedrijven waar de inkomsten terecht komen, dan profiteren lokale ondernemers en bewoners in veel mindere mate mee. Dit komt niet ten goede aan het draagvlak (sociale draagkracht) op de bestemming.

De economische structuur van een bestemming kan veranderen door toerisme en recreatie. In positieve zin, door toeristisch-recreatieve bestedingen wordt omzet en werkgelegenheid gecreëerd. Toerisme en recreatie wordt wereldwijd dan ook vaak beschouwd als banenmotor. Echter, in een krappe arbeidsmarkt kan het gebeuren dat de sector toerisme en recreatie met andere sectoren concurreert om schaars personeel en dan is die banenmotor minder gewenst.

Het kan ook zo zijn dat toerisme en recreatie een te grote rol gaat spelen op een bestemming. Dan ontstaat er te grote afhankelijkheid van toerisme en recreatie en dat maakt een bestemming kwetsbaar. Mocht toerisme en recreatie om één of andere reden onder druk komen te staan, zoals tijdens de coronapandemie, dan leidt dit tot grote gevolgen voor de economie en leefbaarheid van de bestemming.

De komst van bezoekers leidt vaak tot een toename van voorzieningen, zoals winkels, horeca en activiteiten, waar ook bewoners gebruik van kunnen maken. Dat kan worden beschouwd als bijdrage aan een aantrekkelijke leefomgeving. Maar als een bestemming

heel veel bezoekers trekt, kan dit leiden tot prijsstijgingen, bijvoorbeeld in winkels en horeca. Dit kan ook bewoners in hun portemonnee treffen. Aan de andere kant kunnen sommige bewoners hier ook geld aan verdienen. Daarnaast kan het zo zijn dat aanbieders zich te veel richten op de (vermeende) wensen van bezoekers, waardoor het aanbod eenzijdig en minder aantrekkelijk wordt voor bewoners - alhoewel dit niet zozeer een economische impact is als wel een sociaal-maatschappelijke impact. Door de groei van toerisme en recreatie kunnen de koop- en huurprijzen van woningen, bedrijfsruimte en grond stijgen; bij extreme prijsstijgingen kunnen bewoners en lokale bedrijven hierdoor worden verdreven naar andere locaties - een proces dat ook wel gentrification wordt genoemd.

Toerisme en recreatie leidt tot een toename van belastinginkomsten voor overheden. In algemene zin gaat het natuurlijk om BTW en omzetbelasting die geïnd wordt door de Rijksoverheid. Op lokaal niveau gaat het vooral om toeristenbelasting (voor overnachtende bezoekers), forensenbelasting (voor eigenaren van tweede woningen) en gemakheidsretributie (voor specifieke attracties zoals bijvoorbeeld pretparken, rondvaartboten en watertaxi's). Daarnaast kan ook sprake zijn van hogere parkeerinkomsten, terrasbelasting en dergelijke.

Met name toeristenbelasting is een veelbesproken onderwerp, omdat de inkomsten daarvan in veel gevallen in de algemene middelen terecht komen. Door de toeristisch-recreatieve sector wordt dat vaak als onrechtvaardig gezien; het geld dat door toeristen wordt betaald, zou ook ten goede moeten komen aan toerisme en recreatie. Overheden stellen vaak dat zij ook hogere algemene kosten hebben als gevolg van toerisme en recreatie. Internationaal wordt dit de 'invisible burden' van toerisme en recreatie genoemd: de - veelal onzichtbare - hogere kosten die overheden hebben voor het inrichten en onderhouden van publieke infrastructuur (verkeer, vervoer, veiligheid, afvalverwerking, nutsvoorzieningen) en voor het onderhouden en beschermen van natuur en cultuur. Overigens zijn er meerdere gemeenten die (een deel van) de inkomsten toeristenbelasting nadrukkelijk aanwenden voor het verbeteren van toeristisch-recreatieve voorzieningen. Ten slotte kunnen hoge belastinginkomsten

door toerisme ook een positief effect hebben op inwoners; zo zijn de lokale belastingen voor inwoners in de Zeeuwse gemeente Veere relatief laag vanwege de hoge inkomsten toeristenbelasting in deze gemeente.

Waarom relevant voor balans?

De verwachte positieve economische impact van toerisme en recreatie is meestal dé reden waarom toerisme en recreatie op een bestemming gestimuleerd worden. Economische impact is echter niet alleen maar positief, dus het is van belang positieve en negatieve impact objectief in beeld te brengen én te beoordelen of deze gelijkelijk verdeeld zijn over verschillende groepen betrokkenen. Bovendien dient de economische impact te worden gewogen ten opzichte van de sociaal-maatschappelijke en ecologische impact en gezamenlijk te worden beschouwd in relatie tot de draagkracht van de bestemming.

Toepassing in de praktijk

In voorbije decennia lag de onderzoeksfocus meestal op de positieve economische impact van toerisme en recreatie. Zo zijn er internationale standaarden voor het meten van de economische waarde van toerisme en deze standaarden zijn ook ingebed in de jaarlijkse statistieken van het CBS. In de laatste decennia komt er wat meer aandacht voor verschillende vormen van economische impact, positief en negatief. Hiervoor zijn nog niet zozeer internationale standaarden ontwikkeld, maar er zijn diverse studies die als inspiratie kunnen dienen en diverse indicatoren die kunnen worden toegepast.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Veelgebruikte indicatoren:

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Economisch belang			
Economische waarde		- economische waarde van toerisme voor Nederland via Satellietrekening toerisme Bron: CBS.	Berekening economische waarde van toerisme op regionaal niveau laten uitvoeren door CBS of door adviesbureaus conform landelijke standaard KNEITER.
Toeristisch-recreatieve bestedingen	Bestedingen van bezoekers: Formule: aantal bezoekers / overnachtingen x gemiddelde bestedingen per nacht/dag.	<ul style="list-style-type: none"> - gemiddelde bestedingen vakantieganger in Nederland Bron: Continu Vakantie Onderzoek (CVO) (t/m 2020), NBTC-NIPO Research , vanaf 2021 CBS. (Dashboard Vakantiegedrag Nederlanders); - gemiddelde bestedingen buitenlandse gasten in Nederland Bron: Onderzoek Inkomend Toerisme OIT, NBTC (beschikbaar Q1 2023); - gemiddelde besteding meerdaagse binnenlandse zakelijke bezoeker Bron: ContinuZakenreisOnderzoek (CZO) NBTC-NIPO research; - gemiddelde bestedingen tijdens bezoek aan een stad Bron: Toeristisch bezoek aan steden, NBTC. 	
Belasting-inkomsten lokaal	Opbrengsten toeristenbelasting;	<ul style="list-style-type: none"> - totale opbrengsten in miljoenen euro's per provincie of per COROP-regio. Bron: CBS; - opbrengsten in euro per inwoner per provincie of per COROP-regio; Bron: CBS - opbrengsten per gemeente: via jaarrekening gemeente. 	

* oorzaak/gevolg relatie niet bekend. Wel groot vermoeden dat er samenhang is met toerisme en recreatie.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Veelgebruikte indicatoren (vervolg):

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
	Opbrengsten parkeerheffingen;	<ul style="list-style-type: none"> - totale opbrengsten in miljoenen euro's per provincie of per COROP-regio Bron: CBS; - opbrengsten in euro per inwoner per provincie of per COROP-regio Bron: CBS; - opbrengsten per gemeente: via jaarrekening gemeente. 	
	Opbrengsten gemakkelijksheids-retributie;	<ul style="list-style-type: none"> - opbrengsten per gemeente: via jaarrekening gemeente. 	
	Opbrengsten forensenbelasting.	<ul style="list-style-type: none"> - opbrengsten per gemeente: via jaarrekening gemeente. 	
Werkgelegenheid			
Werkgelegenheid	Omvang van directe toeristisch-recreatieve werkgelegenheid;	<ul style="list-style-type: none"> - aantal banen / aantal FTE in de toeristische sector in Nederland Bron: Satellietrekening Toerisme CBS; - aantal banen en aantal FTE in de toeristische sector per provincie en per gemeente Bron: Arbeidsmarkt Gastvrijheidssector. 	
	Belang van toerisme in totale werkgelegenheid;	<ul style="list-style-type: none"> - aandeel toeristisch-recreatieve banen t.o.v. totaal in Nederland via Satellietrekening toerisme Bron: CBS; - aandeel toeristisch-recreatieve banen t.o.v. totaal per provincie en per gemeente Bron: Arbeidsmarkt Gastvrijheidssector. 	
	Krapte op arbeidsmarkt.	<ul style="list-style-type: none"> - aantal openstaande vacatures in de sector horeca (incl. logies) in Nederland (spanningsindicator) Bron: Arbeidsmarkt Gastvrijheidssector. 	

* oorzaak/gevolg relatie niet bekend. Wel groot vermoeden dat er samenhang is met toerisme en recreatie.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Veelgebruikte indicatoren (vervolg):

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Aanbod & bedrijven			
Toeristisch-recreatieve bedrijven		- aantal toeristisch-recreatieve bedrijven, verdeeld naar type en grootte, per provincie/gemeente Bron: Arbeidsmarkt Gastvrijheidssector.	
Aantal objecten particuliere verhuur			Aankoop data via externe partijen bijvoorbeeld Airdna.
Aantal tweede woningen		- aantal objecten forensenbelasting, op te vragen bij gemeente of organisatie die lokale belastingen int.	
Bezettingsgraad		- bezettingsgraad slaappleatsen Bron: CBS .	
Omzetontwikkeling toeristisch-recreatieve bedrijven		- dashboard Staat van bestemming NL Bron: NBTC.	
Negatieve economische effecten			
Prijsstijgingen onroerend goed*			Te onderzoeken, voorbeeld is onderzoek mbt huizenprijzen, Airbnb en leefbaarheid in Amsterdam van CELTH .
'Onzichtbare' kosten bij de overheid			Te onderzoeken, bijvoorbeeld door uitgaven aan infrastructuur, beheer openbare ruimte, parkeerbeheer, afvalverwerking van bestemming X te vergelijken met dezelfde kostensoorten in gemeenten van vergelijkbare grootte (zie CBS).

* oorzaak/gevolg relatie niet bekend. Wel groot vermoeden dat er samenhang is met toerisme en recreatie.

Figuur S1:
Bestedingen van bezoekers
leiden tot positieve en
negatieve effecten.

Goede voorbeelden

- De gemeente Amsterdam heeft SEO Economisch Onderzoek in 2017 onderzoek laten doen naar alle impact van de bezoekerseconomie in Amsterdam. Hierbij is gekeken naar de directe economische effecten die samenhangen met bezoekers, maar ook naar de indirecte en externe effecten die samenhangen met bezoekers. Ten slotte is in beeld gebracht wat de verdeling is van de lasten en lusten van de bezoekerseconomie. In de studie is veel aandacht voor positieve en negatieve economische impact, maar ook wordt aandacht besteed aan externe effecten op bijvoorbeeld leefbaarheid en milieu. Het is één van de meest complete studies in Nederland naar de effecten van toerisme op een bestemming en kan daarom worden beschouwd als goed voorbeeld.

Relevante bronnen/achtergrondinformatie

- Internationaal geldt het raamwerk van de 'Tourism Satellite Account' als de standaard voor het meten

van economische impact. Het CBS hanteert deze methode voor Nederland en publiceert hier jaarlijks over. Het CBS heeft deze methode onlangs voor het eerst toegepast voor de provincie Gelderland, om te zien of de berekening ook op provinciaal niveau werkt. De bevindingen zijn in het rapport regionale toeristenrekening terug te vinden.

- KNEITER, het Kennisnetwerk Economische Impactanalyses Toerisme En Recreatie, is een samenwerkingsverband van twee hogescholen (Breda University of Applied Sciences en HZ University of Applied Sciences), vier consultancybureaus (Bureau Buiten, Decisio, Ginder en Markteffect) en het Mulier Instituut. Het KNEITER-netwerk heeft een richtlijn voor economische impactanalyses in toerisme en recreatie ontwikkeld. Deze leidraad maakt duidelijk wat de minimale kwaliteitseisen zijn waaraan een economische impactanalyse moet voldoen, qua te gebruiken databronnen, definities/afbakening en methodes.

Ecologische draagkracht

Wat is ecologische draagkracht?

De ecologische draagkracht staat voor de toeristisch-recreatieve druk die een bestemming aan kan, zonder dat er onherstelbare schade aan de natuurlijke omgeving ontstaat. Het bepalen van deze draagkracht specifiek voor toerisme en recreatie is complex, omdat de natuurlijke omgeving onder invloed staat van vele vormen van gebruik - denk bijvoorbeeld aan verkeer, industrie en landbouw.

Oorzaken van 'schade' kunnen daarom niet altijd één op één gerelateerd worden aan toerisme en recreatie. Bovendien zijn de impact van toerisme en recreatie sterk afhankelijk van de aard van het toeristisch gebruik in tijd en ruimte en is de draagkracht niet zozeer uit te drukken in een maximum getal. Een veelgebruikte methode om toch kaders te creëren voor een duurzame vorm van toerisme en recreatie is het 'Limits of Acceptable Change'-model. Achterliggend gedachtegoed is dat toerisme en recreatie vrijwel altijd leiden tot impact en veranderingen in de natuurlijke omgeving. Desondanks willen veel partijen wel een bepaalde mate van bezoek faciliteren, omdat dit kan bijdragen aan de gezondheid (mentaal en fysiek) en bewustzijn van bezoekers en het genereren van inkomsten voor het behoud en verbeteren van de natuurlijke omgeving. Het 'Limits of Acceptable Change'-gedachtengoed streeft dus naar het vinden van een optimum, een compromis tussen twee tegengestelde doelen: het beschermen van natuurwaarden én het faciliteren van bezoek. Effectieve maatregelen komen tot stand door eerst een analyse van het gebied (zowel ecologisch als toeristisch-recreatief) te maken, en voor beide de gewenste doelen te bepalen. Hiertoe worden vaak verschillende zones in een gebied onderscheiden, op basis van ecologische waarden en de ruimtelijke verdeling van recreatie en toerisme (recreatiezonering). Door betrokken stakeholders wordt gezamenlijk bepaald wat het *aanvaardbare* compromis is.

In de studie van Alterra is dit verwoord in het volgende stappenplan.

1. Opstellen communicatieplan
In beeld brengen van alle belangengroepen: niet alleen natuurbeschermingsorganisaties en recreatieondernemers, maar ook boeren, omwonenden, beleidsmakers enz. Bepalen van een communicatiestrategie, die geschikt is om al deze belangengroepen goed en transparant te betrekken.
2. Vaststellen natuur- en recreatiedoelen
  - a. Vaststellen natuurdoelen: natuurdoelen hebben meestal betrekking op de instandhouding van habitattypen (soorten leefomgeving) en soorten flora en fauna. Deze doelstellingen komen voort uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn (Natura 2000), de Kader Richtlijn Water en/ of de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Dit zijn juridisch afdwingbare natuurdoelen, daarnaast kan er sprake zijn van natuurambities, gewenste natuurdoelen. De te behalen natuurdoelen moeten voor alle bovengenoemde belangengroepen voldoende duidelijk zijn.
  - b. Vaststellen recreatiedoelen: ook de recreatiedoelen en ambities moeten zo goed mogelijk in kaart gebracht worden. De ruimte voor verdere recreatieve ontwikkeling en de haalbaarheid van de recreatiedoelen kan in de vervolgstappen worden meegenomen.

3. Analyse huidige situatie natuur en recreatie
  - a. Analyse huidige staat natuurdoelen: voor de betreffende habitattypen en soorten flora en fauna moet een analyse plaats vinden van de lokale staat van instandhouding. Idealiter is deze informatie beschikbaar op basis van de monitoring van bestaande beheerplannen. Uit de analyse blijkt of de natuurdoelen in de huidige situatie al worden behaald en of er sprake is van een positieve- of negatieve trend.
  - b. Analyse huidig en gewenst recreatief gebruik: Inzicht verkrijgen in het huidige recreatieve gebruik van een (natuur)gebied. Het gaat dan om het ruimtelijk gebruik (welke gebiedsdelen zijn wel/niet toegankelijk), het gebruik in de tijd (gedurende het etmaal en de seizoenen) en de recreatie-intensiteit.
4. Analyse kansen en knelpunten
Door de informatie uit stap twee en drie met elkaar te vergelijken (bij voorkeur op GIS kaarten) kan inzichtelijk worden gemaakt waar sprake kan zijn van ecologische knelpunten enerzijds en ontwikkelingsruimte voor recreatie anderzijds. Hieruit blijkt feitelijk de ecologische draagkracht!
Voor het benutten van de ontwikkelruimte zijn er in sommige gebieden vele belanghebbenden. Het stappenplan zoals hier beschreven vraagt om een veelvoud aan kennis over ecologie, recreatie en andere factoren, maar het vraagt vooral ook om kennis over de interactie daartussen. Juist die interactie en of dit nu wel of niet acceptabel is, leidt in de praktijk vaak tot discussie.
5. Ontwikkeling beheer- en herinrichtingsplan .
Primair gaat het in dit plan op het bereiken van de natuurdoelen, maar ook op de voorzieningen en informatie die nodig zijn om de gewenste mate en aard van recreatie te faciliteren (of daartoe te beperken). Ook het management van een gebied moet daarop worden ingericht: welke mate van handhaving en toezicht is nodig om ongewenste impact te voorkomen en is dit ook mogelijk? Dit kan mede bepalend zijn voor de mate van bezoek dat een gebied kan faciliteren.

6. Monitoring en trendanalyse
Ten slotte moeten indicatoren worden gekozen die kunnen worden beschouwd als graadmeter voor de situatie. Het is van belang een beperkt aantal indicatoren te kiezen, die gemakkelijk bijgehouden kunnen worden. De indicatoren moeten vooral laten zien of veranderingen in de natuurwaarden binnen de aanvaarde grenzen blijven. Denk bijvoorbeeld aan de status van cruciale soorten flora en fauna en veranderingen daarin. Wanneer de aanvaarde grenzen worden overschreden of er sprake is van een negatieve tendens, dan moet nadrukkelijk worden ingegrepen om de natuurwaarden te beschermen. De indicatoren moeten ook laten zien of de intensiteit van het bezoek en de bezoekerservaring aansluiten op de gewenste situatie.

Uit het bovenstaande blijkt dat er geen universele indicatoren voor alle gebieden kunnen worden gekozen. Dit is afhankelijk van specifieke gebiedskenmerken en natuurdoelen en moet door de stakeholders gezamenlijk worden bepaald.

NB: overigens kan ecologische draagkracht in breder perspectief niet los worden gezien van de klimaatdoelen die Nederland en Europa hebben vastgesteld. Ook toerisme en recreatie moeten hieraan een bijdrage leveren en zullen dus moeten werken aan het minimaliseren van de CO₂-uitstoot, afval, waterverbruik etc.

Waarom van belang voor balans?

De beleving van natuur en landschap behoren tot de belangrijkste redenen voor het bezoek aan een bestemming, voor toeristen, maar ook voor recreatie door eigen inwoners. Maar juist natuur en landschap zijn vaak kwetsbaar voor de impact van dit bezoek. Deze ecologische impact zijn eerder in dit rapport uitgebreid beschreven. Indien de impact op natuur en landschap de ecologische draagkracht overschrijden is dit allereerst zeer kwalijk vanuit het perspectief van natuurbeheer en biodiversiteit. Echter, ook de toeristisch-recreatieve waarde van de bestemming wordt daarmee aangetast, bezoekers zullen wegblijven als de beleving van natuur en landschap niet meer goed mogelijk is. Het is dan ook van groot belang om

aandacht te hebben voor de ecologische draagkracht van bestemmingen.

Toepassing in de praktijk

Het onderwerp is complex, omdat de ecologische draagkracht verschilt per biotoop en landschapstype. Zoals in de introductie vermeld, staat de natuurlijke omgeving onder invloed van vele vormen van gebruik - naast toerisme en recreatie bijvoorbeeld ook verkeer, industrie en landbouw. Oorzaken van 'schade' kunnen daarom niet altijd één op één gerelateerd worden aan toerisme en recreatie. Het is dus niet zozeer mogelijk om de draagkracht uit te drukken in een maximum aantal bezoekers. Het gedachtegoed van 'Limits of Acceptable Change' / recreatiezonering is een meer praktische benadering, die streeft naar het vinden van een optimum tussen twee tegengestelde doelen: het beschermen van natuurwaarden én het faciliteren van bezoek. Door betrokken stakeholders wordt gezamenlijk bepaald wat het aanvaardbare compromis is.

Veelgebruikte indicatoren

Een standaardlijst van indicatoren is gezien het voorgaande niet direct aan de orde. Geadviseerd wordt om in samenwerking met alle belanghebbenden bovengenoemd stappenplan te doorlopen. Indicatoren die daarbij relevant zijn, komen voort uit de natuurdoelen die gelden in het betreffende gebied en die zijn vastgelegd in natuurbeheerplannen.

Goede voorbeelden

- Voor de Veluwe is in samenwerking met terreineigenaren, overheden, bewoners, gebruikers (recreanten), natuurorganisaties en (recreatie) ondernemers het [Recreatiezoneringsplan Veluwe](#) opgesteld. Het startpunt voor de zonering is het behalen van Natura 2000-doelen. Eén daarvan is het streven naar herstel van de populaties van zeven verstoringgevoelige vogelsoorten. Als deze populaties zich herstellen, is dat een graadmeter voor herstel van veel andere soorten. Belangrijk uitgangspunt in het Recreatiezoneringsplan is het verleiden en geleiden van recreanten: de bewoners, ondernemers, gebruikersgroepen en toeristen. Om zo de nodige

rust voor de natuur te bereiken en tegelijkertijd de recreant volop te laten genieten. Bij het maken van het plan is daarom rekening gehouden met bestaande recreatieve routes, woonkernen, horeca, infrastructuur en vakantieparken.

- In Noord-Holland is sprake van een sterk groeiende en veranderende recreatiedruk. De huidige natuur- en recreatiegebieden hebben geen oneindige capaciteit om deze groei op te vangen en de draagkracht van de natuur laat niet in alle gebieden toenemende recreatie toe. Daarom is een regio-overstijgend onderzoek uitgevoerd naar het 'functioneren' van de gebieden (aanbod) in relatie tot de ontwikkeling van de vraag. Hoe verhouden de gebieden zich tot elkaar, kan het recreatieve gebruik geoptimaliseerd worden en wat zijn de gebiedsoverstijgende opgaven voor de toekomst? Er is een [bovenregionale analyse](#) gemaakt en een [analyse op gebiedsniveau](#).

- In de visie [Duurzaam toerisme van Nationaal Park Zuid-Kennemerland](#) wordt beschreven hoe men kwetsbare natuur wil laten samengaan met de groei van toerisme en recreatie.

Relevante bronnen en achtergrondinformatie

- Het gedachtegoed van het '[Limits of Acceptable Change](#)'-model wordt beschreven in de publicatie 'The limits of acceptable change (LAC) system for wilderness planning' van Stankey e.a. (1985).
- Alterra heeft een [uitgebreide studie](#) uitgevoerd naar recreatie en natuur in Natura 2000 gebieden en sluit af met het stappenplan dat in dit hoofdstuk werd beschreven.

Sociale draagkracht

Wat is sociale draagkracht?

Sociale draagkracht, ook wel maatschappelijke draagkracht genoemd, staat voor de maximale omvang van toerisme en recreatie (in termen van aantallen en activiteiten) op een bestemming, zonder dat bewoners negatieve gevoelens ten aanzien van toerisme en recreatie ontwikkelen.

Bij sociale draagkracht gaat het om de houding en tolerantie van de bewoners ten aanzien van (de ontwikkeling van) toerisme en recreatie. Wanneer de impact van toerisme en recreatie, sociaal-maatschappelijk, ecologisch of economisch, deze draagkracht overschrijden, dan kan een negatieve of zelfs vijandige houding tegenover toerisme en recreatie ontstaan. Dit kan toerisme en recreatie - zowel de bezoekerservaring als de bedrijfsvoering van toeristisch-recreatieve aanbieders - schaden.

Sociale draagkracht is één van de moeilijkste onderdelen van draagkracht om te evalueren in vergelijking met bijvoorbeeld ecologische, psychologische en economische draagkracht. Het berust volledig op waardeoordelen en percepties en dat maakt het vrij complex. Bewoners die bijvoorbeeld in dezelfde straat wonen, kunnen toerisme en recreatie beiden anders ervaren. Sociale draagkracht is geen wetenschappelijk concept of formule waar een exact getal uitkomt, dat het maximaal aantal bezoekers aangeeft.

Vanuit de theorie ontwikkelt de sociale draagkracht zich vaak met de tijd en de groei van toerisme en recreatie. Het onderliggende uitgangspunt is dat de kwaliteit van leven van bewoners tijdens de beginfase van de ontwikkeling van toerisme en recreatie zal verbeteren, totdat de bestemming zijn maximale draagkracht heeft bereikt. Vanaf dat moment zal elke verdere ontwikkeling tot een negatieve perceptie leiden. Echter, andere onderzoeken hebben aangetoond dat dit niet altijd het geval hoeft te zijn. Percepties kunnen jaren hetzelfde blijven of juist enorm verschillen tussen verschillende bevolkingsgroepen.

Mede daarom is het belangrijk om de sociale draagkracht te blijven volgen en meten. Het is nuttig als een beheerproces om ervoor te zorgen dat de ontwikkeling van toerisme en recreatie binnen het optimale niveau blijft. Hierdoor wordt de duurzame ontwikkeling van toerisme en recreatie op de lange termijn gewaarborgd.

Waarom van belang voor balans?

Sociale draagkracht is van groot belang in de gehele balansdiscussie. Het geeft inzicht in de grenzen van bewoners ten aanzien van bezoekers op de plek. Wordt deze grens overschreden dan kan dit van invloed zijn op de leefbaarheid en kwaliteit van leven van de bewoners. Daarnaast is het ook belangrijk om de kwaliteit van de ervaring van de bezoeker te behouden. Op een florierende bestemming is er zowel aandacht voor de beleving van de gast, maar meteen ook voor de plek zelf, de eigenheid ervan, de gastheren en de inwoners.

In de praktijk

Met de ontwikkeling van geschikte sociaal-psychologische onderzoekstechnieken is het mogelijk om een betrouwbare evaluatienormen te ontwikkelen. Vragenlijsten, openbare enquêtes en interviews zijn enkele van de belangrijkste onderzoeksmethoden om waardevolle inzichten te verkrijgen.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Veelgebruikte indicatoren:

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Steun voor toerisme	<p>Enkele stellingen die gemeten kunnen worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de voordelen van toerisme in mijn gemeente wegen zwaarder dan de nadelen; - ik vind dat toerisme actief aangemoedigd moet worden in mijn gemeente; - ik steun toerisme en ik wil dat het belangrijk blijft in mijn gemeente; - mijn gemeente moet een toeristische bestemming blijven; - door toerisme wordt het te druk in mijn gemeente; - een groei van het aantal toeristen zal leiden tot wrijving tussen inwoners en toeristen. 		Te meten via inwonersonderzoek (bijv. via RETS model).

Goede voorbeelden

- Om inzicht te krijgen in de houding van bewoners ten aanzien van toerisme kan een bewonersonderzoek worden uitgevoerd. De “Resident Empowerment through Tourism Scale (RETS) is een gevalideerde methode die inzicht geeft in de verschillende aspecten die de mening van inwoners over toerisme bepalen. De volgende bestemmingen hebben reeds een bewonersonderzoek uitgevoerd, in veel gevallen grotendeels gebaseerd op de RETS-methode.
- Zuid-Limburg 2018
- Zeeland 2019
- Texel 2020
- Hanzesteden 2020
- Goeree-Overflakkee 2021
- Schouwen-Duiveland 2021
- Veluwe (2021)

Gerelateerde onderzoeken zijn:

- Onderzoek naar toeristische draagkracht en leefbaarheid van buurten in Amsterdam, 2019
- HZ Kenniscentrum Kusttoerisme vergeleek de uitkomsten van het Zeeuwse inwonersonderzoek met zoveel mogelijk feitelijke informatie over de impact van toerisme. Dit is een poging om subjectieve en objectieve informatie bij elkaar te brengen; “Toerisme in Zeeland, een verkenning van de invloed van toerisme op de Zeeuwse samenleving”.

- HZ Kenniscentrum Kusttoerisme heeft door middel van interviews met een groot aantal vertegenwoordigers van andere sectoren in beeld gebracht wat de impact is van toerisme op de leefbaarheid, zoals de zorg, het vervoer, veiligheid en nog veel meer.

Relevante bronnen en achtergrondinformatie

- De wetenschappelijke onderlegger van de inwonersonderzoeken in Nederland is de “Resident Empowerment through Tourism Scale”, ontwikkeld door Amerikaanse onderzoekers.
- In het hoofdstuk ‘Community perceptions of tourism impact’ in het boek ‘Handbook of tourism impact – social and environmental perspectives’ worden nog veel meer relevante invalshoeken en achtergrondartikelen benoemd. Het boek is hier te bestellen.

Psychologische draagkracht

Wat is psychologische draagkracht?

Bij psychologische draagkracht kijken we naar de ervaring en beleving van bezoekers of toeristen tijdens hun verblijf op de locatie. En dan specifiek de mate waarin zij deze plek als 'te druk' ervaren. Je bekijkt het vraagstuk dan dus vanuit het perspectief van de bezoeker en zijn of haar beleving van de drukte.

De vraag is dan; wanneer is de druktebeleving van de bezoeker acceptabel, zonder daarbij de kwaliteit van de bezoekersbeleving in negatieve zin aan te tasten? Het gaat om het gevoel van de bezoekers, om de druktebeleving in relatie tot de plek.

Waarom van belang voor balans?

Bij de doorvertaling van balans naar draagkracht (wat kan een plek aan), gaat er vaak veel aandacht uit naar de fysieke draagkracht van een gebied. De druk die gebruikersgroepen leggen op een plek en de mate waarin dat al dan niet een negatief effect heeft op de fysieke kenmerken van de plek. Wanneer we spreken over balans dan zoeken we naar een optimaal punt waarin bezoekers, bewoners en bedrijven floreren zonder de fysieke plek negatief te beïnvloeden. De beleving van de bezoeker zou daarom een vast onderdeel van deze analyse moeten zijn. Wanneer de beleving negatief is, heeft dit onder andere een negatief effect op (toekomstig) bezoekgedrag van de persoon zelf, maar ook van zijn vrienden en bekenden met wie het wordt gedeeld, wat logischerwijs weer een negatief effect heeft op de (inkomsten van) bedrijven op die plek. En zonder de bewoners die kleuring geven aan de plek, is de beleving voor de bezoekers niet hetzelfde.

Toepassing in de praktijk

De meest gebruikte wijze om inzicht te krijgen in de bezoekersbeleving is tevredenheid van het bezoek uitvragen via bezoekersonderzoek. Dit kan zowel onder bezoekers van buiten de regio als onder de inwoners van het gebied. In (online) enquêtes kan na afloop van een bezoek aan bezoekers worden gevraagd hoe zij het bezoek ervaren hebben. Dit kan in de vorm van bijvoorbeeld

een rapportcijfer of een tevredenheidsschaal (van zeer ontevreden tot zeer tevreden). Door dit onderzoek regelmatig (of continu) te doen, kan de ontwikkeling van de tevredenheid worden gemonitord. Aanvullend kan ervoor worden gekozen om een aanbevelingsvraag aan de enquête toe te voegen, de zogenaamde Net Promotor Score (NPS). De mate waarin mensen aan vrienden en bekenden aanbevelen om een gebied te bezoeken is namelijk een goede indicator voor de mate waarin zij tevreden zijn over het gebied. Je beveelt het over het algemeen immers niet aan een ander aan als je het zelf niets vindt.

In een enquête onder bezoekers kan tevens dieper worden ingegaan op de druktebeleving door hier specifieke vragen over toe te voegen. Zoals dat gedaan is binnen de Kustmonitor van NBTC (2019). Daarin is gevraagd naar de druktebeleving tijdens het bezoek aan de kust, de mate waarin het drukker of juist rustiger was dan verwacht en in hoeverre dat het bezoek positief of negatief heeft beïnvloed. Want dat het op de ene plek fysiek drukker is dan op de andere plek, hoeft niet te betekenen dat de beleving daarmee op de drukkere plek negatiever is dan op de rustige plek. In een binnenstad verwacht men 'gezellige drukte', terwijl diezelfde drukte in een natuurgebied kan aanvoelen als té druk.

Bij beide methoden is het wel zo dat je geen bezoekers ondervraagt die bij voorbaat al een keuze hebben gemaakt om een gebied niet te bezoeken vanwege de drukte in dat gebied.

Daarnaast is het tegenwoordig heel gebruikelijk om online een beoordeling (of *review*) achter te laten na het bezoek aan een plek. Dat kan een gebied zijn, maar ook een accommodatie, restaurant of attractie. Deze beoordelingen worden via de site van de aanbieders zelf gedeeld, maar ook via specifieke beoordelingssites zoals Zoover, Tripadvisor en Google-reviews. Door de data van dergelijke websites te bekijken en eventueel te *scrapen* kan inzicht worden verkregen in het gemiddelde oordeel over een plek en de ontwikkeling ervan. Deze techniek kan ook gebruikt worden om specifiekere analyses binnen de beoordelingsdata te doen, bijvoorbeeld de mate waarin gesproken wordt over drukte op een plek. Verschillende marktpartijen bieden datasets en dashboards aan, waarin onder andere beoordelingsdata beschikbaar is die via webscraping verkregen is. Dit kan per regio en categorie inzicht geven in gemiddelde beoordelingsscores. Echter kan het wel zo zijn dat bepaalde sites soms worden geblokkeerd door webscrapers.

Een meer indirecte indicator van tevredenheid kan gevonden worden in herhaalbezoek, vanuit de aanname dat men een bestemming niet nog eens bezoekt als men er niet tevreden over is. Herhaalbezoek kan ook via enquêtes achterhaald worden door te vragen of men die plek al eerder bezocht heeft. Daarbij hangt het van de beleidsdoelen af welke periode hierbij gehanteerd wordt. Moet men het in de afgelopen jaren een keer bezocht hebben, in de afgelopen maand, week of zelfs dag? Verschillende nieuwe (big) databronnen geven potentieel ook inzicht in herhaalbezoekers, zoals de data op basis van wifitrackers en geolocatietrackers vanuit apps op mobiele telefoons. Via versleutelde codes kunnen specifieke telefoons door de tijd gevolgd worden, waardoor bezoekpatronen zichtbaar worden gemaakt. Door analyses op verblijfsduur en reispatronen worden bewoners en bezoekers gedefinieerd en kan dus ook iets gezegd worden over herhaalbezoek. Al staat deze techniek momenteel nog in de kinderschoenen.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Veelgebruikte indicatoren:

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Bezoekers-tevredenheid	Mate waarin bezoekers tevreden zijn met hun bezoek aan een plek.		te meten via bezoekersonderzoek (middels tevredenheidsvraag of aanbevelingsvraag in een vragenlijst onder bezoekers)
Druktebeleving	Mate waarin mensen drukte ervaren hebben tijdens hun bezoek.	- Druktebeleving in kustgebieden Bron: Kustmonitor NBTC, 2019; - Druktebeleving per provincie Bron: Onderzoek Inkomend Toerisme, NBTC (eind Q1 2023).	Te meten via bezoekersonderzoek
Beoordelingen/reviews van een plek	Inzicht in (ontwikkeling van) online reviews.	- Google review data (Google, Zoover, Tripadvisor etc.) verschillende marktpartijen bieden webscraping opties aan.	
Herhaalbezoek	Mate waarin mensen binnen een bepaalde. Termijn terugkeren naar dezelfde bestemming.		Te meten via bezoekersonderzoek (heeft u de bestemming al eerder bezocht?) of via GPS-tracking technieken achterhalen.

Goede voorbeelden

- Het Data en Development Lab heeft in 2022 een studie uitgebracht over druktegevoel, waarin op basis van gesimuleerde 360-graden druktebeelden en gemeten hersenactiviteit bij het zien van die beelden onderzocht is wat het effect van drukte op de beleving van mensen is. Dat onderzoek concludeert dat er een optimale drukte bestaat die toeristen fijn vinden. Zowel lege als volle straten en pleinen vinden toeristen minder prettig. Ook laten toeristen zich sturen door drukte-informatie en willen ze betalen voor een optimale drukte.
- De Wageningen Universiteit heeft een onderzoek uitgevoerd naar de druktebeleving in groengebieden. Er is een experimenteel onderzoek uitgevoerd waarbij werd bekeken in hoeverre de druktebeleving afhankelijk is van feitelijke bezoekdruk en welke andere factoren hierbij een rol spelen.

Fysieke draagkracht

Wat is fysieke draagkracht?

De fysieke draagkracht van een bestemming of plek is het maximale niveau van menselijke gebruik van die plek, zonder dat die plek op onaanvaardbare wijze wordt aangetast. Het gaat daarbij in algemene zin bijvoorbeeld om infrastructuur en nutsvoorzieningen, zoals water, energie, etc.

De maximale fysieke draagkracht zou vanuit een smallere benadering ook bepaald kunnen worden op basis van de maximale grenzen van de aanwezige (toeristisch-recreatieve) voorzieningen en infrastructuur op een plek. Denk daarbij aan de beschikbare parkeercapaciteit en de maximale capaciteit van een accommodatie of attractie. Vanuit de gedachte 'vol is vol' zou een plek het bezoek goed kunnen dragen, wanneer deze maximale capaciteit niet overschreden wordt. Het is dan natuurlijk wel van belang dat voor het ontwikkelen van die voorzieningen is nagedacht over het effect daarvan op de omgeving, plaatselijke gemeenschap en bezoekersbeleving. Bijvoorbeeld: dat ergens bij een natuurgebied fysiek plaats is voor de ontwikkeling van 500 parkeerplaatsen, wil niet zeggen dat het ontvangen van zoveel auto's en bezoekers positief is voor het natuurgebied en de bezoekersbeleving.

Kijkend naar nutsvoorzieningen lijkt het alsof Nederland water en elektriciteit in overvloed heeft. Toch zijn er steeds vaker berichten die laten zien dat deze hulpbronnen niet oneindig zijn. Zo was er in 2022 tijdelijk te weinig capaciteit op het stroomnet in Zuid-Nederland om nieuwe bedrijven aan te sluiten. De vraag naar stroom was op dat moment hoger dan de capaciteit aan kon. Met de energietransitie in volle gang zullen ook toeristisch-recreatieve bedrijven naar verwachting steeds meer gebruikmaken van elektriciteit, bijvoorbeeld om accommodaties van het gas af te kunnen halen of om de elektrische vervoermiddelen van hun gasten, bezoekers en personeel te kunnen opladen.

De zomer van 2022 was bijzonder droog en dat was met name merkbaar in de landbouw en scheepvaart. De drinkwatervoorziening kende geen problemen. Desondanks uitte de Vereniging van drinkwaterbedrijven Vewin in september 2022 zorgen over de toekomst van

ons drinkwater. Vanwege de groei van de bevolking en economische groei is er steeds meer drinkwater nodig en de productiecapaciteit van drinkwaterbedrijven is hiervoor niet voldoende.

Toeristisch-recreatieve ontwikkeling kan dus (nog) meer druk leggen op deze nutsvoorzieningen. Dit hoeft niet voor alle bestemmingen een probleem te zijn, maar is zeker wel een punt van aandacht.

Waarom van belang voor balans?

De fysieke draagkracht wordt vaak beschouwd als één van de meer meetbare kaders binnen het balansvraagstuk. Er zijn over het algemeen duidelijk grenzen aan de beschikbare capaciteit van een toeristisch-recreatieve voorziening, zoals attracties, accommodaties, parkeerplaatsen, etc. De fysieke ruimte laat een maximaal aantal bezoekers toe. Op bestemmingsniveau, met veel verschillende voorzieningen en infrastructuur, kan dit ingewikkelder zijn. Wat is immers leidend: de capaciteit van algemene infrastructuur of de capaciteit van individuele voorzieningen? Het is van belang dit in samenhang te bekijken: de gecombineerde capaciteit van individuele voorzieningen in relatie tot de capaciteit van algemene infrastructuur en nutsvoorzieningen.

In de praktijk

Er zijn verschillende indicatoren die inzicht geven in de beschikbare capaciteit van een plek aan de hand van aanwezige voorzieningen. In het geval van infrastructuur kan daarnaast nog gekeken worden naar zaken als OV-capaciteit, parkeerdruk en filedruk. In het geval van nutsvoorzieningen kan worden gekeken naar de capaciteit van het stroomnet en het productievermogen van drinkwaterbedrijven.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Veelgebruikte indicatoren:

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Capaciteit accommodaties/slaapplaatsen		- Capaciteit accommodaties/slaapplaatsen Bron: CBS.	
Infrastructuur	Capaciteit wegennet;	- Overzicht wegennet in Nederland Bron: Nationaal wegenbestand, NDW;	
	Capaciteit parkeren;	- Open data parkeren Bron: Dienst wegverkeer.	
	Capaciteit Openbaar Vervoer;		Op te vragen bij regionale OV-aanbieders.
	Beloopbaarheid van een gebied = de fysieke ruimte voor wandelaars.		Te verzamelen, zie voorbeeld Amsterdam.
Nutsvoorzieningen	Water		Eventuele knelpunten productiecapaciteit drinkwater, op te vragen bij waterbedrijf.
	Elektriciteit	- Netcapaciteitskaart Bron: Tennet.	

* oorzaak/gevolg relatie niet bekend. Wel groot vermoeden dat er samenhang is met toerisme en recreatie.

Goede voorbeelden

- Vanaf eind jaren '80 zijn er verschillende studies gedaan in Europese steden op basis van een model van Costa en Van der Borg (1988) naar de grenzen van toeristische groei en de optimale mix van bezoekers. Recent is op basis van hetzelfde model door KU Leuven een onderzoek gedaan naar de toeristische draagkracht van Giethoorn, Kinderdijk en Zaanse Schans. Daarin is ook de fysieke draagkracht van het gebied een onderdeel. Het model is in deze studie wel uitgebreid met kwantitatieve en kwalitatieve gegevens van de bezoekers zelf en met impressies van publieke en private partijen die op de betreffende plekken bij toeristische ontwikkelprocessen betrokken zijn. De [toeristische draagkrachtanalyse](#) is beschikbaar.
- De gemeente Amsterdam heeft onderzoek gedaan naar de 'beloopbaarheid' van de stad. In de kaart zijn zo veel mogelijk obstakels digitaal in kaart gebracht en gecombineerd met de beschikbare breedte en drukte. De walkability-score is per straat verschillend voor verschillende doelgroepen, omdat de functie van een straat per doelgroep verschilt. Alleen obstakels die bekend zijn bij de gemeente (zoals vergunde terrassen, straatmeubilair etc.) zijn opgenomen.

Economische draagkracht

Wat is economische draagkracht?

De economische draagkracht gaat over de mate waarin de economie van een bestemming veranderd wordt door toerisme en recreatie. Macro-economisch geldt dat het belangrijk is dat gebieden niet afhankelijk zijn van één of slechts enkele sectoren.

Immers, mocht zo'n sector door onvoorziene omstandigheden in zwaar weer komen, dan heeft dat grote impact op de regionale economie. Dat geldt ook voor bestemmingen die sterk afhankelijk zijn van toerisme en recreatie. Tijdens de coronapandemie bleek dat een grote terugval in toerisme en recreatie (tijdelijk) leidde tot grote gevolgen voor de economie en leefbaarheid van deze bestemmingen.

Economische afhankelijkheid speelt niet alleen op macro-economisch niveau, maar is ook relevant binnen de toeristisch-recreatieve sector. Indien een bestemming afhankelijk is van één type gasten of één herkomstland, dan maakt dat de bestemming kwetsbaar voor externe invloeden. Ook dat was zichtbaar tijdens de coronapandemie: de internationale reisbeperkingen hadden enorme gevolgen voor bestemmingen die vooral veel buitenlandse bezoekers trekken. Bestemmingen die veel binnenlandse bezoekers wisten aan te trekken, hadden veel minder last van de gevolgen van de coronamaatregelen. Diversificatie - de mate waarin verschillende markten en doelgroepen worden bereikt - is dus van groot belang. Die diversificatie kan betrekking hebben op de markt: herkomstlanden, zakelijke of toeristische bezoekers, leeftijdsgroepen of leefstijlen (verschillende soorten motieven voor vakantie en vrije tijd, bijvoorbeeld avontuurzoekers vs. rustzoekers). Diversificatie kan ook betrekking hebben op het type aanbod. Denk aan het aanbod van accommodaties: indien een bestemming alleen campings heeft, dan is de weersafhankelijkheid groter en is het veel moeilijker om in de winter gasten te trekken. En als een bestemming alleen

vijfsterrenhotels heeft, dan is men meer afhankelijk van de zakelijke markt.

Waarom van belang voor balans?

Bij een te grote economische afhankelijkheid van toerisme en recreatie is er een groter risico dat de balans tussen druk en draagkracht uit het oog wordt verloren. Immers, toerisme en recreatie zijn dan van dusdanig groot belang voor bedrijven en werkgelegenheid, dat andere belangen ondergeschikt zouden kunnen worden gemaakt.

In de praktijk

Er zijn diverse indicatoren beschikbaar vanuit bestaande data, die inzicht geven in de economische afhankelijkheid van toerisme en recreatie van een bestemming alsmede de diversificatie binnen toerisme en recreatie.

Dit is een printversie van de online publicatie. Links naar de bronbestanden, relevante publicaties en partnerwebsites staan alleen in de online publicatie.

Veelgebruikte indicatoren:

Indicator	Toelichting	Benodigde data	
		Reeds beschikbare data:	Te verzamelen data:
Economische afhankelijkheid	Aandeel toerisme en recreatie in werkgelegenheid;	- Aantal banen in gastvrijheidssector, per gemeente Bron: Arbeidsmarktmonitor Gastvrijheidssector; Delen door totaal aantal banen Bron: Arbeidsmarktmonitor Gastvrijheidssector	
	Economisch belang toerisme en recreatie.	- aandeel toerisme in Bruto Binnenlands Product, Nederland (via dashboard Staat van Bestemming Nederland).	
Marktdiversificatie	Diversificatie in het aantal herkomstlanden.	- aandeel van drie belangrijkste herkomstlanden, per provincie (via dashboard Staat van Bestemming Nederland), zie database).	
	Aandeel zakelijke markt.	-aantal zakelijke overnachtingen in hotels, per provincie en voor grote steden Bron: CBS; te delen door totaal overnachtingen in hotels Bron: CBS	
	Diversificatie leefstijlsegmenten.		Analyse gasten conform leefstijlsegmentatie Bron: Marketresponse.
Product-diversificatie	Diversificatie verblijfsaanbod.	- verdeling slaappleatsen hotels, kampeerreinen, huisjesterreinen, groepsaccommodaties; per provincie Bron: CBS.	Analyse aanbod conform leefstijlsegmentatie .
	Diversificatie hotelaanbod.	- verdeling hotels naar grootte en sterklassen Bron: CBS.	

Goede voorbeelden

- MarketingOost voerde de afgelopen jaren meerdere onderzoeken uit naar de Overijsselse vrijetijdseconomie. Dat leverde veel kennis op over het toeristische aanbod en bijvoorbeeld de profielen van bezoekers. Die data worden toegankelijk gemaakt via de Kansenkaart, die laat zien welke (combinaties van) locaties, marktsegmenten en type bedrijven de komende decennia kansrijk zijn in de regio.
- Limburg Marketing ontwikkelde de Datatool bezoekers, gebaseerd op de marktsegmentatie van de Leefstijlvinder. Partners van Limburg Marketing kunnen met deze tool inzicht krijgen in hun huidige bezoekersgroepen en inspiratie opdoen hoe zij andere bezoekersgroepen kunnen bereiken.

Politieke draagkracht

Wat is politieke draagkracht?

In de wetenschappelijke literatuur wordt politieke draagkracht op verschillende wijzen omschreven. In een veelgebruikte omschrijving is politieke draagkracht de mate waarin de overheid er op een bestemming in slaagt het toeristisch beleid te actualiseren op basis van gemeten toeristisch-recreatieve impact in relatie tot alle vormen van draagkracht.

Zo hebben steeds meer bestemmingen in Nederland een regionale doorvertaling gemaakt van Perspectief 2030. Een andere veelvoorkomende omschrijving stelt dat politieke draagkracht gaat over de maximale omvang van toerisme en recreatie waarbij geen politieke instabiliteit ontstaat, zoals corruptie, conflicten over grondgebruik en ruimtelijke inrichting of conflicten over de inkomsten van toerisme en recreatie. Deze conflicten kunnen bijvoorbeeld tot uitdrukking komen in de politieke besluitvorming en eventuele bezwaarprocedures.

Waarom van belang voor balans?

In de context van het gedachtegoed van 'Waardevol toerisme is werken aan toerisme in balans' sluit met name de eerstgenoemde omschrijving goed aan. Immers, werken aan toerisme in balans veronderstelt dat er sprake is van monitoring van impact en een evaluatie van impact versus de draagkracht van de bestemming. En ook dat het (toeristisch) beleid wordt aangepast op basis van de uitkomsten hiervan.

De participatie van verschillende stakeholdergroepen is bepalend voor het draagvlak voor het beleid. Mogelijkheden tot participatie en inspraak zijn hierbij van belang. Men zou kunnen stellen dat overlastmeldingen, (georganiseerd) protest, petitie, ingezonden brieven, bezwaarprocedures - al dan niet uitmondend in een gang naar de rechter -, enz. een uiting zijn van onvoldoende draagvlak en daarmee wellicht een signaal voor disbalans.

In de praktijk

De onderwerpen die aan de orde zijn bij politiek draagvlak

laten zich niet gemakkelijk uitdrukken in meetbare indicatoren. Wel is er een groot aantal onderwerpen die aan de orde zouden moeten komen in de toeristische beleidscyclus:

- Actualiteit toeristisch beleid
Wordt het toeristisch beleid met regelmaat herzien op basis van analyse impact?
- Aantal FTE beschikbaar bij overheid voor toeristisch domein
Hoeveel ambtelijke capaciteit is binnen een bestemming beschikbaar voor het toeristisch domein? Staat dit in verhouding tot de impact van toerisme op de bestemming?
- Aanwezigheid van data over toerisme en recreatie
Wordt er onderzoek gedaan naar de impact van toerisme en recreatie? Zijn er gegevens over de draagkracht van de bestemming?
- Stimuleren positieve impact toerisme en recreatie
Welk instrumentarium (regels / overheidsbudget) is beschikbaar voor het stimuleren van positieve impact / de verduurzaming van toerisme en recreatie?
- Tegengaan negatieve impact toerisme en recreatie
Welk instrumentarium (regels / overheidsbudget) is beschikbaar voor het tegengaan van negatieve impact van toerisme en recreatie?
- Vergunningen in relatie tot draagkracht
Hoeveel en welke vergunningen zijn verleend voor toeristische activiteiten?
Worden alle vergunningen daadwerkelijk benut of is er sprake van onbenutte plancapaciteit? Is het wenselijk deze onbenutte capaciteit in te trekken?

- Stakeholders in beleidsvorming toerisme en recreatie
Hoeveel en welke stakeholders zijn betrokken bij de beleidsvorming van toerisme en recreatie? Is dit een goede vertegenwoordiging van alle relevante stakeholders?
- Aantal bezwaren met betrekking tot toeristisch beleid en/of toeristisch-recreatieve initiatieven
Hoeveel bezwaren worden jaarlijks ingediend tegen toeristisch-recreatieve initiatieven of tegen toeristisch-recreatief beleid? Kunnen deze bezwaren zelfstandig worden afgehandeld of leiden zij tot een rechtszaak?
- Beleid ten aanzien van toeristenbelasting
Welk beleid wordt gehanteerd met betrekking tot toeristenbelasting? Waarop zijn tarieven gebaseerd? Waaraan worden de inkomsten besteed? Wordt hierover informatie verstrekt aan inwoners en stakeholders uit het toeristisch-recreatieve domein?

Goede voorbeelden

- Provincie Drenthe, Marketing Drenthe en Recreatieschap Drenthe publiceerden begin 2021 het [Perspectief Drenthe 2030](#). Het stuk is ontwikkeld samen met de sector. Meer dan 200 ondernemers en organisaties zijn erbij betrokken. Passend bij het landelijke “Perspectief Bestemming Nederland 2030” en de Drentse ontwikkelingen zet het Perspectief in op waardevol toerisme en recreatie voor bewoners, bezoekers en bedrijven. De ambitie is dat elke Drent profiteert van toerisme en recreatie, waarbij we zuinig omgaan met de bestemming Drenthe. Een balans tussen bezoekers, bedrijven, bewoners en bestemming Drenthe is het uitgangspunt, oftewel een balans tussen economie, leefbaarheid en omgevingskwaliteiten.
- In het project Smart CITY HOSpitality (SCITHOS) werd een serious game ontwikkeld waarmee beleidsmakers worden ondersteund in het maken van toeristisch beleid in steden. De game, bestaande uit een bordspel, laat de gevolgen zien van bepaalde beleidskeuzes, bijvoorbeeld op het gedrag van toeristen en de impact daarvan voor de stad. Het bordspel wordt ondersteund door een simulatiemodel dat de gevolgen ook letterlijk inzichtelijk maakt. Meer informatie vind je [hier](#). (via online publicatie)

Toets door experts

In voorgaande hoofdstukken is beschreven vanuit welke invalshoeken naar impact en draagkracht kan worden gekeken. Waar mogelijk zijn indicatoren en databronnen benoemd om dit ook daadwerkelijk te meten. Momenteel is het echter zo dat niet alle invalshoeken goed meetbaar zijn, omdat het lastig is om goede indicatoren te bepalen of omdat databronnen ontbreken.

Maar zelfs als de data wel beschikbaar zijn, is het van belang om deze goed te **waarden en duiden**. Er is gekozen voor universele indicatoren, maar er zijn geen universele grenswaarden. Die zijn namelijk afhankelijk van de specifieke context op een bestemming. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het type bestemming (bijvoorbeeld stad / kust / platteland), de aard van het toeristisch product, de aard van het toeristisch bezoek, fase van toeristische ontwikkeling en de bevolkingssamenstelling. Zelfs binnen een specifieke context is het echter ondoenlijk om exacte grenswaarden te bepalen.

Daarom is het dringende advies om een onderzoek naar de toeristische balans altijd te starten en af te ronden met een werksessie met experts vanuit verschillende invalshoeken. Suggesties voor experts zijn verder in dit document te vinden. In zo'n werksessie worden de beschikbare data bijeen gebracht en van een beoordeling voorzien, kijkend naar de specifieke context van de bestemming.

In de beoordeling gaat het nadrukkelijk niet om het opzoeken van maximale aantallen of bepalen van exacte grenswaarden, maar om een optimum. Hierbij zijn meerdere invalshoeken van belang:

- de positieve impact van toerisme en recreatie zou groter moeten zijn dan de negatieve impact;
- de impact zou gelijkelijk verdeeld moeten zijn over betrokkenen;
- de toeristisch-recreatieve druk en de daaruit voortkomende impact zou moeten passen binnen de draagkracht van de bestemming, zowel per deelonderwerp als integraal.

Al deze invalshoeken zijn van belang voor de beoordeling. De experts bepalen, op basis van de kennis vanuit hun eigen vakgebied, gezamenlijk of de score groen, oranje of rood is. Gezamenlijk bepalen de experts ook een hiërarchie ten aanzien van de deelonderwerpen; welke type impact of welk type draagkracht is op deze bestemming het meest belangrijk? Op deze manier wordt in beeld gebracht welke aandachtspunten er zijn als het gaat om de toeristisch-recreatieve balans op een bestemming.

Stappenplan onderzoek naar balans

- **Zie toeristisch-recreatieve balans als een gespreksmodel**

Zorg dat je de juiste mensen vanuit verschillende perspectieven hebt aangesloten. Bij de start van een onderzoek naar toeristisch-recreatieve balans organiseer je een werksessie om gezamenlijk de indicatoren te selecteren voor de bestemming.

- **Gezamenlijke analyse van data**

Voor de geselecteerde indicatoren worden data bijeen gebracht of speciaal hiervoor verzameld. De uitkomsten van het onderzoek zijn de basis voor een werksessie met experts vanuit verschillende invalshoeken. Gezamenlijk worden de beschikbare data bijeen gebracht en samen van een beoordeling voorzien, kijkend naar de specifieke context van de bestemming. Het is een beoordeling door experts, die op basis van de kennis vanuit hun eigen vakgebied gezamenlijk bepalen of de score groen, oranje of rood is. Gezamenlijk bepalen de experts ook een hiërarchie ten aanzien van de deelonderwerpen; welke type

impact of welk type draagkracht is op deze bestemming het meest belangrijk?

- **Zet het onderzoek in om te helpen bij bewustwording**

Op basis van de onderzoeksresultaten, maar vooral op basis van de beoordeling door experts wordt duidelijk welke aandachtspunten er zijn als het gaat om de toeristisch-recreatieve balans op een bestemming. Deze aandachtspunten zijn voor alle stakeholders in het toeristisch-recreatieve domein van belang: partijen in en buiten de toeristisch recreatieve-sector en binnen de overheid. Zowel ambtenaren en bestuurders als volksvertegenwoordigers.

- **Zet het onderzoek in om toekomstbestendige keuzes te maken**

De aandachtspunten die uit het onderzoek komen vormen een belangrijk uitgangspunt voor het bepalen dan wel bijstellen van toekomstbestendig toeristisch-recreatief beleid. Handreikingen voor hoe analyse en onderzoek past in de gehele beleidscyclus zijn te vinden in de [Leidraad Bestemmingsmanagement](#) en meer specifiek voor natuurgebieden in de [Leidraad Nationale Parken van het Nationale Parken Bureau](#).

Suggesties voor experts per invalshoek

Natuur en landschap	terreinbeherende organisaties, onderzoeksgroepen op het gebied van natuur & landschap bij universiteiten en hogescholen (bijv. Wageningen Environmental Research), waterschappen, nationale parken, natuur- en milieuorganisaties
Sociaal-maatschappelijk	onderzoekspartijen in het sociale domein, zoals sociaal-economisch kenniscentrum Neimed, Fries Sociaal Planbureau, Sociaal Planbureau Groningen, Trendbureau Drenthe en HZ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving
Economisch	onderzoekspartijen in het Economische domein
Toeristisch	recreatieschappen, DMO's, brancheorganisaties zoals HISWA-RECRON, Koninklijke Horeca Nederland, Stichting Groepsaccommodaties Nederland, VEKABO, Stichting Vrije Recreatie, BBZ, etc.
Bewoners	dorpsverenigingen, stadsdeelraden, verenigingen dorpsbelangen
Integraal toeristisch beleid	CELTH (agenda bewuste bestemmingen), ETFI (strategic foresight en scenarioplanning, governance vraagstukken, veerkracht en adaptiviteit)

Totstandkoming publicatie

Deze publicatie is het resultaat van het project 'Waardevol toerisme is werken aan balans'. Dit is een project van HZ University of Applied Sciences, Breda University of Applied Sciences en NHL Stenden hogeschool - samenwerkend in Centre of Expertise Leisure Tourism & Hospitality (CELTH), met het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) en Saxion Hogeschool. Het project is mede mogelijk gemaakt vanuit het Data & Development Lab van NBTC, CELTH en CBS.

Het oorspronkelijke idee om een overzicht van meest bruikbare methoden te creëren, waaruit partijen de meest geschikte methode voor hun balansvraag konden selecteren, bleek niet haalbaar. Gaandeweg bleek dat geen enkele methode zowel impact als draagkracht onderzocht. Het ging in elke methode om één kant van de weegschaal, terwijl balans pas zichtbaar wordt als je naar

beide kanten kijkt. Daarom is aan het einde van het project besloten om uit te gaan van de informatiebehoefte en in beeld te brengen op welke manieren de verschillende deelonderwerpen binnen balans kunnen worden gemeten.

De gevolgde aanpak kan als volgt worden weergegeven:

Colofon

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij:

- Diana Korteweg Maris, HZ Kenniscentrum Kusttoerisme / CELTH
- Evelien Visser-Jonker, Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen
- Albert Postma, NHL Stenden Hogeschool / CELTH
- Bernadett Papp, NHL Stenden Hogeschool / CELTH
- Daniek Nijland, HZ Kenniscentrum Kusttoerisme / CELTH
- Emma Lemmers, HZ Kenniscentrum Kusttoerisme / CELTH
- Gijs Theunissen, Saxion Hogeschool
- Jeroen Nawijn, Breda University of Applied Sciences / CELTH
- Myrthe Naus, HZ Kenniscentrum Kusttoerisme / CELTH
- Marieke Politiek, Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen
- Ondrej Mitas, Breda University of Applied Sciences / CELTH
- Peter Steenhuis, Saxion Hogeschool

NBTC
Prinses Catharina-Amaliastraat 5
2496 XD Den Haag

070 3705 705
nbtc@holland.com
www.holland.com

NBTC
Nederlands Bureau
voor Toerisme &
Congressen

**Centraal Bureau
voor de Statistiek**

CELTH
Centre of Expertise
leisure, tourism & hospitality

**REGIO
ZWOLLE
REGIO DEAL**

MarketingOost

REGIE OP VRIJETIJDECONOMIE

VECHTDAL

BEWUSTE BESTEMMING

EINDRAPPORT

COLOFON

© MarketingOost Strategie,
Onderzoek & Innovatie,
januari 2022

MarketingOost

Hanzelaan 351
8017 JM Zwolle
T: 038 421 6798
E: onderzoek@marketingoost.nl
www.marketingoost.nl

Opdrachtgever
Vechtdal Marketing

Versie
Eindversie

Auteurs
E.M.T. (Ellen) Ruiter, Msc
G.G. (Gerrit Guido) Wapstra, Msc
W. (Wendy) Weijdema, Msc

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	6	4. Conclusies	25
1.1 Aanleiding	6	4.1 Beoordeling druk en draagkracht	25
1.2 Doel en resultaat	7	4.2. Conclusies toeristische druk	25
1.3 Opzet en leeswijzer	7	4.3. Conclusies draagkracht	26
1.3.1. Toeristische omvang en draagkracht van de leefomgeving	7	4.4. Gebiedsontwikkeling	26
1.3.2. Leeswijzer	7	4.5. Positie in het kwadrantenmodel	27
2. Onderzoeksmethode	9	5. Aanbevelingen	29
2.1. Initiatiefase	10	5.1 Algemene aanbevelingen	29
2.1.1. Model Rli	10	5.2 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	29
2.1.2. Gebiedsontwikkeling	11		
2.1.3. Gesprekken stakeholders & data inventarisatie	11	Appendix	31
2.1.4. Bepaling indicatoren	11	Appendix I: Gesproken stakeholders	31
2.2. Cijfermatige analyse	12	Appendix II: Bronnenlijst cijfermatige analyse	32
2.2.1 Toeristische druk	12	Appendix III: Vragenlijst draagkracht	33
2.2.2. Toeristische draagkracht	12	Appendix IV: Aanwezigen Balanstafel	35
2.3. Balanstafel	14	Appendix V: Resultaten Balanstafel	36
3. Resultaten Vechtdal Bewuste Bestemming	17		
3.1 Economische impacts toerisme & recreatie	17		
3.1.1. Werkgelegenheid	17		
3.1.2. Toeristische overnachtingen	17		
3.1.3. Toeristische bestedingen	17		
3.2 Elementen van druk	18		
3.2.1 Mobiliteit	18		
3.2.2 Vastgoed	18		
3.2.3. Openbare ruimte	19		
3.2.4. Erfgoed	19		
3.2.5. Natuur	19		
3.2.6. Milieu	20		
3.3. Elementen van draagkracht	20		
3.3.1. Publieke leefruimte	20		
3.3.2. Persoonlijke leefruimte	21		
3.3.3. Mobiliteit	21		
3.3.4. Vastgoed	21		
3.3.5. Openbare ruimte	22		
3.3.6. Erfgoed	22		
3.3.7. Natuur	22		
3.3.8. Milieu	23		

1. INLEIDING

1.1. AANLEIDING

Regio Zwolle bouwt aan een sociaal-sterke, circulaire, innovatieve en klimaatbestendige groeiregio. Om dit te realiseren werkt de regio, middels de Regiodeal aan vijf belangrijke opgaven; op het gebied van circulair ondernemen, de arbeidsmarkt, klimaatadaptatie, evenwichtige groei en duurzame governance. Het project 'Merkontwikkeling Vechtdal' draagt bij aan het speerpunt 'evenwichtige groei van stad en platteland'. Het project realiseert een versterking en profilering van de regionale economische ontwikkeling en een betere leefbaarheid, waardoor de regio Zwolle de bezoekers van morgen, maar ook jongeren, hoger opgeleiden en bedrijven weet te blijven boeien en binden. Het project is opgebouwd uit vier stappen: analyse van de huidige situatie, merkontwikkeling, aanbodontwikkeling en gastvrijheid, en campagne. Dit rapport gaat in op de eerste stap 'analyse van de huidige situatie'.

De laatste jaren wordt binnen de vrijetijdseconomie steeds meer gefocust op de balans tussen de economische voordelen van recreatie en toerisme en de leefbaarheid van een bestemming. Aangejaagd door schrikbeelden uit populaire hotspots zoals

Amsterdam, zijn veel partijen op zoek hoe ze de lusten en de lasten in balans kunnen brengen. Vaak onderbelicht, maar even relevant: niet iedere bestemming of regio kan profiteren van recreatie en toerisme. Door verschillende omstandigheden zoals weinig aanbod of een mindere bereikbaarheid, plukken zij niet de economische vruchten van toerisme. Om de evenwichtige groei van stad en platteland te realiseren, zal de balans gezocht moeten worden tussen die economische voordelen en de leefbaarheid ofwel draagkracht.

De Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (Rli) heeft in 2019 een rapport over Waardevol Toerisme uitgebracht¹, waarin ze onderscheid maken tussen acht elementen van draagkracht: zes fysieke elementen (mobiliteit, vastgoed, openbare ruimte, erfgoed, natuur en milieu) en twee sociale elementen (publieke ruimte en persoonlijke leefomgeving) en een cijfermatige analyse van druk.

¹ Raad voor de Leefomgeving (2019) – Waardevol Toerisme, via <https://www.rli.nl/publicaties/2019/advies/waardevol-toerisme>

1.2. DOEL EN RESULTAAT

Het overkoepelende doel van het project Regiodeal Vechtdal is het realiseren van meervoudige gebiedsontwikkeling, de regio evenwichtig door ontwikkelen (met balans tussen stad en ommeland) en natuurgebieden laten floreren in een stedelijk landschap met voldoende duurzame mobiliteitsoplossingen.

Doel van deze analyse is om inzicht te krijgen in de huidige situatie op deze onderwerpen. Het **resultaat** van deze analyse is tweeledig:

- Een ingevuld overzicht van vastgestelde indicatoren die bepalend kunnen zijn in de evaluatie of het Vechtdal een bestemming in balans is.
- Normering van deze vastgestelde indicatoren voor Vechtdal Overijssel. Hoe ziet Vechtdal in balans eruit? Hoe zwaar wegen indicatoren in het Vechtdal? Hoe verloopt de schaal van 'lage druk' tot 'structureel hoge druk'?

De uitkomsten van het onderzoek zullen meegenomen worden in de verdere aanscherping en verbreding van het merk Vechtdal zoals dat tot op heden voornamelijk door de vrijetijdssector wordt uitgedragen.

1.3. OPZET EN LEESWIJZER

1.3.1. Toeristische omvang en draagkracht van de leefomgeving

Om tot een goede ontwikkelrichting te komen voor (de groei van) toerisme, is het belangrijk om de impact van toerisme op zowel de economie, samenleving als leefomgeving te betrekken. In 2019 is het advies 'Waardevol Toerisme: onze leefomgeving verdient het' (september 2019)¹ gepubliceerd door de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur. Het advies pleit voor een analyse van de relatie tussen toerisme en de leefomgeving. Op basis daarvan kan het ontwikkelperspectief worden bepaald en in kaart worden gebracht waar de opgaven liggen.

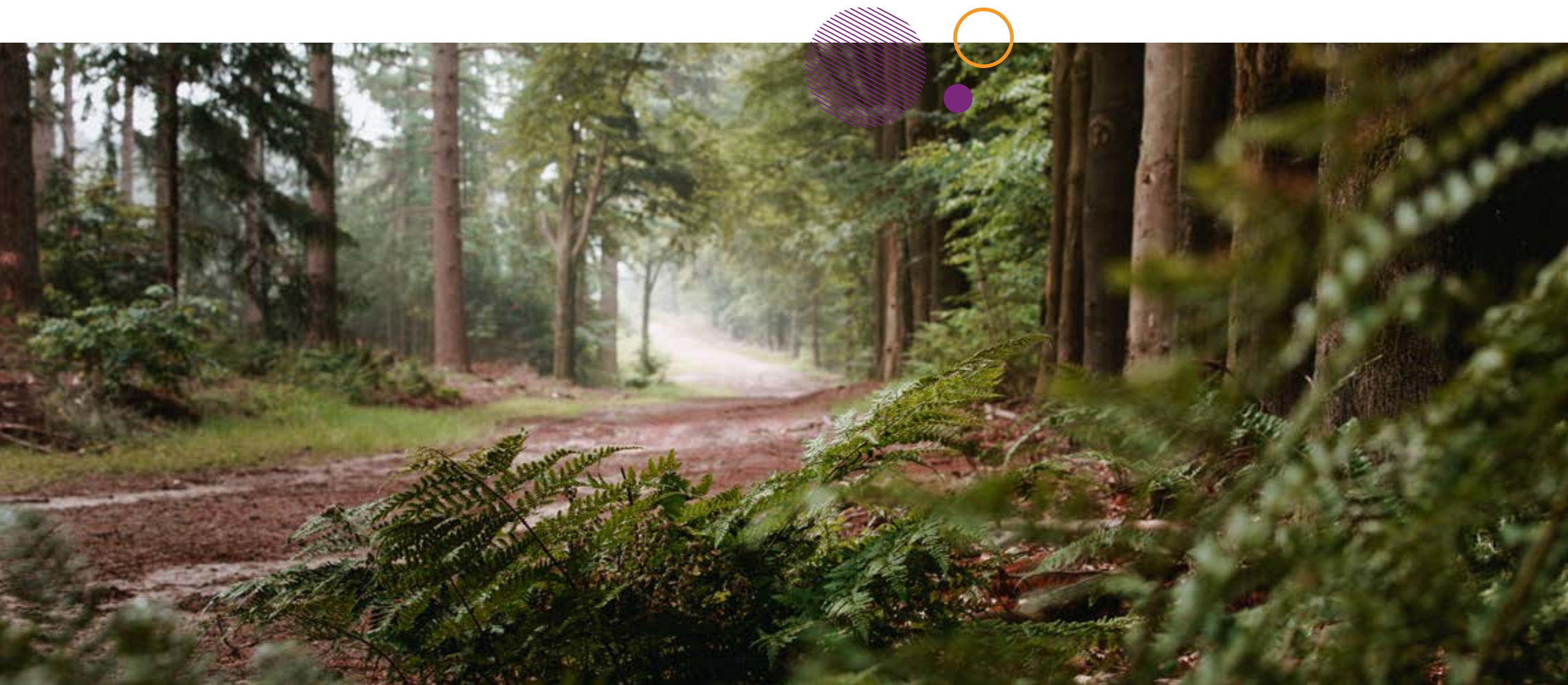
De analyse die de Rli voorstelt bestaat uit twee onderdelen:

- **Een analyse van toeristische druk.** Dit duidt op de aanwezigheid van bezoekers in relatie tot de bestemming. Bezoekers zijn niet alleen de toeristisch-recreatieve bezoekers, maar ook de inwoners die een dagrecreatieve (of verblijfsrecreatieve) activiteit ondernemen in het gebied. Een hoge toeristische druk betekent niet automatisch dat er sprake is van negatieve effecten van bezoekers (overlast, schade, etc.). Dit hangt namelijk samen met de draagkracht van de leefomgeving². Er zijn verschillende domeinen van toeristische druk, zie hoofdstuk 2.
- **Een analyse van draagkracht.** De draagkracht van de leefomgeving duidt op het vermogen van een bestemming om bezoekers te ontvangen zonder dat er negatieve gevolgen optreden. Er worden verschillende domeinen van draagkracht onderscheiden, zie hoofdstuk 2.

1.3.2. Leeswijzer

Dit rapport vangt aan met de onderzoeksmethodologie (H2), waarin de methodologie van de initiatiefase, cijfermatige analyse en balansstafel wordt besproken. Dit wordt gevolgd door de resultaten van de economische impacts, elementen van druk en de elementen van draagkracht (H3). Waarna de conclusies (H4) en aanbevelingen (H5) worden geschetst. In de Appendix staat een overzicht van gesproken stakeholders (Appendix I), de bronnenlijst van de cijfermatige analyse (Appendix II), de vragenlijst van de enquête voor de elementen van draagkracht (Appendix III), de aanwezigen van de balansstafel (Appendix IV) en de ruwe resultaten van de balansstafel (Appendix V).

² NB In het rapport van de Rli wordt gesproken over toeristische druk, waarbij druk geen relatie heeft met het woord 'drukte'. Drukte is een beleefde impact, terwijl het begrip druk gaat over objectieve gegevens die de omvang van toerisme aangeven, in relatie tot de bestemming.

2. ONDERZOEKSMETHODE

De analyse van de relatie tussen toerisme en de leefomgeving wordt in verschillende fases gedaan. Gezien dit type onderzoek naar druk- en draagkracht nog maar op enkele plekken in Nederland wordt uitgevoerd en erg nieuw is, is pionieren noodzakelijk. Vanwege het pionieren is er zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek gedaan naar de relatie tussen toerisme en de leefomgeving. We kunnen dit onderzoek opdelen in drie fases.

1. Initiatiefase

In deze fase is middels deskresearch verkend hoe we de situatie in het Vechtdal kunnen analyseren aan de hand van het model waardevol toerisme van de Rli. Deze fase bestaat uit een inventarisatie van databronnen, beleidsstukken en rapporten en gesprekken met stakeholders. Hiernaast is er in deze fase een keuze gemaakt voor de databronnen. Hier zijn we van een longlist data naar een shortlist data gegaan.

2. Cijfermatige analyse

In de cijfermatige analyse is de relatie tussen toerisme en de leefomgeving in het Vechtdal aan de hand van de eerder verkende bronnen kwantitatief beschreven. Dit is gedaan door de situatie in het Vechtdal te vergelijken met de Nederlandse situatie. Het resultaat van deze fase is een scorelijst Vechtdal Bewuste Bestemming.

3. Balanstafel

Een balanstafel bestaat uit een sessie waarin aanwezigen discussiëren over de resultaten van de cijfermatige analyse. Tijdens de balanstafel hebben we met een aantal gebiedskenners van binnen de regio, maar ook van buiten de regio, in kaart gebracht of het toerisme nog wel 'in balans' is (dat wil zeggen: overschrijdt de toeristische druk de draagkracht van het gebied?), of er nog kansen liggen voor ontwikkelingen of juist aandachtspunten om ontwikkelingen juist wat af te remmen of beter te kunnen sturen. Hierbij gaan de aanwezigen op basis van hun expertise op de elementen van draagkracht en/of druk ook in op de draagkracht van een bestemming. Dit is een kwalitatieve onderzoeksmethode om de druk- en draagkracht van een gebied te onderbouwen. Een balanstafel kan zowel fysiek als online worden gehouden. In dit onderzoek is voor de online variant gekozen in verband met de coronasituatie in Nederland. Tijdens de balanstafel is input opgehaald over de cijfermatige analyse. De resultaten vanuit de cijfermatige analyse zijn hier kwalitatief onderbouwd.

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksmethodologie per fase behandeld. Dit hoofdstuk vangt aan met de initiatiefase (2.1.), gevolgd door de cijfermatige analyse (2.2.) en sluit af met de balanstafel (2.3.).

2.1. INITIATIEFASE

2.1.1. Model Rli

Voor het onderzoek Vechtdal Bewuste Bestemming is gebruik gemaakt van het model van de Raad voor de Leefomgeving (Rli). In dit model beschrijven ze dat druk en draagkracht de toeristische ontwikkelruimte en de voorliggende opgaven rond toerisme bepalen.

Toeristische druk duidt op de aanwezigheid van bezoekers en de invloed van hun activiteiten op een bestemming. De mate van druk hangt samen met bezoekersintensiteit (aantallen bezoekers per inwoner), bezoekersdichtheid (aantallen bezoekers per hectare) en het gedrag van de bezoekers (gebruik van ruimte en voorzieningen, sociaal gedrag). De

mate van toeristische druk varieert zowel in de tijd (piekuren en -perioden tegenover rustiger uren en perioden) als in de ruimte (trekpleisters tegenover nauwelijks bezochte plaatsen). De raad onderscheidt acht elementen van draagkracht. Er zijn zes fysieke elementen (mobiliteit, vastgoed, openbare ruimte, erfgoed, natuur en milieu) en twee sociale elementen (publieke ruimte en persoonlijke leefomgeving). In figuur 1 zijn deze elementen van draagkracht afgezet tegen de mate van toeristische druk. Op die manier kunnen de effecten van toerisme op de leefomgeving en de samenleving in beeld worden gebracht voor uiteenlopende scenario's, variërend van 'lage druk' tot 'structureel hoge druk'.

Figuur 1 - Beoordeling effecten toerisme op de leefomgeving (bron: Rli)

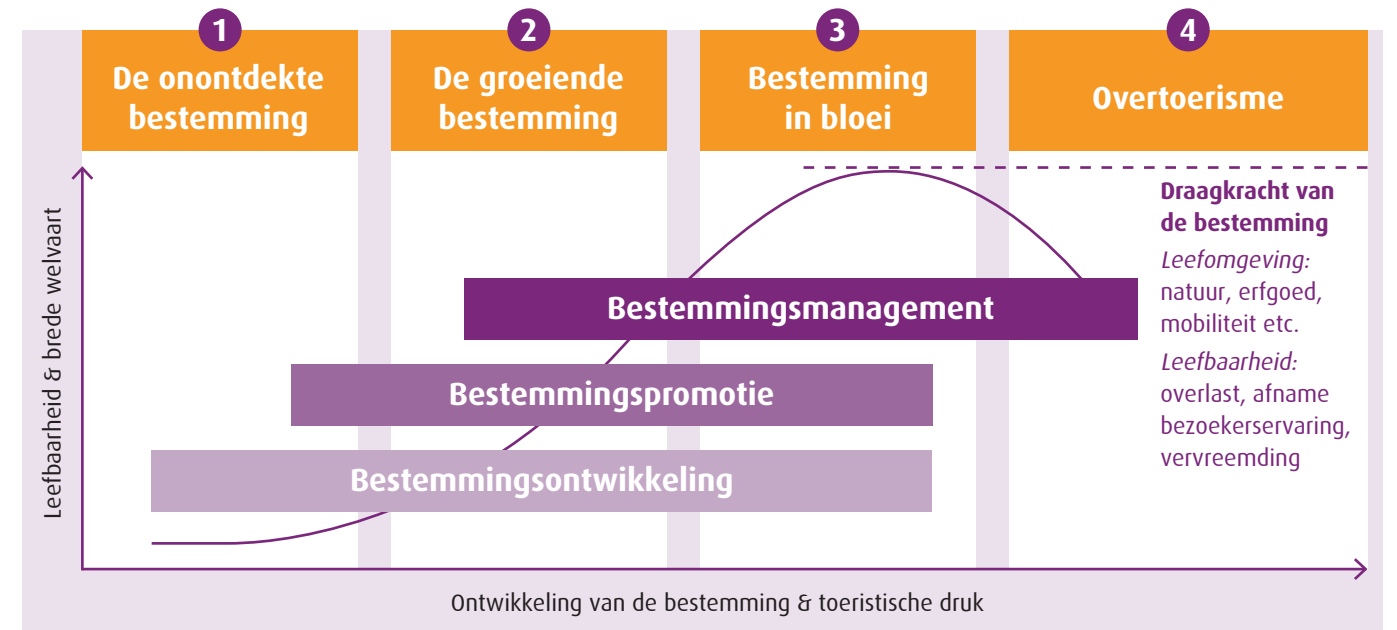
Door voor elk van de elementen van draagkracht te bepalen in welke mate er sprake is van toeristische druk, ontstaat een beeld van de ontwikkelruimte en opgaven van een bestemming. Vaak is binnen één bestemming de 'score' op de verschillende elementen heel uiteenlopend. Er kan bijvoorbeeld enerzijds een milieupgave zijn door grote uitstoot van CO2. Terwijl aan de andere kant de natuur goed in balans is en ruimte biedt voor toeristische ontwikkeling. De ontwikkelruimte en opgaven zullen per bestemming altijd in onderlinge samenhang moeten worden bekeken.

Voor het formuleren van passend beleid is het van belang om per bestemming een analyse te maken waarin de toeristische druk en de draagkracht van de leefomgeving en samenleving tegen elkaar worden afgezet. Zo ontstaat een beeld van de mate van balans of disbalans. Dit bepaalt in belangrijke mate ook de (toeristische) ontwikkelruimte en (leefomgevings-) opgaven van een bestemming. De analyse van druk en draagkracht dient bij voorkeur zo feitelijk en cijfermatig mogelijk onderbouwd te worden. Een eindoordeel moet echter ook in de context worden geplaatst van de bestemming. De context bepaalt namelijk in belangrijke mate wat gewenst is en acceptabel.

2.1.2. Gebiedsontwikkeling

We zien dat de afgelopen jaren de houding ten opzichte van toerisme en recreatie is gewijzigd. Er is steeds meer aandacht voor 'Waardevol Toerisme'. Een goede balans tussen toeristische druk enerzijds en een prettige leefomgeving anderzijds, maar ook tussen vraag en aanbod. Bij toekomstige ontwikkelingen moet hier rekening mee

worden gehouden. Toeristische ontwikkeling moet goed (beleidsmatig) verbonden worden met de ontwikkeling binnen andere beleidsterreinen, zoals wonen, economie in brede zin en infrastructuur. Bestemmingsmanagement zorgt voor toeristische ontwikkeling zonder de draagkracht van de bestemming te overschrijden.

Figuur 2 - Ontwikkeling van de bestemming (bron: Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd)

2.1.3. Gesprekken stakeholders & data inventarisatie

Om de juiste bronnen boven tafel te krijgen is er gesproken met verschillende stakeholders betrokken bij Vechtdal of Overijssel (zie Appendix I). Deze stakeholders zijn benaderd door gebruik te maken van het netwerk van Vechtdal Marketing/MarketingOost en doormiddel van snowball sampling³. Met deze stakeholders is gesproken over te delen databronnen en over mogelijke knelpunten in het gebied. Na de gesprekken zijn de data en de visies/plannen gedeeld met MarketingOost. Deze visies zijn geanalyseerd en worden behandeld in hoofdstuk 3, resultaten.

Naast de bronnen die beschikbaar zijn gesteld door de stakeholders uit het gebied is er ook deskresearch uitgevoerd om de beschikbare bronnen in kaart te brengen. Hiervoor is gebruik gemaakt van bronnen die beschikbaar zijn bij MarketingOost, cijfers vanuit het CBS en rapporten op provinciaal en gemeentelijk niveau. De gesprekken met stakeholders en het deskresearch resulteerde in een *longlist data*. Deze *longlist* bestaat uit een lijst waarin alle mogelijke indicatoren (op basis van de elementen van druk- en draagkracht) gepresenteerd staan.

2.1.4. Bepaling indicatoren

De *longlist data* geeft inzicht in welke data allemaal beschikbaar is voor het onderzoek Vechtdal Bewuste Bestemming. Deze lijst geeft aan welke data beschikbaar is, maar niet welke het meest geschikt is voor het onderzoek. Om deze reden is er een focusgroep gehouden met experts vanuit MarketingOost om te bepalen welke data het meest geschikt is. Op basis van *toepasbaarheid, betrouwbaarheid, belang voor het Vechtdal en schaalniveau* zijn er per element van druk- en draagkracht verschillende bronnen gekozen. Dit is gedaan op basis van expert judgments⁴. Gezien de expertise van de deelnemers aan deze focusgroep is dit een geschikte methode om de juiste indicatoren te selecteren voor het onderzoek Vechtdal Bewuste Bestemming. Het resultaat van deze stap is de *shortlist data*.

³ Snowball sampling is een manier om respondenten te vergaren waarbij een onderzoeker begint met een kleine populatie van bekende individuen en de steekproef uitbreidt door die eerste deelnemers te vragen anderen te identificeren die zouden moeten deelnemen aan de studie.

⁴ Expert judgement is een onderzoeksmethode waarbij men op basis van de expertise, kunde en ervaring van de aanwezigen gedegen keuzes kan maken.

2.2. CIJFERMATIGE ANALYSE

In de cijfermatige analyse is de situatie beschreven in het Vechtdal aan de hand van de bronnen in de *shortlist data*. De cijfermatige analyse bestaat uit de analyse van de toeristische druk in het Vechtdal en de analyse van de toeristische draagkracht in het Vechtdal. Per gemeente is hierbij gekeken wat de score is op de desbetreffende indicatoren per element van druk- en draagkracht.

In dit onderzoek bestaat het Vechtdal uit de gemeenten Zwolle, Staphorst, Ommen, Dalfsen, en Hardenberg. Er is gekozen voor dit schaalniveau, omdat veel cijfers enkel op deze schaal beschikbaar zijn. Dit maakt het zeer lastig om de berekeningen op een andere schaal te realiseren.

Figuur 3 - Vechtdal gemeenten
(bron: MarketingOost Strategie & Onderzoek).

In dit hoofdstuk behandelen we eerst de onderzoeksmethodologie van de elementen van druk, gevolgd door de onderzoeksmethodologie van de elementen van draagkracht.

2.2.1 Toeristische druk

Toeristische druk duidt op de hoeveelheid bezoekers en de invloed van hun activiteiten op een bestemming. Een hoge toeristische druk betekent niet automatisch dat er sprake is van negatieve effecten van bezoekers (overlast, schade, etc.) Dit hangt namelijk samen met de draagkracht van de leefomgeving. Bij toeristische druk kijken we wat de impact van toerisme en recreatie is op de verschillende elementen van druk vanuit het Rli rapport.

De cijfermatige analyse van de toeristische druk bestaat uit de scores op de indicatoren van de verschillende elementen van druk uit het Rli-Rapport.

De volgende indicatoren worden behandeld in dit onderzoek:

- **Economische impact:**
Werkgelegenheid vrijetijdsector, toeristische overnachtingen en toeristische bestedingen.
- **Mobiliteit:**
Afstand tot het openbaar vervoer (in kilometer) exclusief trein, afstand tot een treinstation (in kilometer), vitaliteit van de binnensteden.
- **Vastgoed:**
Totale leegstand, winkelleegstand, kantoorleegstand, maatschappelijke leegstand en leegstand bij verkooppunten⁵.
- **Openbare ruimte:**
Horeca intensiteit⁶, detailhandel intensiteit³ en dagrecreatieve voorzieningen intensiteit³.
- **Erfgoed:**
Monumentenintensiteit³.
- **Natuur:**
Hectare natuurgebied per inwoner, procent van de gemeente dat natuurgebied is, afstand tot openbaar groen.
- **Milieu:**
Zwemwaterkwaliteit en broeikasemissie per inwoner.

Het Vechtdal heeft scores gekregen voor de verschillende indicatoren. Deze scores komen vanuit verschillende cijfermatige bronnen. Voor de bronnenlijst, zie Appendix II. Deze scores hebben we vertaald naar kleurcodes.

<50% negatief verschil t.o.v. Nederlands gemiddelde	50 < 25% negatief verschil t.o.v. Nederlands gemiddelde	<25% negatief verschil t.o.v. Nederlands gemiddelde	>25% positief verschil t.o.v. Nederlands gemiddelde	>50% positief verschil t.o.v. Nederlands gemiddelde
--	--	--	--	--

Tabel 1 - Scorelijst cijfermatige analyse toeristische druk

Waarbij wij de score in het Vechtdal vergelijken met het Nederlands gemiddelde. Waar geen Nederlandse cijfers beschikbaar zijn vergelijken wij het Vechtdal met het Overijssels gemiddelde.

Aan de hand van de scores per indicator kunnen we conclusies trekken over hoe het gesteld is met de toeristische druk per element van druk in het Vechtdal. Hierbij kunnen we kijken wat de impact van toerisme en recreatie is in het Vechtdal op deze verschillende elementen van druk.

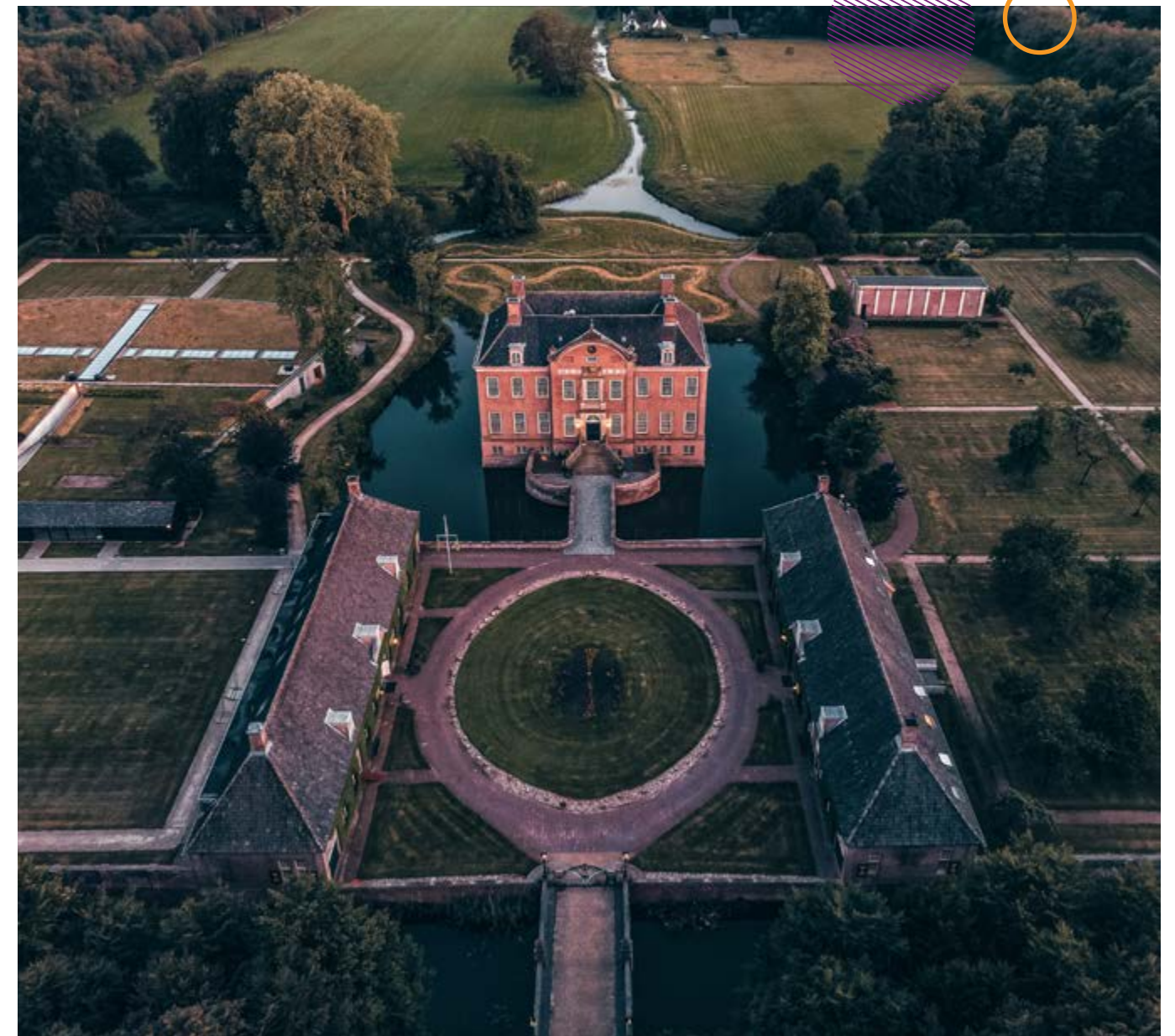
⁵ Verkooppunten zijn punten waar men iets verkoopt. Dit kan ook een dienst zijn (bijvoorbeeld een kapper of schoonheidssalon).

⁶ Aantal voorzieningen per 1000 inwoners.

2.2.2. Toeristische draagkracht

De draagkracht van de leefomgeving duidt op het vermogen van de leefomgeving van een bepaalde bestemming om bezoekers te ontvangen, zonder dat negatieve gevolgen optreden. Daarbij maakt de raad (Rli) onderscheid in fysieke elementen van draagkracht en sociale elementen.

De cijfermatige analyse van de toeristische draagkracht bestaat uit de scores op de indicatoren van de verschillende fysieke en sociale elementen van draagkracht uit het Rli-Rapport.

De volgende indicatoren worden behandeld in dit onderzoek:

- **Mobiliteit:** Percentage stakeholders dat aangeeft dat er sprake is van parkeerproblemen door recreatief verkeer en percentage stakeholders dat aangeeft dat er filevorming ontstaat door recreatief verkeer.
- **Vastgoed:** Percentage stakeholders dat aangeeft dat er veel leegstand is in het Vechtdal, percentage stakeholders dat aangeeft dat omwonenden klagen over recreatieve verhuur en percentage stakeholders dat aangeeft dat er verstoring van de woningmarkt is door recreatieve verhuur.
- **Erfgoed:** Percentage stakeholders dat aangeeft dat er grote wachtrijen zijn voor erfgoed en het percentage stakeholders dat aangeeft dat er schade aan erfgoed is.
- **Natuur:** Percentage stakeholders dat aangeeft dat de biodiversiteit afneemt, percentage stakeholders dat aangeeft dat er grote drukte is door waterrecreanten en percentage stakeholders dat aangeeft dat er grote drukte is in natuurgebieden.
- **Milieu:** Percentage stakeholders dat aangeeft dat er geluidsoverlast aanwezig is, percentage stakeholders dat aangeeft dat er vervuilende activiteiten plaatsvinden, percentage stakeholders dat aangeeft dat er milieuvriendelijk vervoer gebruikt wordt, percentage stakeholders dat aangeeft dat toerisme en recreatie zorgt voor vervuiling en percentage stakeholders dat aangeeft dat toerisme en recreatie zorgt voor gezondheidsschade.
- **Publieke leefruimte:** Woontevredenheid, sociale cohesie, percentage stakeholders dat aangeeft dat ze vinden dat het te druk is door bezoekers en percentage stakeholders dat aangeeft dat er overlast is door zwerfvuil.
- **Persoonlijke leefruimte:** Percentage dat zich een 'regio' inwoner voelt, percentage dat zich een Vechtdaller voelt, omdat ze zich er thuis voelen, percentage dat het Vechtdal aantrekkelijk vindt voor recreatie in hun vrije tijd, percentage stakeholders dat vindt dat er voorzieningen verdwijnen, percentage stakeholders dat vindt dat bewoners gezondheidsklachten ervaren vanwege overlast bezoekers en percentage stakeholders dat aangeeft dat bezoekers hinder veroorzaken in de privé-omgeving.

De scores voor de toeristische draagkracht zijn deels op een andere wijze berekend dan de score voor de toeristische druk. Voor de indicatoren *woontevredenheid*, *sociale cohesie*, *Percentage dat zich een 'regio' inwoner voelt*, *percentage dat zich een Vechtdaller voelt, omdat ze zich er thuis voelen* en *percentage dat het Vechtdal aantrekkelijk vindt voor recreatie in hun vrije tijd* is er gebruik gemaakt van bestaande bronnen, in het bijzonder het inwonersonderzoek van de Monitor Ruimte voor de Vecht. Zie Appendix II voor de bronnen van deze indicatoren.

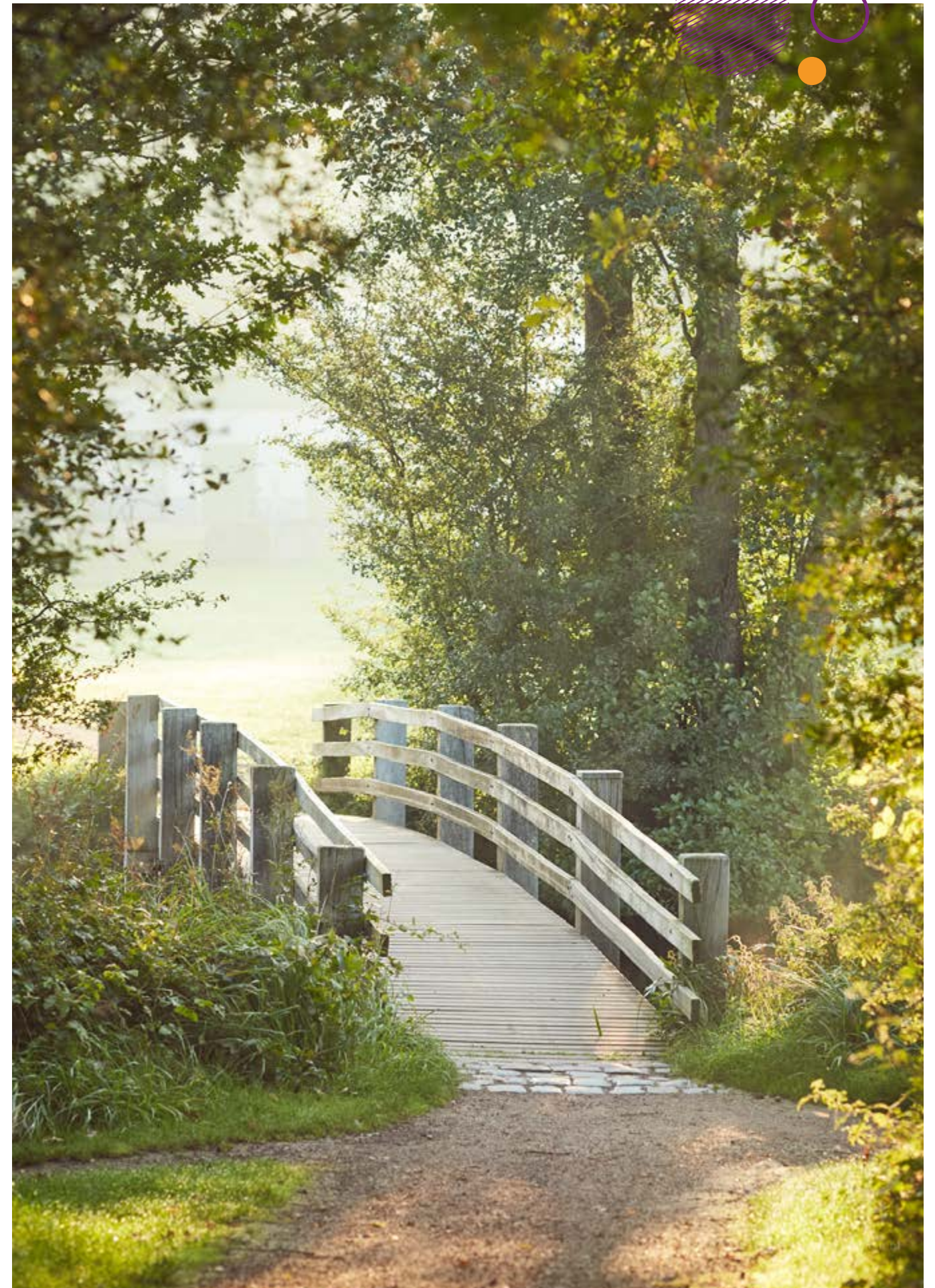
Voor de scores op de overige indicatoren van de elementen van draagkracht is gebruik gemaakt van een kwantitatief onderzoek onder 68 stakeholders uit het Vechtdal. Deze stakeholders zijn gekozen op basis van hun expertise op ten minste één van de elementen van draagkracht en hun gebiedskennis. Deze stakeholders zijn middels een online vragenlijst bevestigd naar de toeristische draagkracht van het gebied. Voor de vragenlijst, zie Appendix III. Uiteindelijk hebben 22 respondenten dit onderzoek ingevuld (33% responspercentage). Aangezien dit niet een compleet juiste afspiegeling is van de 68 stakeholders is het van belang om deze cijfers genuanceerd te interpreteren.

Aan de hand van de scores per indicator kunnen we conclusies trekken over hoe het gesteld is met de toeristische draagkracht per element van draagkracht in het Vechtdal. Hierbij kunnen we kijken wat de toeristische draagkracht is in het gebied. Deze resultaten moeten genuanceerd worden geïnterpreteerd aangezien er gebruik is gemaakt van enquêtes onder een relatief kleine groep stakeholders, daarnaast gaven de deelnemers aan dat ze bij een aantal vragen wel antwoorden konden geven voor een specifieke locatie, maar niet voor het gehele Vechtdal.

2.3. BALANSTAFEL

Op 30 november 2021 is er een (online) balanstafel georganiseerd om kwalitatieve gegevens te verzamelen over de balansopgaves in het Vechtdal. Tijdens deze balanstafels konden de aanwezigen (zie Appendix IV voor de aanwezigheidslijst) input geven op de cijfermatige analyse. De balanstafel ving aan met een presentatie over de cijfermatige analyse van de elementen van druk. De aanwezigen konden middels de 'chat-functie' vragen stellen en feedback geven op deze cijfers en aanvullingen benoemen. Hierna werd de cijfermatige analyse van de elementen van draagkracht gepresenteerd. De aanwezigen bij deze balanstafel hebben zelf deelgenomen aan dit onderzoek (zie 2.2.2.) en konden toelichting geven op hun antwoorden.

Na de feedback op de cijfermatige analyse is er in drie groepen uiteengegaan met 16 deelnemers om kwalitatieve informatie op te halen over de verschillende elementen van druk en draagkracht. Hier is in het bijzonder aandacht gegeven aan de elementen van draagkracht gezien hier minder sterke cijfers over beschikbaar zijn in vergelijking met de elementen van druk. In twee sessies van 15 minuten is gediscussieerd over deze elementen. De resultaten van deze discussie worden gebruikt om de cijfermatige analyse te onderbouwen. Zie Appendix V voor de ruwe resultaten van de balanstafel.

3. RESULTATEN VECHTDAL BEWUSTE BESTEMMING

In dit hoofdstuk beschrijven we de resultaten van de drie fases van het onderzoek Vechtdal Bewuste Bestemming. We kijken hier naar de verschillende indicatoren per element van drukte en van draagkracht en geven deze een score (conform de kleurcode uit hoofdstuk 2.2.) alsmede een kwalitatieve onderbouwing (vanuit de initiatiefase of de balanstafel) wanneer deze onderbouwing aanwezig is.

Dit hoofdstuk is als volgt opgebouwd. Eerst beschrijven we de economische impacts van toerisme & recreatie (3.1.). Dit wordt opgevolgd door de elementen van druk (3.2.). Dit hoofdstuk sluit af met de resultaten van de toeristische draagkracht (3.3.) (invloed in publieke ruimte, invloed in persoonlijke ruimte, mobiliteit, vastgoed, openbare ruimte, erfgoed, natuur en milieu). In Appendix II staan de gebruikte bronnen per indicator.

3.1. ECONOMISCHE IMPACTS TOERISME & RECREATIE

Voor de economische impacts toerisme & recreatie gebruiken we de toeristische werkgelegenheidscijfers, de toeristische overnachtingen en de toeristische bestedingen.

3.1.1. Werkgelegenheid

Voor de werkgelegenheid gebruiken we % banen recreatie & toerisme als onderdeel van het totaal.

	Vechtdal	Overijssel	Nederland
Banen R&T	9.020	37.220	609.170
Totaal banen	266.037	616.990	8.983.430
% banen R&T	5,6%	6,0%	6,8%

Tabel 2 - Werkgelegenheid

Het percentage banen recreatie en toerisme in het Vechtdal ligt iets onder Nederlands en Overijssels gemiddelde. Dit is deels te verklaren door het feit dat het Vechtdal een relatief kleine horecasector heeft t.o.v. de rest van Nederland. De horecasector zorgt over het algemeen voor zeer veel banen in recreatie en toerisme. Als we kijken per gemeente zien we dat Ommen een zeer groot aandeel banen heeft in recreatie en toerisme (11,2%). Staphorst heeft juist een kleiner aandeel banen in recreatie en toerisme (4,0%).

3.1.2. Toeristische overnachtingen

Voor de toeristische overnachtingen gebruiken we de toeristische overnachtingen in 2020. Voor de overnachtingen per inwoner gebruiken we het totaal aantal overnachtingen per inwoner in 2020.

	Vechtdal	Overijssel	Nederland
Totaal	2.169.000	6.249.000	86.200.000
Per inwoner	9,4	5,4	5,0

Tabel 3 - Toeristische overnachtingen 2020

De overnachtingen per inwoner liggen sterk boven het Nederlands en Overijssels gemiddelde. Dit is te verklaren door het grote aantal verblijfsrecreatieve aanbieders in het Vechtdal, voornamelijk grote familiecampings. Het Vechtdal is van oudsher een vakantiedestinatatie. Het Vechtdal is na Twente de regio in Overijssel met de meeste overnachtingen. Op gemeenteniveau zijn hierover geen cijfers beschikbaar die goed vergelijkbaar zijn met de Overijsselse en Nederlandse cijfers, aangezien we gebruik maken van de Regiomonitor cijfers. De Regiomonitor vertaalt de CBS Logiescijfers (waarbij wij deze cijfers opplussen met de overnachtingen in kleine B&B's en andere logiesaccommodaties) naar de regio's in Overijssel.

3.1.3. Toeristische bestedingen

Voor de toeristische bestedingen gebruiken we de gegevens vanuit de Regiomonitor Overnachtingen & Bestedingen 2020.

	Vechtdal	Overijssel	NL
Toeristische bestedingen	82.975.000 ⁷	303.224.000 ⁸	
Bestedingen per nacht	38,30	48,50	
Bestedingen per inwoner	327,27	260,86	

Tabel 4 - Toeristische bestedingen 2020 in €

⁷ Door een afwijkende meetmethode is Zwolle niet meegenomen in de bestedingcijfers

⁸ Niet beschikbaar. Door een afwijkende meetmethode zijn de cijfers niet goed vergelijkbaar

In het Vechtdal zijn de toeristische bestedingen per inwoner veel hoger dan het Overijssels gemiddelde. Echter blijft het bedrag per nacht behoorlijk achter. Dit komt door de grote hoeveelheid overnachtingen op kampeerterrinen (834.000) en huisjesterreinen (1.161.000). Gasten die bij kampeerterrinen of huisjesterreinen overnachten geven over het algemeen minder uit dan gasten die in hotels overnachten. Op gemeenteniveau zijn hierover geen cijfers beschikbaar.

Tijdens de balanstafel werd de economische kracht van de vrijetijdsector in het Vechtdal besproken. De aanwezigen vermeldden op basis van hun expertise (vrijetijdseconomie) dat er voldoende ruimte is voor economische groei zonder dat dit ten koste gaat van de leefbaarheid. Het is wel van belang dat de economische groei meerwaarde oplevert voor de inwoners.

3.2. ELEMENTEN VAN DRUK

Toeristische druk duidt op de aanwezigheid van bezoekers in relatie tot de bestemming. Een hoge toeristische druk betekent niet automatisch dat er sprake is van negatieve effecten van bezoekers (overlast, schade, etc.). Dit hangt namelijk samen met de draagkracht van de leefomgeving. Voor de toeristische druk van het Vechtdal gebruiken we cijfers over de indicatoren mobiliteit, vastgoed, openbare ruimte, erfgoed, natuur en milieu.

3.2.1 Mobiliteit

Voor de cijfers over mobiliteit gebruiken we de afstand tot het openbaar vervoer in kilometers en de vitaliteit van de binnensteden in Overijssel. Vitaliteit is in de mobiliteitscijfers meegenomen, omdat bereikbaarheid een belangrijk onderdeel van vitaliteit is. Er is voor deze indicatoren gekozen, omdat hier de meest vergelijkbare cijfers voor beschikbaar zijn. Andere mobiliteitscijfers zoals verkeersbewegingen zijn zeer lastig om te vergelijken. (Voor de afstand tot het openbaar vervoer gebruiken we de gemiddelde afstand in het Vechtdal (in kilometer) tot het openbaar vervoer (excl. trein) en de gemiddelde afstand in het Vechtdal tot het openbaar vervoer (incl. trein). Voor Overijssel is het gemiddelde genomen van alle Overijsselse gemeenten bij de afstand tot het openbaar vervoer excl. trein. Met de vitaliteit van de binnensteden kijken we in

	Vechtdal	Overijssel	Nederland
Afstand tot het openbaar vervoer (excl. trein)	0,6	0,6	0,4
Afstand tot openbaar vervoer (trein)	5,7	4	5,1
Vitaliteit binnensteden	3,1	2,9	*

Tabel 5 – Toeristische druk mobiliteit. * Niet beschikbaar

hoeverre een (stads of dorps)centrum geschikt is voor de toekomst. De mate waarin een centra geschikt is op mobiliteitsniveau (bereikbaarheid etc.) wordt meegenomen in de score. De score loopt van totaal niet vitaal (1) tot zeer vitaal (5). De vitaliteit is gebaseerd op 23 verschillende indicatoren, waaronder winkelaanbod, straatinterieur etc.

In het Vechtdal is de afstand tot het openbaar vervoer zowel inclusief als exclusief trein boven het Nederlands gemiddelde. Dit is debet aan het feit dat het Vechtdal een landelijk gebied is, waar de afstanden tot het openbaar vervoer over het algemeen hoger liggen. In Ommen is de afstand tot het openbaar vervoer excl. trein het meeste met 0,9 kilometer. In Staphorst ben je gemiddeld gezien het verst verwijderd van een treinstation (8 kilometer).

De vitaliteit in de binnensteden in het Vechtdal ligt boven het Overijssels gemiddelde. Dit komt met name door de hoge mate van vitaliteit van Zwolle (5). De gemiddelde vitaliteit van de Vechtdal gemeenten exclusief Zwolle is 2,8, wat onder het Overijssels gemiddelde is.

3.2.2 Vastgoed

De vastgoedcijfers zijn gebaseerd op de leegstand in en van het totaal aantal objecten. Hierbij maken we gebruik van de IIS WOZ leegstand over het jaar 2020. Met leegstand bedoelen we leegstand gemeten met een integrale benadering op basis van (koppelingen tussen) registraties met administratieve informatie over de bezetting van een object; er wordt niet feitelijk in de praktijk getoetst of er mensen wonen of dat er een bedrijf of instelling actief is. Helaas kunnen we niet naar leegstand bij logies kijken, gezien de Vechtdal gemeenten niet deelnamen aan dit onderzoek. Onder maatschappelijk vastgoed verstaan we locaties met een bestemming gezondheid, sport, bijeenkomsten of onderwijs. Deze terminologie komt van het CBS.

In het Vechtdal is relatief veel leegstand, met name in de verkooppunten en maatschappelijke leegstand. Per gemeente zijn hier grote verschillen te identificeren. Zo kent Dalfsen een winkelleegstand van maar 6% en Ommen maar liefst van 13%. Ook kent Dalfsen een leegstand van verkooppunten van 5% evenals Staphorst. Ommen spant hier de kroon met 11%.

	Vechtdal	Overijssel	NL
Totale leegstand	2%	1%	2%
Winkelleegstand	9%	9%	8%
Kantoorleegstand	9%	8%	9%
Maatschappelijke leegstand	6%	4%	4%
Leegstand verkooppunten	8%	9%	7%

Tabel 6 – Toeristische druk vastgoed

3.2.3. Openbare ruimte

De cijfers over de openbare ruimte bestaan in dit onderzoek uit de horeca intensiteit, de recreatieve voorzieningen intensiteit en de detailhandel intensiteit. Deze cijfers zijn per regio zeer goed vergelijkbaar. De horeca intensiteit bestaat uit de horecavestigingen (logiesverstrekking en eet- en drinkgelegenheden) per 1000 inwoners in 2020. De recreatieve voorzieningen intensiteit bestaat uit het aantal dagrecreatieve voorzieningen per 1000 inwoners. De detailhandel intensiteit is het aantal handelsbedrijven (groot-en detailhandel en reparatie van auto's) per 1000 inwoners. Hierbij hanteren we de CBS-definitie van Handel.

	Vechtdal	Overijssel	NL
Horeca intensiteit	3,6	3,4	3,9
Dagrecreatieve voorzieningen intensiteit	0,4	0,5	*
Detailhandel intensiteit	16,4	17,0	16,1

Tabel 7 – Toeristische druk openbare ruimte

* Niet beschikbaar

In het Vechtdal ligt de horeca intensiteit onder het landelijk gemiddelde, met name in Staphorst (2,3). Ommen is een uitzondering met 6,3 horecavestigingen per 1000 inwoners. Een mogelijke oorzaak hiervan is, is dat het Vechtdal grotendeels een landelijk gebied is. Hier zijn vaak minder horecavestigingen dan in stedelijke gebieden. Het aantal detailhandelsbedrijven per 1000 inwoners ligt hoger dan in de rest van Nederland, echter onder het Overijssels gemiddelde. Per Vechtdal gemeente zijn hier geen opvallende verschillen. Het aantal dagrecreatieve bedrijven per 1000 inwoners ligt lager dan het Overijssel gemiddelde, maar de dagrecreatieve bedrijven zijn over het algemeen zeer vitaal en van een hoge kwaliteit. Ook is Ommen hier weer een uitzondering met 1,1 dagrecreatief bedrijf per 1000 inwoners.

⁹ ZKA Leisure Consultants (2020) – Vitaliteit Dagrecreatie Vechtdal

	Vechtdal	Overijssel	Nederland
Monumentenintensiteit	4,3	3,4	3,6

Tabel 8 – Toeristische druk erfgoed

3.2.4. Erfgoed

Voor het element erfgoed maken we gebruik van de monumentenintensiteit. De monumentenintensiteit bestaat uit het aantal rijksmonumenten in 2020 (vanuit het Rijksmonumentenregister) per 1000 inwoners. Voor erfgoed is er relatief weinig data beschikbaar, vandaar dat hier één indicator wordt gepresenteerd.

In het Vechtdal zijn er gemiddeld gezien meer Rijksmonumenten per inwoner dan in de rest van Nederland (en Overijssel). Dit is grotendeels te danken aan het feit dat er in het Vechtdal zeer veel agrarisch erfgoed aanwezig is, met name in de gemeente Staphorst waar er 17,1 rijksmonumenten per 1000 inwoners zijn. Tijdens de balanstafel werd aangegeven dat de kwaliteit van het erfgoed in het Vechtdal goed is. Er is weinig schade te identificeren aan het erfgoed. Dit komt deels doordat het erfgoed in het Vechtdal zich niet goed leent voor schade. Het ligt bijvoorbeeld verscholen (grafheuvels) of is onderdeel van een (woon)huis.

3.2.5. Natuur

Voor het element natuur maken we gebruik van het aandeel bos en natuurlijk open terrein in een gebied ten opzichte van het totaal, het aantal bos en natuurlijk open terrein (in hectare) per inwoner en de gemiddelde afstand tot openbaar groen in kilometer berekend over de weg. Bos bestaat uit grond beplant met bomen bestemd voor houtproductie en/of natuurbeheer, inclusief onverharde en half verharde wegen. Natuurlijk terrein bestaat uit terrein in droge en natte natuurlijke staat. Openbaar groen is terrein in gebruik als park of plantsoen, voor dagrecreatie, natuur of als bos. Het terrein kan zowel privaat als publiek toegankelijk zijn. Het terrein heeft een omvang van minimaal één hectare. Deze definities komen vanuit het CBS.

	Vechtdal	Overijssel	NL
Procent natuurgebied	12%	14%	15%
Hectare per inwoner	0,05	0,04	0,04
Afstand tot openbaar groen	0,6	0,5	0,4

Tabel 9 – Toeristische druk natuur

Het Vechtdal heeft procentueel gezien minder natuur dan in de rest van Nederland. Dit is te danken aan het feit dat er in het Vechtdal veel agrarische gronden zijn.

Met name Zwolle kent een laag percentage natuurgebied (4%), hier is veel bebouwing te identificeren. Ommen kent daarentegen een zeer hoog percentage natuurgebied (29%). Het aantal hectare per inwoner ligt hoger dan in de rest van Nederland. Dit komt deels door het grote aandeel in Ommen (0,29 hectare). Zwolle is hier een negatieve uitzondering met 0,004 hectare, dit is verklaarbaar door de grote hoeveelheid inwoners. De afstand tot openbaar groen ligt onder het Nederlands gemiddelde. Dit is met name het geval in Dalfsen en Staphorst (beide 0,8 km). Ommen en Zwolle zijn uitzonderingen met 0,4 kilometer. De oorzaak hiervan is dat er veel agrarische gronden zijn, waardoor absolute afstanden (over de weg) vaak groter zijn in het Vechtdal en doordat het Vechtdal relatief dunbevolkt is.

3.2.6. Milieu

Voor het element milieu wordt gebruik gemaakt van de gemiddelde zwemwaterkwaliteit en de broeikasemissie per inwoner. De gemiddelde zwemwaterkwaliteit bestaat uit de score voor de gezondheid van de zwemmer van de locaties in meren en rivieren volgens de vigerende EU-zwemwaterrichtlijn. Een score van 4 staat voor uitstekend, een 3 voor goed, een 2 voor voldoende en een 1 voor slecht. De broeikasemissie per inwoner bestaat uit de totale broeikasgasemissies (CO₂, CH₄, N₂O, HFK, PFK en SF₆) in CO₂-equivalenten per inwoner. Eén kg CO₂-equivalent staat gelijk aan het effect dat de uitstoot van 1 kg kooldioxide (CO₂) heeft. Data betreffen de uitstoot op Nederlands grondgebied, ongeacht of deze wordt veroorzaakt door Nederlandse ingezetenen. Dit betekent dat uitstoot door Nederlandse ingezetenen in het buitenland niet is inbegrepen en uitstoot door niet-ingezetenen in Nederland wel is inbegrepen.

	Vechtdal	Overijssel	NL
Zwemwaterkwaliteit	3,8	4	*
Broeikasemissie per inwoner	11,5	8,2	10,5

Tabel 7 – Toeristische druk openbare ruimte

* Niet beschikbaar

De zwemwaterkwaliteit in het Vechtdal ligt iets onder het Overijssels gemiddelde. In Zwolle wordt de zwemwaterkwaliteit beoordeeld met een 3, in de overige Vechtdal gemeenten met een 4. In stedelijke gebieden is de zwemwaterkwaliteit vaker lager dan in rurale gebieden. De broeikasemissie ligt net iets boven het landelijk en Overijssels gemiddelde. Met name in Ommen (15,3) en Staphorst (16,8) is de uitstoot substantieel hoger dan in de rest van Overijssel en Nederland, dit is deel te verklaren door het lage inwonersaantal.

3.3. ELEMENTEN VAN DRAAGKRACHT

De draagkracht van de leefomgeving duidt op het vermogen van de leefomgeving van een bepaalde bestemming om bezoekers te ontvangen, zonder dat negatieve gevolgen optreden. Voor de toeristische draagkracht kijken we in dit hoofdstuk naar de fysieke elementen van draagkracht en sociale elementen van draagkracht.

Het bepalen van de fysieke draagkracht van bestemmingen is niet eenvoudig. Idealiter is er een reeks aan normen en waarden beschikbaar die aangeven tot welke grens er sprake is van balans tussen toeristische druk en draagkracht en wanneer er sprake is van overschrijding van de draagkracht met negatieve effecten als gevolg. Helaas is voor veel domeinen weinig tot geen data beschikbaar, zijn aspecten lastig te meten en/of zijn er geen normen. Om deze reden hebben we de scores aangevuld met de resultaten vanuit enquêtes. Zie 2.2.2. voor een uitgebreidere uitleg. Een overschrijding van de draagkracht wordt daarom vaak pas zichtbaar wanneer er een grens is overschreden. De cijfers uit deze analyse moeten voorzichtig geïnterpreteerd worden, aangezien het een kleine steekproef (22) van stakeholders betreft.

3.3.1. Publieke leefruimte

Bij de draagkracht van de publieke leefruimte maken we gebruik van de cijfers over de woontevredenheid en de sociale cohesie. Voor de woontevredenheid van het Vechtdal maken we gebruik van het Bewonersonderzoek Ruimte Voor de Vecht. Hier gaven respondenten een score 1-10 over hun woontevredenheid. Voor de cijfers van Overijssel en Nederland zijn mensen door het CBS gevraagd of ze tevreden zijn met hun woonomgeving. De schaal score 'sociale cohesie' is samengesteld op basis van de antwoorden van de respondenten op vier van de zes stellingen over de sociale aspecten van hun woonbuurt. Hoe hoger de score op deze schaal, hoe meer de inwoners tevreden zijn over deze aspecten. Het gaat om de volgende stellingen:

- De mensen kennen elkaar in deze buurt nauwelijks;
- De mensen gaan in deze buurt op een prettige manier met elkaar om;
- Ik woon in een gezellige buurt, waar veel saamhorigheid is;
- Ik voel me thuis bij de mensen die in deze buurt wonen.

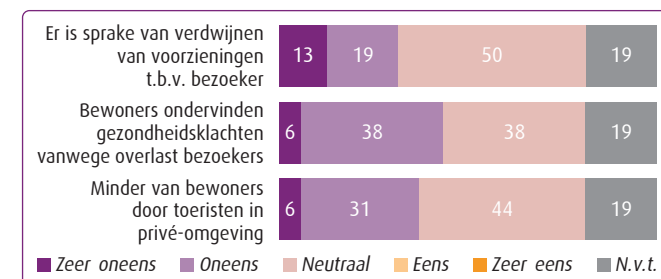
	Vechtdal	Overijssel	Nederland
Woontevredenheid	8,0 (1-10)	84,7%	83,3%
Sociale Cohesie	*	6,7	6,3

Tabel 11 – Toeristische draagkracht publieke leefruimte

* Niet beschikbaar

De Vechtdalbewoners zijn over het algemeen tevreden over hun woonomgeving. Ze beoordelen hun woontevredenheid zeer hoog. De sociale cohesie score is ook hoog in Overijssel. Op Vechtdal niveau zijn hier geen cijfers over beschikbaar.

De stakeholders in het Vechtdal geven aan dat er relatief weinig draagkrachtproblemen zijn op het gebied van publieke ruimte in het Vechtdal. Bij geen van de stellingen wordt aangegeven dat er problematiek ervaren wordt. Wel zijn veel respondenten neutraal over de stellingen. Ze gaven hierbij aan dat ze niet genoeg kennis over het onderwerp hadden om er een gedegen keuze over te maken.

Figuur 4 - Draagkracht publieke leefruimte (%)

3.3.2. Persoonlijke leefruimte

Bij de draagkracht van de persoonlijke leefruimte maken we gebruik van de cijfers over het 'regio-inwoner' gevoel, in hoeverre mensen zich een regio-inwoner voelen, omdat ze zich er thuis voelen en in hoeverre inwoners het Vechtdal aantrekkelijk vinden voor recreatie in de vrije tijd. Deze cijfers komen allen uit het bewonersonderzoek Ruimte voor de Vecht 2021. Staphorst is niet meegenomen in deze cijfers, Zwolle, Ommen, Hardenberg & Dalfsen wel.

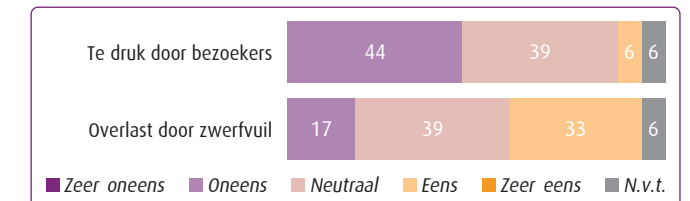
	Totaal Vechtdal
Voelt zich een 'regio' inwoner	56%
Voelt zich een Vechtdaller omdat ze zich er thuis voelen	52%
Vindt het Vechtdal aantrekkelijk voor recreatie	94%

Tabel 12 - Draagkracht persoonlijke leefruimte

Het gros van de inwoners van het Vechtdal voelt zich een 'regio' inwoner. Meer dan de helft voelt dit, omdat ze zich er thuis voelen. Ook vindt bijna elke inwoner het Vechtdal aantrekkelijk voor recreatie in hun vrije tijd. Voor Overijssel en Nederlands zijn hier geen cijfers over beschikbaar.

Bijna de helft van de stakeholders in het Vechtdal geeft aan het Vechtdal niet te druk door bezoekers te vinden. Een

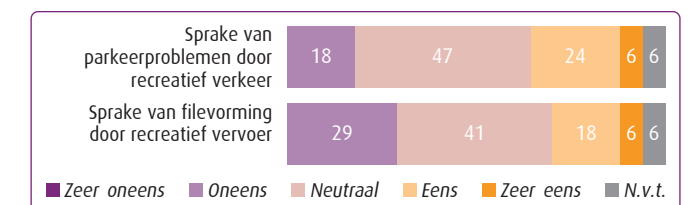
zeer klein deel geeft aan dat het te druk is. Wel wordt er overlast door zwerfvuil ervaren. Ook zijn veel respondenten neutraal over deze stellingen. Ze gaven hierbij aan dat ze niet genoeg kennis over het onderwerp hadden om er een gedegen keuze over te maken. Ook wordt hier benoemd dat dit locatie-specifiek is. Er zijn zeker gebieden met zwerfvuil-overlast (bijvoorbeeld 's avonds bij het Vechtpark), maar over het algemeen valt het mee.

Figuur 5 - Draagkracht persoonlijke leefruimte (%)

3.3.3. Mobiliteit

Een substantieel deel (30%) van de stakeholders in het Vechtdal geeft aan dat ze parkeerproblemen ervaren door recreatief verkeer. Ook geeft 26% aan dat er sprake is van filevorming. Hier lijkt lichte draagvlakproblematiek te ontstaan. Wel geven de respondenten in de balanstafel aan dat deze problematiek locatie specifiek is. Zo wordt er aangegeven dat het met mooi weer druk kan zijn in de centra wat leidt tot parkeerproblematiek en filevorming. Tijdens de balanstafel werd genoemd dat het in Ommen en bij de pontjes in Dalfsen in de zomers druk kan zijn. Op deze locaties kan filevorming ontstaan. Wat ook hier weer opvalt is dat verreweg het grootste deel neutraal antwoord. Deze respondenten gaven aan niet genoeg kennis te hebben over het onderwerp om een gedegen keuze te maken.

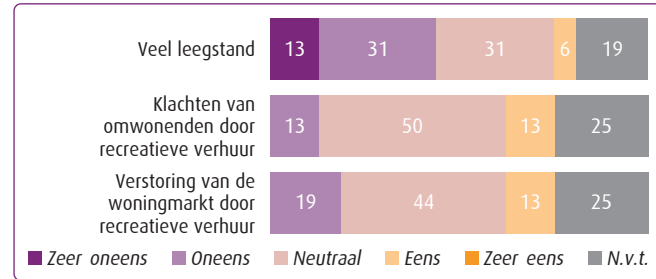

Figuur 6 - Draagkracht mobiliteit (%)

3.3.4. Vastgoed

Veel stakeholders uit het Vechtdal geven aan dat ze geen mening hebben over de vastgoed stellingen. Wat wel opvalt is dat veel stakeholders aangeven dat er weinig leegstandproblematiek is in het Vechtdal. De cijfers over druk schetsen een ander beeld. Over het algemeen lijkt er relatief

weinig draagvlak problematiek te zijn op vastgoedgebied. Kanttekening is hier weer dat veel respondenten ‘neutraal’ invullen. Ze geven aan niet genoeg expertise te hebben over het onderwerp om hier een keuze in te maken.

Figuur 7 - Draagkracht vastgoed (%)

3.3.5. Openbare ruimte

Volgens de aanwezigen bij de Balanstafel zijn er in de openbare ruimte minieme knelpunten. Deze zijn met name locatie specifiek. Zo is er (lichte) overlast van loslopende honden en is het de laatste twee jaar drukker op het water en in het buitengebied. Wel reageren mensen hier heftiger op door de Coronapandemie. Het is goed om mensen vooraf te informeren zodat deze niet scherp reageren op de mensen die de regels handhaven.

In Ommen is het op piekmomenten druk in het centrum op de Lemelerberg of bij de stuw van Junne aldus de aanwezigen tijdens de balanstafel. Al wordt er ook benoemd dat de drukte in Ommen o.b.v. de cijfers uit de telsenoren wel mee valt. Vorig jaar (2020) is er geteld in Ommen en hieruit bleek dat de drukte niet dusdanig hoog was dan van tevoren gedacht. Het kan door de infrastructuur zeer druk lijken. Ommen werkt nu aan spreiding door bijvoorbeeld het afsluiten van de Vechtkade. Deze spreiding zien we vaker terugkomen tijdens de sessie op 30 november. Zo werd dit benoemd bij het project Varen op de Vecht. Ook kun je, je aanbod op spreiding inzetten, conform het bezoekerscentrum in Wijhe waar men de natuur ontziet door recreatie te ontwikkelen op specifieke plaatsen en routes aan te leggen die niet door kwetsbare gebieden lopen.

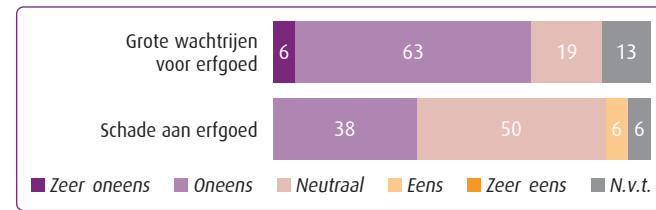
Hiernaast geven de aanwezigen tijdens de balanstafel aan dat het Vechtdal verruimt kan worden. De focus ligt nu vooral op Dalfsen en Ommen. De verbinding met Zwolle kan beter gelegd worden en er kan daar meer (verblijfs)recreatief aanbod ontwikkeld worden evenals routes en beleving. Hierbij is het wel van belang dat de lusten en lasten in balans blijven.

Tot slot gaven de aanwezigen aan dat er iconen moeten worden ontwikkeld om het landschap beleefbaar te maken. Al geven anderen aan dat het landschap op zichzelf al een icoon kan zijn.

3.3.6. Erfgoed

De stakeholders in het Vechtdal geven aan dat er geen grote rijen voor erfgoed zijn in het Vechtdal. Ook geeft een groot deel aan dat er geen schade is aan erfgoed in het Vechtdal. Op de laatste stelling geeft ook een groot deel aan hier neutraal over te zijn. De reden hiervan is dat de bevroegde stakeholders aangeven dat ze te weinig kennis bezitten over dit onderwerp.

Op dit moment zijn er ook weinig knelpunten bij het erfgoed te identificeren volgens de respondenten bij de balanstafel. Op drukke dagen (open monumentendag etc.) is het drukker dan op andere dagen, echter dit is verklaarbaar en reguleerbaar. Door deze relatief lage druk is er weinig schade aan erfgoed.

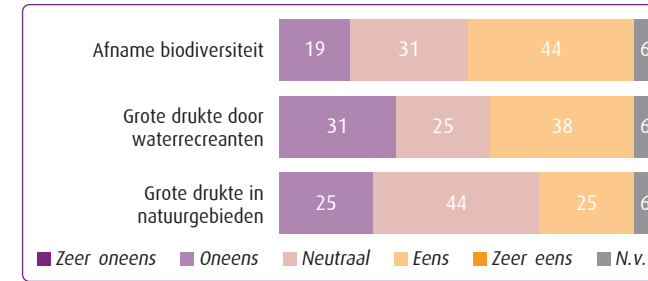

Figuur 8 - Draagkracht erfkracht (%)

3.3.7. Natuur

De bevroegde stakeholders geven aan dat er vaker draagkrachtproblematiek is over het thema natuur dan bij andere elementen. Zo geeft bijna de helft aan dat de biodiversiteit afneemt, bijna vier op de tien geeft aan dat de waterrecreanten zorgen voor druk en een kwart geeft aan dat er grote drukte is in natuurgebieden. Dit zijn ook de facetten die het meest zorgelijk zijn volgens de stakeholders in het Vechtdal. Een kanttekening is ook hier weer dat veel mensen ‘neutraal’ hebben ingevuld, omdat ze te weinig kennis bezitten om hier een passend antwoord op te kunnen geven.

Tijdens de balanstafel werd er aangegeven dat er piekdruk is in sommige natuurgebieden, met name in de Oldemeijer, Beerze en op de Vecht. De drukte is ook hier weer locatie specifiek. Deze drukte is een mogelijke bedreiging voor de biodiversiteit. Een uitdaging hier is om rustige recreatie te stimuleren met zonering. Dit wordt op de Vecht reeds opgepakt. Met positieve stimulering kunnen we dit ook realiseren in andere gebieden. De aanwezigen tijdens de balanstafel geven aan dat meer naar recreatiedrukke en natuurdrukke gebieden toe willen. Tot slot werd tijdens de balanstafel benoemd dat natuurinclusief ondernemen versterkt moet worden. Eveneens moet men naast beheer en behoud werken aan het de kwaliteit van het landschap in zijn algemeen door o.a. te werken aan het aanbrengen van natuuraccenten.

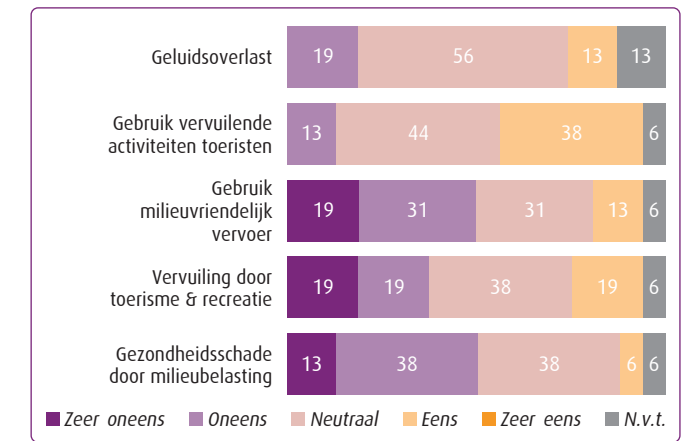

Figuur 9 - Draagkracht natuur (%)

3.3.8. Milieu

De bevroegde stakeholders geven aan dat er enige draagkrachtproblematiek is over de vervuulende activiteiten van toeristen. Ook geeft een klein deel aan dat bij de overige punten lichte draagkrachtproblematiek te ervaren is. Over het algemeen zijn de stakeholders licht positief over het draagvlak van het milieu. Wederom vulden veel respondenten hier neutraal in, omdat ze niet een passend antwoord konden geven op de stellingen wegens een gebrek aan specifieke kennis over het onderwerp.

Tijdens de balanstafel gaven de respondenten aan dat de Vecht op dit moment behoorlijk schoon is. Een aandachtspunt blijft echter de lozing van chemische middelen, bestrijdingsmiddelen en met name micro-plastics. De plastic soep zie je ook wel, maar is niet zo’n bedreiging als microplastic. Een manier hoe we kunnen zien dat we waterkwaliteit versterkt is, is door de groei van het aantal vissoorten en de afname van het totaal aantal vissen.

Figuur 10 - Draagkracht milieu (%)

4. CONCLUSIES

In dit hoofdstuk geven we de belangrijkste conclusies uit het onderzoek weer.

4.1. BEOORDELING DRUK EN DRAAGKRACHT

In onderstaande tabel hebben we, op basis van de input van experts, de toelichtingen en discussie, de resultaten van het inwonersonderzoek en de toeristische druk, een beoordeling van druk en draagkracht gemaakt.

Domein	Eendoordeel Vechtdal
Openbare ruimte	Balans
Erfgoed	Balans
Sociaal – leefbaarheid	Balans
Mobiliteit	Balans (soms logische, niet zorgelijke pieken)
Vastgoed	Pieken met balansopgave leegstand
Milieu	Pieken met balansopgave beleid en natuur
Natuur	Pieken met balansopgave beleid en natuur

Tabel 13 – Eendoordeel toeristische druk in relatie tot draagkracht

In onderstaande alinea's wordt deze beoordeling van druk en draagkracht toegelicht.

4.2. CONCLUSIES TOERISTISCHE DRUK

- Het Vechtdal heeft een omvangrijk verblijfsrecreatief aanbod: dit komt door de grote hoeveelheid overnachtingen op kampeerterreinen (834.000) en huisjesterreinen (1.161.000), goed voor ca. 2.169.000 toeristische overnachtingen. Opvallend is dat het aandeel banen in het toerisme dan iets lager is dan het Nederlands en Overijssels gemiddelde (gemiddeld 5,6%, uitzondering gemeente Ommen 11,2%), dit is deels te verklaren door het feit dat het Vechtdal een relatief kleine horecasector en dagrecreatie sector heeft. De economische impact van het toerisme in het Vechtdal is daarom ook zeer groot.
- In het Vechtdal zijn de toeristische bestedingen per inwoner hoger dan het Overijssels gemiddelde. Echter blijft het bedrag per nacht behoorlijk achter (te verklaren door de vele overnachtingen op kampeer en huisjesterreinen).
- **Mobiliteit:** In het Vechtdal is de afstand tot het openbaar vervoer zowel inclusief als exclusief trein boven het Nederlands gemiddelde. De vitaliteit in de binnensteden in het Vechtdal ligt boven het Overijssels gemiddelde, voornamelijk in de stad Zwolle.
- **Vastgoed:** In het Vechtdal is relatief veel leegstand, met name in de verkooppunten en maatschappelijke leegstand.
- **Openbare ruimte:** In het Vechtdal ligt de horeca intensiteit onder het landelijk gemiddelde, Ommen is een uitzondering met 6,3 horecavestigingen per 1000 inwoners. Het aantal detailhandelsbedrijven per 1000 inwoners ligt hoger dan in de rest van Nederland, echter onder het Overijssels gemiddelde. Het aantal dagrecreatieve bedrijven per 1000 inwoners ligt lager dan het Overijssel gemiddelde, maar de dagrecreatieve bedrijven zijn over het algemeen zeer vitaal en van een hoge kwaliteit.
- **Erfgoed:** In het Vechtdal zijn er gemiddeld gezien meer Rijksmonumenten per inwoner dan in de rest van Nederland (en Overijssel). Tijdens de balansstafel werd aangegeven dat de kwaliteit van het erfgoed in het Vechtdal goed is. Er is weinig schade te identificeren aan het erfgoed.
- **Natuur:** Het Vechtdal heeft procentueel gezien minder natuur dan in de rest van Nederland. Het aantal hectare per inwoner ligt hoger dan in de rest van Nederland, met name in Ommen (0,29 hectare). De afstand tot openbaar groen ligt onder het Nederlands gemiddelde, dit is te verklaren doordat er veel agrarische gronden zijn in het Vechtdal.
- **Milieu:** De zwemwaterkwaliteit in het Vechtdal ligt iets onder het Overijssels gemiddelde. De broeikasemissie ligt net iets boven het landelijk gemiddelde, maar wel boven het Overijssels gemiddelde.

4.3. CONCLUSIES DRAAGKRACHT

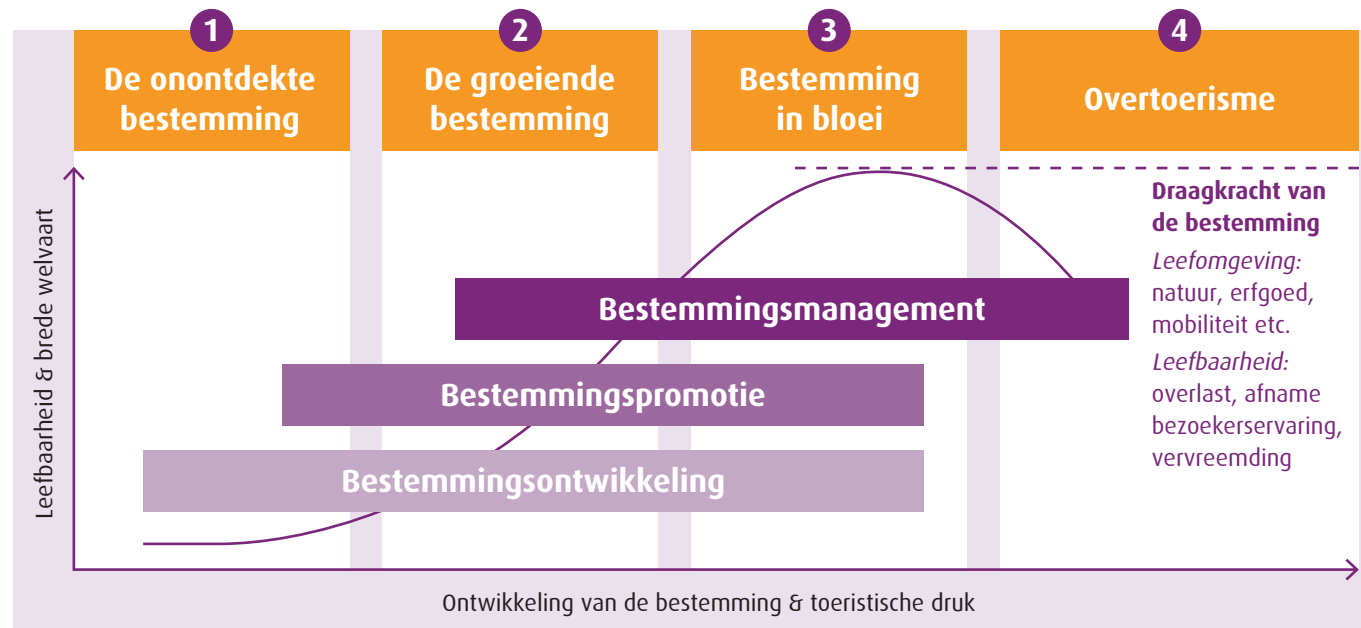
- De draagkracht wordt niet structureel overschreden op geen enkel domein van de leefomgeving en leefbaarheid. Er zijn enkele pieken (qua tijd en plekken) met vormen van overlast die (normaal en) acceptabel zijn, aangaande vastgoed, milieu en natuur.
- De draagkracht in het Vechtdal is overall gezien nog gunstig. Tegelijkertijd zijn er op drie domeinen van de leefomgeving balansopgaven (pieken):
  - **Natuur:** In de natuur wordt de draagkracht overschreden, de experts geven aan dat de biodiversiteit afneemt, waterrecreanten zorgen voor druk en er is (grote) drukte in natuurgebieden. Hier is sprake van zorgelijke pieken in bepaalde delen van de natuur (m.n. de Oldemeijer, Beerze en op de Vecht).
  - **Milieu:** De draagkracht van het milieu wordt ook op bepaalde momenten overschreden in het Vechtdal. Tijdens de balanstafel gaven de respondenten aan dat de Vecht op dit moment behoorlijk schoon is. Een aandachtspunt blijft echter de lozing van chemische middelen, bestrijdingsmiddelen en met name micro-plastics.
  - **Vastgoed:** Wat opvalt is dat veel stakeholders aangeven dat er weinig leegstandproblematiek is in het Vechtdal. De cijfers over druk schetsen een ander beeld, er is relatief veel leegstand in het Vechtdal. Over het algemeen lijkt er relatief weinig draagvlak problematiek te zijn op vastgoedgebied.
- Voor de natuur in het Vechtdal geldt dat de zorgelijke pieken in bezoekersaantallen natuurschade oplevert dat niet meer hersteld kan worden. De zorgelijke pieken kunnen een structureel probleem worden.

- De overige domeinen (openbare ruimte, erfgoed, sociaal en mobiliteit) hebben een gunstige draagkracht. Er spelen mogelijk nog wel bepaalde (gemeentelijke) knelpunten.

4.4. GEBIEDSONTWIKKELING

Op basis van de bestaande informatie over toerisme en recreatie in het Vechtdal schatten we in dat het Vechtdal op dit moment ongeveer in het midden van de toeristische gebiedsontwikkeling staat, tussen fase 2 en fase 3, zie figuur 11. De zwarte stippellijn hierbij staat voor de ontwikkeling die bestemmingen vaak doorlopen.

De komende jaren zal het Vechtdal waarschijnlijk doorgroeien van 'de groeiende bestemming' (fase 2) naar de 'bestemming in bloei' (fase 3). De tweede fase wordt gekenmerkt door eerst een lichte en daarna explosieve groei van de toeristische vraag. Er komen niet alleen pioniers, maar ook mensen die op zoek zijn naar meer generiek vermaak. Meer bezoekers en verschillende typen bezoekers. De omzet en werkgelegenheid in de toeristische industrie groeien sterk, er is een positieve kosten-baten balans, waarvan de lokale gemeenschap en economie profiteert. Het product wordt diverser, evenals de marketing. In de derde fase wordt het kantelpunt bereikt, waarbij meer aandacht nodig is voor bestemmingsmanagement. Hierbij is slimme groei van de vrijetijdseconomie van belang. Waarbij bezoeker en inwoners nog volop profiteren van een aantrekkelijke woon- en leefomgeving. Daarom is het van belang dat de regio investeert in gebiedsontwikkeling, bestemmingsmanagement en bestemmingspromotie met aandacht voor de draagkracht van de bestemming, zodat deze in de toekomst niet overschreden wordt.

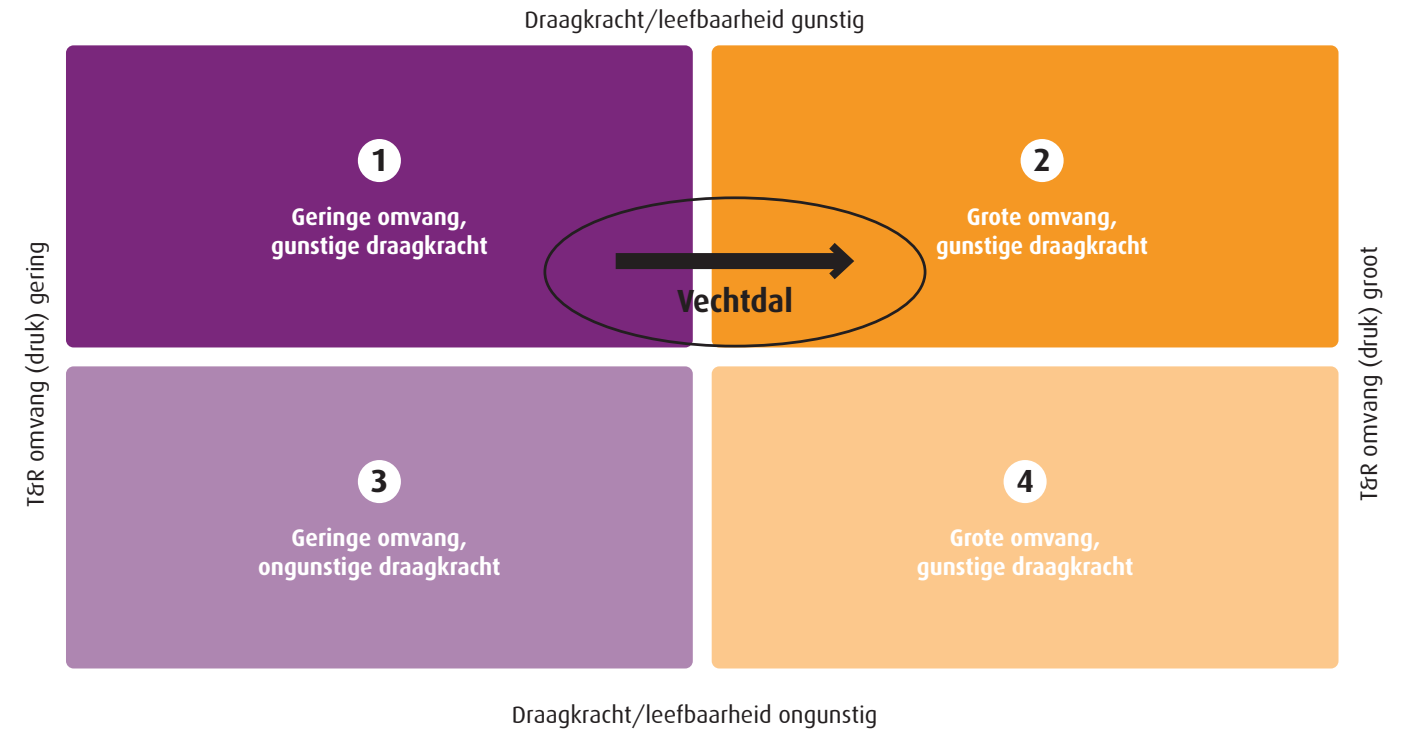

Figuur 11 – Ontwikkeling van de bestemming (bron: Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd)

4.5. POSITIE IN HET KWADRANTENMODEL

De huidige situatie met betrekking tot de omvang van toerisme en recreatie en de draagkracht is in sterke mate bepalend voor het ontwikkelperspectief. De positie van het Vechtdal staat in figuur 12 weergegeven. De positie van het Vechtdal is in het midden tussen het groene en blauwe kwadrant. Het Vechtdal heeft

namelijk een omvangrijk toeristisch-recreatief product voornamelijk qua verblijf. En overall gezien is de draagkracht van de bestemming ook nog gunstig, maar er zijn ook enkele duidelijke aandachtspunten aangaande de leefomgeving en leefbaarheid, vooral op het gebied van natuur, milieu en vastgoed (leegstand).

Figuur 12 - Positie van het Vechtdal in het kwadrantenmodel voor draagkracht en druk (bron: Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd).

5. AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk vertalen we de conclusies naar aanbevelingen.

5.1. ALGEMENE AANBEVELINGEN

- **Gebiedsontwikkeling:** Zoals beschreven in figuur 11 zal het Vechtdal in de komende jaren waarschijnlijk doorgroeien van een 'groeierende bestemming' naar een 'bestemming in bloei'. Als we kijken naar recente ontwikkelingen (herstel na corona: waarbij de verwachting is dat de toeristische sector zich volledig zal herstellen na de corona pandemie, afhankelijk van de duur en het verloop van de pandemie. Grotere druk op de woonmarkt die leidt tot meer recreatie) zal het toerisme in de komende jaren flink groeien, waarbij de economische impact groot is. Hierbij is het wel van belang dat de economische groei ook meerwaarde oplevert voor de inwoners, zonder dat dit ten koste gaat van de leefbaarheid. Daarom is het van belang dat de regio investeert in gebiedsontwikkeling, bestemmingsmanagement en bestemmingspromotie met aandacht voor de draagkracht van de bestemming, zodat deze in de toekomst niet overschreden wordt.
- **Focus in de merkontwikkeling op natuur en erfgoed:** het Vechtdal richtte zich op ruimte en groen. Vandaar ook het beeldmerk Vechtdal alle tijd & ruimte. In de merkontwikkeling, welke volgt na deze analyse, is het aan te raden om te focussen op deze karakteristieken van het Vechtdal. De natuur is uniek en biedt zeer grote kernwaarden. Hiernaast is het ook aan te raden om te onderzoeken of het erfgoed zich goed leent voor toeristische ontwikkeling. Hier is zeer weinig druk en zeer veel draagkracht, terwijl er bovengemiddeld veel erfgoed te identificeren in het Vechtdal is. Dit biedt mogelijk kansen voor het gebied.
- **Focus op natuur behoud en milieu:** uit de analyse komt voornamelijk een balansopgave voor natuur en milieu naar voren. Het is belangrijk om hierop te focussen. Dit komt ook duidelijk naar voren in de ambitie van de Vechtdal Visie (groen).
- **Houdt rekening met draagvlakproblematiek:** bij de merkontwikkeling is het van belang dat er rekening wordt gehouden met draagvlakproblematiek. Bij een focus op natuur is het van belang om de druk op de natuur mee te nemen. In sommige gebieden ontstaat problematiek. Men kan hiermee omgaan door recreatiezonering toe te passen. Hierbij is een koppeling te maken bij het project Varen op de Vecht, waarin ook drukte zonering wordt meegenomen.
- **Zet inwoners in als ambassadeurs:** bij de merkontwikkeling is het van belang om inwoners mee te nemen als ambassadeurs. Zij kunnen het merk Vechtdal geweldig uitstralen. Inwoners

zijn al trots op het gebied en raden het aan voor recreatie en toerisme. Benut dit ten eerste in de merkontwikkeling door ze te vragen waar ze dan exact trots op zijn. Denk ook aan de inzet van de jeugd, die nu steeds meer betrokken is bij milieuvraagstukken, door ze meer te betrekken bij de natuur en het beheer daarvan in hun eigen leefomgeving.

5.2. AANBEVELINGEN VOOR VERVOLGONDERZOEK

- **Extra onderzoek:** Voor de draagkracht is er in dit onderzoek een vragenlijst uitgezet bij 68 stakeholders (22 beantwoord). Voor een completer beeld over de draagkracht is het goed om meer respondenten te bevragen naar de draagkracht van het gebied.
- **Uitbreiding cijfers:** Op het vlak van natuur zijn in dit onderzoek geen juiste bezoekerscijfers gebruikt, gezien er geen correcte cijfers beschikbaar zijn. Voor een vervolg is het goed om meer data te vergaren over drukte in natuurgebieden om dit juist te kunnen onderbouwen.
- **Continu monitoring:** deze analyse bestaat uit een schets van de huidige situatie in het Vechtdal. Om ook in de toekomst de ontwikkeling te kunnen schetsen is het van belang om periodiek een monitor te ontwikkelen zodat er structureel inzicht komt in de balansopgaven, bijvoorbeeld door middel van een inwonersonderzoek, prefererbaar 1 maal per 2 tot 4 jaar (wellicht in combinatie met de monitor Ruimte voor de Vecht). In deze continu monitoring is het ook van belang om de trends en ontwikkelingen nauwlettend in de gaten te houden. Deze trends en ontwikkelingen (bijvoorbeeld de huidige coronapandemie) kunnen de noodzaak van specifieke cijfers beïnvloeden.
- **Koppeling vervolgfases merkontwikkeling:** deze analyse betreft fase 1 van het merkontwikkelingstraject van de regiodeal. Om de totale merkontwikkeling voor het Vechtdal goed in te richten is het van belang om de verschillende onderdelen goed te koppelen.
- **Onderzoek andere regio's:** door soortgelijke analyses uit te voeren in andere regio's (van Overijssel) kan er een vergelijking gemaakt worden en zijn de cijfers nog beter te interpreteren en te duiden. Op dit moment wordt er al een soortgelijke analyse uitgevoerd in de Regio Twente.
- **Basis analyse:** Dit onderzoek betreft een eerste analyse naar de balanssituatie in het Vechtdal. Door de analyse uit te bereiden met meer indicatoren kan er een nog beter beeld geschetst worden van de situatie in het Vechtdal (bijvoorbeeld door indicatoren te gebruiken uit de longlist data) en worden witte vlekken in data opgelost.

APPENDIX

APPENDIX I: GESPROKEN STAKEHOLDERS

Naam	Organisatie	Functie
Gert Versteeg	Provincie Overijssel	Onderzoeker regionale economie
Friso de Vor	Windesheim	Onderzoeker Regio Zwolle
Herman Hazelhorst	Provincie Overijssel	Medewerker Provincie Overijssel
Tom Gozens	ZKA Leisure Consultants	Adviseur ZKA Leisure Consultants
Tinco Lyclama	Bureau Ruimte & Vrije Tijd	Senior adviseur & partner Bureau Ruimte & Vrije Tijd
Jaap de Kleine	Provincie Overijssel	Onderzoeker Verkeer en Vervoer
Paul Peeters	Breda University of Applied Science	Associate Professor Sustainable Transport and Tourism
Ton Mulder	Provincie Overijssel	Onderzoeker Natuur
Arnold Lassche	Provincie Overijssel	Ecoloog
Jessica Winter	Provincie Overijssel	Beleidsontwikkelaar natuur
Tim de Weert	Provincie Overijssel	Landschapsarchitect
Dana Wiersma	Provincie Overijssel	Adviseur ruimtelijke kwaliteit
Jan Roozenbeek	Provincie Overijssel	Landschapsarchitect
Anne Bijl	Provincie Overijssel	Programmamanager Ruimte voor de Vecht
Bart Visser	Provincie Overijssel	Lid programmteam Ruimte voor de Vecht
Peter Hoogeboom	Provincie Overijssel	Onderzoeker Monitor Ruimte voor de Vecht
Mariska Linthorst	Gemeente Hardenberg	Beleidsadviseur Toerisme & Recreatie

APPENDIX II: BRONNENLIJST CIJFERMATIGE ANALYSE

Onderwerp	Bron
Werkgelegenheid	Biro/LISA (2020) – Aantal banen R&T
Toeristische bestedingen Vechtdal	MarketingOost (2020) - Regiomonitor
Inwonersaantallen	CBS Statline (2020), via
Overnachtingen Vechtdal	MarketingOost (2020) - Regiomonitor
Woontevredenheid Vechtdal	Ruimte Voor de Vecht – Bewonersonderzoek 2021
Woontevredenheid Overijssel & Nederland	CBS Statline (2018), via https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84571NED/table
Percentage dat zich een 'regio' inwoner voelt	Ruimte Voor de Vecht – Bewonersonderzoek 2021
Percentage dat zich een Vechtdaller voelt	Ruimte Voor de Vecht – Bewonersonderzoek 2021
Percentage dat het Vechtdal aantrekkelijk vindt voor recreatie in hun vrije tijd	Ruimte Voor de Vecht – Bewonersonderzoek 2021
Sociale Cohesie	CBS Statline (2020) , via https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/81924NED/table?fromstatweb
Afstand tot OV in KM	CBS Statline (2020), via https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2021/24/nabijheid-van-ov-haltes--excl-trein---in-2020
Aftand tot Trein in KM	CBS Statline (2020) , via https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80305ned/table?ts=1630315374370
Vitaliteit Binnensteden	Goudappel Coffeng (2020) – Vitaliteit Binnensteden
Vastgoedprijzen	CBS Statline (2020) – Vastgoedprijzen, via https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83625NED/table?ts=1631796528105
Leegstand	CBS (2020) - Dashboard Leegstand, via link
Horecavestigingen	CBS (2020) – Aantal vestigingen per categorie, via https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/81575NED/table?ts=1630325454979
Recreatieve voorzieningen	Bureau Ruimte & Vrije tijd (2020) – Vitaliteitsonderzoek dagrecreatie Twente & West Overijssel + ZKA Leisure Consultants (2019) – Vitaliteitsonderzoek dagrecreatie Vechtdal
Detailhandel	CBS Statline (2020), via https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/81575NED/table?ts=1630325454979
Monumenten	Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (2020) – Erfgoedmonitor
Procent bos-en natuurgebied	CBS (2020) – Regionale Monitor Brede Welvaart & Rijksoverheid (2020) - Monitor Brede Welvaart en SDG's 2020
Natuurgebied per inwoner	CBS (2020) – Regionale Monitor Brede Welvaart - Monitor Brede Welvaart en SDG's 2020
Afstand tot openbaar groen	CBS (2020) – Regionale Monitor Brede Welvaart, CLO (2020) – Afstand tot openbaar groen, via https://www.clo.nl/indicatoren/nl054601-afstand-tot-openbaar-groen
Kwaliteit Zwemwater	CBS (2020) Regionale Monitor Brede welvaart.
Broeikasgassen per inwoner	CBS (2020) Regionale Monitor Brede Welvaart

APPENDIX III: VRAGENLIJST DRAAGKRACHT

In 2019 verscheen het rapport 'Waardevol toerisme, onze leefomgeving verdient het' van de Raad voor de leefomgeving (Rli). Dit advies gaat in op de vraag hoe kan worden gestuurd op een gebalanceerde ontwikkeling van het toerisme in Nederland, waarbij de economie, de samenleving en de leefomgeving met elkaar in samenhang worden bekeken. Om dit te realiseren, adviseert de Rli om toeristische druk (de aanwezigheid van bezoekers) af te zetten tegen de draagkracht van de leefomgeving. De draagkracht van de leefomgeving en de samenleving duidt op het vermogen van een bepaalde bestemming om bezoekers te ontvangen, zonder dat negatieve gevolgen optreden.

In het onderzoek Vechtdal Bewuste Bestemming onderzoeken we de situatie in het Vechtdal. Hiervoor hebben we een aantal vragen opgesteld voor de sessie op 30 november. Uw antwoorden vormen input voor de analyse. Het invullen van deze vragenlijst kost ongeveer 10 minuten van uw tijd. Alvast bedankt!

1. Zou u uw contactgegevens willen invullen?

- Naam:
- Organisatie:
- Functie:
- E-mail:
- Telefoon:

2. Bent u aanwezig bij de online sessie op 30 november?

- Ja
- Nee

3. In welke online discussietafel bent u het meest geïnteresseerd?

- Mobiliteit
- Vastgoed
- Openbare ruimte
- Erfgoed
- Natuur
- Milieu
- Invloed in publieke ruimte
- Invloed persoonlijke leefruimte.

Mobiliteit

4. Geef aan in hoeverre u het eens bent met onderstaande stellingen m.b.t. het Vechtdal.

- Er is sprake van filevorming door niet en wel gemotoriseerd verkeer dat recreatie toeristisch motief heeft (fietsers, auto's etc.)
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.
- Er is sprake van parkeerproblemen door recreatief-toeristische bezoekers
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.

Mogelijkheid voor toelichting

Vastgoed

5. Geef aan in hoeverre u het eens bent met onderstaande stellingen m.b.t. het Vechtdal.

- Er is sprake van signalen van verstoring van de woningmarkt door recreatief gebruik (2e woning, B&B's etc.)
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.
- Er is sprake van klachten van bewoners over recreatief verhuur in hun leefomgeving
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.
- Er is sprake van leegstand (bijvoorbeeld door krimp)
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.

Mogelijkheid voor toelichting

Openbare ruimte

6. Geef aan in hoeverre u het eens bent met onderstaande stellingen m.b.t. Vechtdal.

- Er is overlast van bezoekers door zwerfvuil, ongepast gedrag en/of te veel geluid
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.
- Het is te druk door bezoekers in de winkels, op straat en bij recreatieve locaties (bv zwemmen)
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.

Mogelijkheid voor toelichting

Erfgoed & Cultuur**7. Geef aan in hoeverre u het eens bent met onderstaande stellingen m.b.t. Vechtdal.**

- Er is sprake van schade aan erfgoed door gedrag of grote aantallen bezoekers (vernielen/slijtage)
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.
- Er is sprake van grote wachtrijen voor musea, erfgoed etc.
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.

Mogelijkheid voor toelichting

Milieu**8. Geef aan in hoeverre u het eens bent met onderstaande stellingen m.b.t. het Vechtdal.**

- Er is sprake van gezondheidsschade bij bewoners door vormen van milieubelasting (bv uitlaatgassen, geluidshinder)
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.
- Er is sprake van vervuiling, uitstoot en andere vormen van milieubelasting door toerisme en recreatie (bv touroperatorvervoer, scooterverhuur)
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.
- Bezoekers gebruiken milieuvriendelijke vervoersmiddelen om naar de regio te komen (te voet, fiets, OV).
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.
- Bezoekers ondernemen milieubelastende activiteiten tijdens hun bezoek (veel CO2 uitstoot, geluidsoverlast).
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.
- Er is sprake van geluidsoverlast door recreanten en toeristen
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.

Mogelijkheid voor toelichting

Natuur/recreatiegebieden en water (plassen/meren)**9. Geef aan in hoeverre u het eens bent met onderstaande stellingen m.b.t. het Vechtdal.**

- Er is sprake van grote drukte door recreanten en toeristen in natuur/recreatiegebieden
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.
- Er is sprake van grote drukte van waterrecreanten
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.
- Er is sprake van een afname van de biodiversiteit (flora en fauna) als gevolg van recreanten en toeristen
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.

Mogelijkheid voor toelichting

Invloed publieke en persoonlijke leefruimte**10. Geef aan in hoeverre u het eens bent met onderstaande stellingen m.b.t. het Vechtdal.**

- Bewoners ondervinden hinder van bezoekers in hun privéomgeving (bv toegang tot tuin)
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.
- Bewoners ondervinden gezondheidsklachten vanwege overlast bezoekers (bv verstoorde nachtrust)
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.
- Er is sprake van verdwijnen van voorzieningen t.b.v. bezoekers (bv souvenirwinkels i.p.v. bakker)
Zeer eens Eens Neutraal Oneens Zeer oneens N.v.t.

Mogelijkheid voor toelichting

Hartelijk dank voor het invullen. Aan de hand van uw antwoorden gaan we toeristische druk afzetten tegen de draagkracht van de leefomgeving. Zo ontstaat een beeld van de mate van balans of disbalans. Dit bepaalt in belangrijke mate ook de (toeristische) ontwikkelruimte en balansopgaven van een bestemming. Mocht u nog vragen en/of opmerkingen hebben naar aanleiding van deze vragenlijst, neem dan gerust contact met ons op.

MarketingOost

Guido Wapstra en Ellen Ruiters
onderzoek@marketingoost.nl

APPENDIX IV: AANWEZIGEN BALANSTAFEL

Naam	Organisatie	Break-out Room
Albert Vissinga	Het Oversticht	1
Willem Bakker	Sportvisserij Oost Nederland	1
Ans Naber	De Koppel	1
Bart Visser	Ruimte voor de Vecht/Gemeente Hardenberg	1
Guido Wapstra	MarketingOost	1 - Gespreksleider
Jessica Winter	Provincie Overijssel	2
Mariska Linthorst	Gemeente Hardenberg	2
Arja Doornbos	Gemeente Dalfsen	2
Wout Nieuwenhuis	Landschap Overijssel	2
Rolf Halverhout	MarketingOost	2 - Gespreksleider
Gerrit Pieter Roetert Steenbruggen	WDO Delta	3
Miranda Hogeboom	communicatie@ruimtevoordevecht.nl	3
Linda Rinsma	Gemeente Ommen	3
Jan Roozenbeek	Provincie Overijssel	3
Alida Hilberdink	Regio Zwolle	3
Ellen Ruiters	MarketingOost	3 - Gespreksleider

APPENDIX V: RESULTATEN BALANSTAFEL

Break-out room 1

Gespreksleider: Guido Wapstra

Aanwezig: Ans Naber (de Koppel), Willem Bakker (Sportvisserij Oost-Nederland),
Albert Vissinga (Het Oversticht), Bart Visser (Ruimte voor de Vecht).

1. Natuur & Milieu

- In sommige natuurgebieden is er piekdruk, met name in de Oldemeijer, Beerze en op de Vecht. Deze drukte is een mogelijke bedreiging voor de biodiversiteit. Een uitdaging hier is om rustige recreatie te stimuleren met zonering. Dit wordt op de Vecht reeds opgepakt. Met positieve stimulering kunnen we dit ook realiseren in andere gebieden. We willen naar meer recreatiedrukke gebieden en meer natuurdrukke gebieden toe.
- De Vecht is op dit moment behoorlijk schoon, helemaal in vergelijking met een tiental jaren geleden. Een aandachtspunt blijft echter de lozing van chemische middelen, bestrijdingsmiddelen en met name micro-plastics. De plastic soep zie je ook wel, maar is niet zo'n bedreiging als microplastic. Het Waterschap houdt de waterkwaliteit van de Vecht in de gaten. Een manier hoe we kunnen zien dat we waterkwaliteit versterkt is, is door de groei van het aantal vissoorten en de afname van het totaal aantal vissen. Dit is een teken dat de rivier schoon is.

2. Erfgoed & openbare ruimte

- De kwaliteit van het erfgoed is in het Vechtdal goed. Op dit moment zijn er ook weinig knelpunten bij het erfgoed te identificeren. Op drukke dagen (open monumentendag etc.) is het drukker dan op andere dagen, echter dit is verklaarbaar en reguleerbaar. Door deze relatief lage druk is er weinig schade aan erfgoed. Het erfgoed in het Vechtdal leent zich ook niet goed voor schade. Mede door de karakteristieken van de gast is er weinig schade aan het erfgoed.
- In de openbare ruimte zijn er minieme knelpunten. Zo is er (lichte) overlast van loslopende honden en is het drukker in het buitengebied. Wel reageren mensen hier heftiger op door de Coronapandemie. Het is goed om mensen vooraf te informeren zodat deze niet scherp reageren op de mensen die de regels handhaven.

Break-out room 2

Datum 30 November 2021

Gespreksleider Rolf Halverhout (Vechtdal Marketing)

Deelnemers Mariska Linthorst (Gemeente Hardenberg), Jessica Winter (Provincie Overijssel),
Wout Nieuwenhuis (Landschap Overijssel), Ans Naber (De Koppel) en
Arja Doornbos (Gemeente Dalfsen).

Waar liggen ontwikkelkansen?

- Er is nog voldoende ruimte voor economische groei zonder dat dit ten koste gaat van de leefbaarheid.
- De economisch groei moet wel meerwaarde opleveren voor de inwoners.
- De Landschapsbiografie van het Vechtdal biedt volop ontwikkelkansen om het verhaal van het landschap te vertellen en beleefbaar te maken.
- Om het landschap meer beleefbaar te maken zouden er een aantal iconen moeten worden gerealiseerd. Ook te bevordering van de aantrekkingskracht van het Vechtdal.
- Het landschap, en de verschillende landschapstypen, kunnen op zichzelf al als icoon in de etalage worden gezet.

Welke balansopgaven en aandachtspunten liggen er in het Vechtdal

- Op een aantal (seizoensmatige) pieken na is er in het Vechtdal nog geen sprake van te veel druk en/of overtoerisme.
- Door de diversiteit van het landschap kan je de draagkracht niet voor het hele Vechtdal vaststellen. Je zou plekgewijs eventueel wel de draagkracht kunnen bepalen.
- Ondanks dat er nog geen sprake is van overtoerisme in het Vechtdal moet er wel al gestuurd worden op spreiding van recreanten (inwoners en toeristen) om overlast in de toekomst te voorkomen.

Hoe kan er in de aankomende jaren aan kansen en uitdagingen gewerkt worden?

- Om in de aankomende jaren aan de kansen en uitdagingen te werken heb je de hulp nodig van je eigen inwoners en ambassadeurs.
- De jeugd die nu steeds meer betrokken is bij milieuvraagstukken moet je proberen te betrekken bij de natuur en het beheer daarvan in hun eigen leefomgeving.
- Natuurinclusief ondernemen stimuleren.
- Werk naast het beheer en behoud van de natuurgebieden ook aan de kwaliteit van het landschap in het algemeen o.a. door te werken aan (natuur)accenten te creëren liefst in samenwerking met omwonenden.

Break-out room 3

Datum 30 November 2021

Gespreksleider Ellen Ruiters (MarketingOost)

Deelnemers Gerrit Pieter Roetert Steenbruggen (WDO Delta), Linda Rinsma (Gemeente Ommen),
Jan Roozenbeek (Provincie Overijssel), Alida Hilberdink (Zwolle Marketing),
Miranda Hogeboom (Ruimte voor de Vecht)

- Provincie is bezig met de omgevingsvisie.
- In Ommen is het op piekmomenten druk in het centrum op de Lemelerberg of bij de stuw van Juune. Ommen werkt nu aan spreiding en bijvoorbeeld het afsluiten van de Vechtkade.
- Druktespreiding is een belangrijk thema. Ook vinden er metingen plaats op hotspots (o.a. vanuit het routeonderzoek).
- In het Vechtdal is er overlast vanuit de natuur en door het varen.
- Project: Varen op de Vecht, drukte zonering is hierbij van belang.
- Voorbeeld: in Wijhe hebben ze een nieuw bezoekerscentrum geopend langs de IJssel en daarnaast via routes nieuwe gebieden opengesteld waar ruimte is. Op deze manier worden de kwetsbare locaties ontzien.
- Wat is precies het doel van de bewuste bestemming? Belangrijk om de unieke kwaliteiten van de natuur en Vecht mee te nemen.
- In de omgevingsvisie voor Overijssel worden de kwaliteiten van het landschap meegenomen.
- Belangrijk is dat er samenhang komt tussen de verschillende domeinen en dat ze hieraan bijdragen. Zoals ook landbouw en natuur.
- Zoneren is belangrijk -> keuzes maken en handhaven. Bewuste keuzes maken en kwaliteit aanbieden.
- Er zou meer gewerkt kunnen worden aan de bekendheid van het Vechtdal door middel van een route met deze naam (voorbeeld de Elbe route).
- Varen kan het Vechtdal bij elkaar brengen.
- De lusten en lasten moeten in balans zijn. Op dit moment betalen beheerders vooral. Toeristenbelasting gaat vooral naar de algemene middelen (gemeente Ommen). Dit moet terugvloeiën naar de sector. Het bedrag is structureel per jaar (7 ton). Er wordt met budgetten geschoven.
- Het Vechtdal kan verruimd worden. De focus ligt nu vooral op Dalfsen en Ommen. De verbinding met Zwolle kan beter gelegd worden. De Noordkant van Zwolle richting het Vechtdal kan beter ontwikkeld worden d.m.v. beleving en routes. Dit is ook de wens van ondernemers. De verbinding met het achterland kan beter. Daarnaast is er weinig verblijfsrecreatie in Zwolle. Ontwikkeling hiervan is een wens.

Algemene opmerkingen:

De deelnemers waren het er over eens dat het met de recreatieve druk in het Vechtdal wel mee valt. Er moet ook geen probleem gemaakt worden van iets wat er niet is. De invalshoek moet positief zijn.

Er liggen nog volop kansen om het Vechtdal en het pluriforme landschap beter in de etalage te zetten en beleefbaar te maken zonder dat dit tot overlast zal gaan zorgen.

De deelnemers aan deze breakout-room vroegen zich wel af hoe representatief het onderzoek was. Tevens waren ze vooral geïnteresseerd over hoe inwoners denken over druk en draagkracht in het Vechtdal. Daarnaast werd nog opgemerkt dat het gevoel van druk door verschillende doelgroepen anders ervaren kan worden.

MarketingOost

REGIE OP VRIJETIJDECONOMIE

Post- en bezoekadres

Hanzelaan 351
8017 JM Zwolle

 info@marketingoost.nl
 038-4216798

